

ERDÉLYI MAGYARSÁG

III. ÉVFOLYAM
1992. FEBRUÁR

Búcsú
Köteles
Páltól

Psalmus
Hungaricus

Európába,
de élve...

Dák-római
rögeszme

9

Feledni látszanak a politika vegykonyhájának (elő)munkásai, hogy voltak évtizedek, amikor a szellemi élet független székértáborai teremtették meg Magyarországon azt a nemzeti demokratikus politikai ellensúlyt, amit röviden s persze pontatlanul az erkölcs hatalmának is nevezhetnénk. Olyan hatalomnak, amely naponta tett azért, hogy a megtépázott nemzet tudatú magyarság visszaszerezze önbecsülését. Hogy annyi megpróbáltatás után ne megtörtként áhítozzon az európai

együttműködésre, hanem "saját jogon", európai értékek teremtőjeként váljunk az együttműködés új lehetőségeinek cselekvő részeseivé. Volt ennek a szövetségnek olyan tömörülése, mely (másokkal szemben) soha nem feledte, hogy Magyarország nem azonos a magyarsággal, hogy a magyarság több Magyarországnál! Vagyis hogy a nemzet érdeke előbbre való az ország, pláne a mindenkori kormány pillanatnyi érdekeinél. Nem volt feledhető, hogy csak akkor lehetünk cselekvő európaiak, ha saját szellemiségünkben a lehető legtöbbet adjuk az öreg kontinensnek, ha a magyar nemzeti hagyományok továbbörökítésével gazdagítjuk földrésünk szellemiségét. Napi penzum volt annak tudatosítása, hogy a magyar társadalmi és politikai hagyományok tizenegy századon

át együtt alakultak Európa fő fejlődési áramlataival, miközben mindig őrizték a sajátosságaikat. Épp úgy, amiként az angol, a német, a francia, az olasz vagy a spanyol. Nem győztük ismételni egyre, hogy holnapot tervezve igazi vesztesékké akkor válnánk, ha a *ránk erőszakolt* internacionaliz-

Az erkölcs hatalma

must *önként* fölcserélnénk a nemzeti sajátosságokat tagadó kozmopolitizmusra.

Az európaiságból sarjadzott nemzeti méltóságtudatot is táplálták azok a szellemi műhelyek, amelyeknek végül is nem kis szerepük volt a békés átmenetben, a vér nélküli forradalom síkérében.

A legkevésbé sem semleges, éppenséggel nemzeti elkötelezettségű függetlenségüket őrző személyiségek, mintha újra a perifériára szorulnának. Mindössze azért, mert a párttagságot nem óhajtották. Az új aláíró-tiltakozó buzgalomtól pedig izlésük tartja távol őket. Kormánypártiak és ellenzékiek egyaránt gyanúperrel méregetik őket, pusztán azért, mert saját erkölcsi törvényeik szerint élnek, mert messzibbre néznek a napi taktikákat

gyakorlók mind inkább sokasodó seregénél. Kis-szerű intrikákba, személyeskedésekbe nem bonyolódnak, legfőbb feladatuknak gondolják ma is, hogy a változott viszonyok között miként üthetjük leg hamarabb helyre mindazt, amit az idő s a gondatlanság elorzott, s miként válhatunk a térség politikájának nemcsak megelőívé, hanem alakítóivá is.

A politika-csinálók önmagukat is megbecsülnék azzal, ha azokra is odafigyelnének, akik alkalmatlanok ugyan pártfegyelmre s aláíró gyakorlatozásra, de gondolkodásukkal a nemzet jövőjéért felelősséget éreznek, s cselekvésüket a jövő szükséglete határozza meg. Ez a csöndes küzdelem néha szélmalom elleni harcnak tűnhet. Nemcsak mosolyt fakaszt, néha lesajnálást, lenézést is kiválthat.

A jobbik esetben. A rosszabbik megítélés az, amikor az "új gögösek" pecsétjét ütik azoknak a homlokára, akik a holnapot is mérlegelő nemzetpártiak, akik személyiségük függetlenségét őrizve a legkevésbé sem semlegesek. A nemzet jövőjének elkötelezettjei. Itthoni, s határon túli magyarokért. "Nem hírért s névért" teszik dolgukat. Csak a mai reményeket valóra váltó holnapért.

De talán ez sem kevés.

KÖTELES PÁL

Kedves Pál,

... pedig éppen kérdezni akartam tőled valamit.

1991. december 13-a van, péntek, halálod napja. Holnap elmentünk volna együtt valami mesebeli jó disznótorra, és legalább a kocsiiban beszélgetünk. Erdélyről, persze, újra.

Most meg azt fogalmazgatom magamban: Te is Erdély halottja vagy. Nagy betegségünk nekünk az a föld. Be nem fogad, el nem ereszt. Panasz helyett is munkára kényszerít.

Szívszakadásig, íme.

Hogy mondjam el itt, hogy élt egy ember, megtartotta, megmentette önmagát, ami ezen a tájon már tett-számba megy, és aztán... Amikor már sikerült volna... Amikor már dolgozhatna szíve szerint. Amikor megtalálta mindegyre földre vert biztonságát. Amikor önérzete kiszabadult a rettegésből. Amikor végre vállalhatta szabadon választott feladatát...

Nem nekrológot akartam írni Rólad, Pál, hanem valamit az Erdélyi Magyarorságnak. Csak hát most ezt muszáj.

Megnéztelek most, távolodóban, a Ki kicsodában. (Benne vagy – ha ez vigasztalna, és elégtételt szolgáltatna a rémséges, bár nem meddő évekért). Tőled tudom, mit fednek – vagy hallgatnak el – a sommás adatok. Börtönt és alantas munkát, próbálkozást és megaláztatást, kényszerű, hosszú némaságot, haza-váltást, az új hazában a régiben elszenvedettekhez hasonló új tiltásokat, és kései feltámadást mindezek ellenében, a megtalálni vélt otthon süket csendjében, ott, ahol Erdélyt nem értette a "testvéri diktatúra", saját ellenségének tartotta az érte szólókat, elzárta az érv s az aggodalom elől is alattvalóit. Eljött az értés szabadsága, Pál? És a megértés? Elfogadják-tűrik-e az erdélyi másfajta beszédet, ha nem a hatalom szája íze szerint fordul a szó?

Nem dicsekedtél érdemként a szenvedéssel, mint megtették annyian. Emlékszem erre egy régi nyárból, amikor rákérdezésemre csöndesen romboltad le saját rab legendádat. Akkor sem az adatok voltak fontosak számomra, hanem éppen ez: hogy nem mástól, nem máshol kérsz elégtételt a régi sérelmekért. És nem kérsz, és elismerést semmiképpen. Hogy mondjam? Büszke szerénység volt a tied.

Abból a megtisztelő szócikkből is hiányzik a születésed dátuma. És hát, ez a másik is. Ideírom: 1927. április 24. – 1991. december 13. Egyebet most nem tehetek. Semmit nem tehetek.

Csak kérdezek.

*

Aludtunk egyet, Pál, a hiányodra. Kerestük egymást, és beszélgettünk, rég nem látott barátok. Ugyanarról, és most rólad is, sokat. Nagyon hétköznapi ez a vasárnap: ugyanaz a gond. Erdély dolga, szolgáló áldozatai nélkül ugyanúgy megmaradt eligazítatlanul, mint történelminek nevezett újabb fordulataiban. És egyikünk akaratlan elszenderedtén újra felbukkan a kérdés: mit, hogy lehetne, hogy ne csak nézzük tehetetlenül? Mi múlik rajtunk – lám – halandókon, mennyit tehetünk, ha a minden is kevés? Ki után igazodva?

Most már te is egy vagy azok közül, akire hivatkozunk majd – akár egymás ellenében. Ki türelmedet, toleranciádat idézi majd a más népek iránt, ki a keménységedet. Allhatatosság volt ez, úgy hiszem. De mi kell az alkuhoz a meg-nem-alkuvók között?

Kérdezek csak.

Most nem a könyveidről, amelyek közül a megjelenteket nálam hidegebb szemű hivatottak minősítik majd, a kéziratokat is effélék adják ki, ha igen. Nem is a lapról, az Erdélyi Magyarorságról, amely nem csupán az egyéni megszólaláshoz teremtett alkalom, és nem csupán erdélyi ügy. Belátva, hogy a magyarság nem csak részeit veszítette el, hanem velük együtt a biztonságérzetét is, s majd részben emiatt országával együtt társadalma is szét darabolódott: Erdély önmagánál több, a nemzet egységének más kézen tartott záloga lett. A szellemében kiadott lap pedig kiegyenlítő szerepet játszhat a széthúzóknak, a szélsőségek között, példát adva, hogy közös cél egy táborba verbuvál vagy sodor különböző nézetű embereket is. Ezért volt érdemes csinálni, Pál.

CSIKI LÁSZLÓ

Erdélyi Magyarság
 Független politikai és művelődési szemle
 A határainkon túli magyarok fóruma
 III. évfolyam, 9. szám
 1992. február
 Megjelenik: negyedévenként
 Előfizetési díj egy évre: 176 Ft
 Főszerkesztő:

KÖTELES PÁL

Felelős szerkesztő:

MÁTYÁS B. FERENC

Művészeti szerkesztő:

GERGELY ISTVÁN

Szerkesztőbizottság:

**BEKE GYÖRGY
 FÜLÖP MIHÁLY
 KULCSÁR ÁRPÁD
 NEMESKÜRTY ISTVÁN
 PÁSKÁNDI GÉZA
 POMOGÁTS BÉLA**

Szerkesztőség:

H-1068 Budapest, Benczúr u. 15.

Levél cím: H-1378 Budapest, Pf.: 93.

Telefon: 142-2916, 142-8207,

Telefax: (36-1) 122-2421

Telex: 22-3317

Kiadja Az Erdélyi Magyarságért Alapítvány

A kiadó címe:

H-1068 Budapest, Benczúr u. 15.

Telefon: 142-8207

Szedés: Ciceró Kft.

**KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG, ÉS NEM
 KÜLDÜNK VISSZA. AZ ALÁÍRT CIKKEK
 MONDANIVALÓJA NEM FELTÉTLENÜL
 EGYZIK A SZERKESZTŐSÉG
 VÉLEMÉNYÉVEL, ÉS A SZERZŐ VISELI ÉRTÜK
 A FELELŐSSÉGET.
 A SZERKESZTŐSÉG FENNTARTJA AZ ÍRÁSOK
 SZELLEMET ÉS TARTALMÁT NEM ÉRINTŐ
 RÖVIDÍTÉSEK JOGÁT.**

HU ISSN 0865-6819

Dabasi Nyomda

F. v.: BÁLINT CSABA igazgató

Magyarországon terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető bármely hírlapkézbesítő
 postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a
 Hírlap-előfizetési és Lapellátási Irodánál
 (HELIR), 1900 Budapest XIII., Lehel utca 10/A.
 – közvetlenül, vagy postautalványon, valamint
 átutalással a HELIR 215-96 162 pénzforgalmi
 jelzőszámra.

Külföldiek számára előfizethető:

csekken vagy pénzesutalványon a Magyar
 Világ Kiadónál (1068 Budapest, Benczúr u.
 15.), vagy a képviselőteken.

Előfizetési díj:

20 USA-dollár légipostaköltséggel együtt.
 Külföldi képviselőink címjegyzékét a 64.
 oldalon közöljük.

**KÖVETKEZŐ SZÁMUNK
 1992. ÁPRILIS
 MÁSODIK FELÉBEN
 JELENIK MEG**

TARTALOMJEGYZÉK

- **Köteles Pál:** Az erkölcs hatalma
- Csiki László: Búcsú Köteles Páltól

VALÓSÁG

- Czegő Zoltán: Évek csatlakozóján 2
- Habsburg Ottó válaszol az Erdélyi Magyarság kérdéseire 3
- Lipcsey Ildikó: Alkotmányos garanciák és kisebbségi jogok 5
- Kovács Attila: Önrendelkezési jog 7
- Töttösy Istvánné: "Aki száz évre tervez, iskoltát épít" 8
- Járai Judit: "Nem veszik figyelembe a népek akarátát..." 12
- Józsa Péter: Az autonómia illúziói 14
- Takács Ferenc: Európa messze van 15

MÉRLEG

- Nemeskürty István: A bibliai örökség 16
- Páskándi Géza: Tűnődések az anyanyelvről 17
- Pomogáts Béla: A mandátum nem járt le 20
- Szőke Sándor: Aki vénségére sem lett a haza bölcse 21

SZÉPMÍVESSÉG

- Pomogáts Béla: Magyar zsoldár 23
- Dzsida Jenő: Psalmus Hungaricus 24

HISTÓRIA

- Beke György: Észak-erdélyi "köztársaság" 27
- Jónás Endre: A dák-római rögeszme 30
- Paál Gábor: Az antiszemitizmus és az erdélyi Magyar Párt 32

VISSZAPILLANTÓ

- Csobot Vilmos: Elsikkasztott replika 33
- Tőkés László: Ostromállapot 34
- Jakabffy Attila: Koponya a kutyaóiban 35
- Czegő Zoltán: Tea és Szeku 36
- Szűk Ödön: "Magyar számára pedig nem volt kegyelem" 38

FÓRUM

- Rafael Munoz Palacios: Kisebbségek Európában I. 40
- **Köteles Pál:** Gondolatok a felelősségről 44
- Virgil Nemoianu: Román föderalizmus és lelki gátlások 46
- Garamvölgyi Ádám: Nyílt levél Lipcsey Ildikóhoz 48

KISEBBSÉGI JOGI FOGALOMTÁR 50

FIGYELŐ

- Székely Attila: Európába, de élve... 52
- Kíé az örökség? 53
- Apró különbség 54
- Terjed a román vámvírus 55

ERDÉLY TÖRTÉNETI KRONOLÓGIÁJA 56

HÍREK, POSTABONTÁS 60

LAPZÁRTA

- Lapzárta helyett 64
- Pályázati eredményhirdetés 64

– Magyar áldozatokra emlékezünk
 – A román nép migrációs térképe. Magyarország, Erdély és a környező
 államok kialakulását és területi változásait követik a honfoglalástól
 napjainkig.

E lapszámunk fekete-fehér térképei **Kocsis Károly** és **Molnár Margit**
 munkája.

Évek csatlakozóján

Újévi gondolatok

Miért nem ment Árpád apánk délebbre? Hont foglалó kedvükben miért nem látták jónak portyáikon a Pó síkságát a vezérek? Szorong szigorú teleken bennem nem egyszer a lélek: miért maradtak itt büszkén a Kárpát-medencében?

És látom tova, ahogy párállik esdve a Pannon síkság melengetőleg, kigyúlnak a Kárpátok fenyevei a naplementében, és emez európai nagy szorításban asztmatikus fulladásainkra és minden visszatekintő kétségünkre enyhet ígérek a Gellérthegy, Parád, Parajd fürdői.

Nem egyszer voltunk szent és szemtelen birodalmak kísérleti fehérgei ebben az évezredben, és most, hogy a belőle megmaradt utolsó évtized első esztendejét lemorzsoltuk, párálló testünkre tapadt ing alatt harangoz adventre a magyar ige.

Két *herceg*, a pogány *Antanténusz*, meg *Jézus* segedelme hol érkezett idejében, hol nem az Úr kipipált 1991. esztendejében. Ennek folyamánaképpen csak a csík-somlyói meg a pócsi könnyező Szűz Máriákra s önmagunkra vagyunk utalva, hogy honunk és magyar népünk egysége felé haladtunkban, az Európában tizenegy évszázadot megélt földünkön egy helyben ne topogjunk.

Sokszor "béhúzták" megképzelt sírunk fölött a végső, a harmadik harangszót elleneink, ám a mostani békés földnövekvés is *önmagunk* okán volt biztonsággal eljövendő.

És nem a "pártoskodókat", ha-

nem a semmittevőket kell erősen ügyelnünk, ha elér az aggódó Gyóni szava még a szívünkhöz. A semmittevőket, a semmirekellőket, s "az magyar nép ellenére tevőket", kik bágyadnak időnként, de nem csillapodnak.

Emez utolsó tíz esztendő legelejével vagyonszámolnivalónk, semmiképpen nem azt akarván vizslatni, hogy 100, 120 nap alatt mire voltunk hajlandók, hanem *innen* nézvével belé ama 365 nappalba, csüggeteg éjszakába, lendületes reggelekbe, a tanyától, a Kunságtól az Országházig – ez lenne az éve az esztendő- és önismeretnek.

Nincs erős ünnepi hajlandósága most a szónak, ha csak annyi nem, amennyi szükséges apánkhöz, anyánkhöz – tán az évszázadokba visszanező Nagyokhoz – irányított fogadalomban: új kenyeret szegvén ez új esztendőben, csupán a javát folytatjuk az eddigi, a megkezdett jónak, s ha újra vágunk, az méltó legyen...

Másfél lábbal meg egy bottal billeg át a téren egy öreg ember. Szánjam? Hiszen azt sem tudhatom, mennyi mindent úszott meg 1939-től, mondjuk, át a szétlőtt Budapesten 1945-ben, 1956-ban, és most talán elégedett, hogy túlélte mindeket, s hogy átkigyózott sorsa a halál annyi lehetőségén...

Így-ahogy, de ennyire megúsztuk a nagy(zoló) hatalmak hetven esztendőös bűntető kedvét Trianon óta, azt is, hogy prédának vetett a Nyugat a sátáni Szovjetnek, azt is túlélte Magyarország, hogy véres politikai koncként vetette oda ugyanaz a Nyugat másodjára is a gyűlölt kommunizmusnak 1956-ban ezt a népet, ezt az országot.

És abból a mesés lenini spirálból nekünk nem sokkal jutott több a körbe forgásnál...

Szánassuk magunkat?

Elesett Kórógy, Szentlászló Szlavóniában, sírba szorította a szerb fasizmus a magyar bölcsőnyelv őrzőit, a nyelvbölcső sóval hintetett

"Senki sem biztosíthatja a jelenlegi határok sérthetlenségét, de a világnak harcolnia kell azért, hogy a határviták békés módon legyenek megoldva."

GEORGE BUSH

be, elesik a szemünk előtt Eszék városa, elestek olyan délvidéki magyar falvak az élettől, melyekben még Szent László királyunk 900 esztendőös magyar nyelvét beszéltek, élő beszédben őrizvén az ősit.

Elestünk sokmindentől ebben az évben. A magyarabb magyarság lehetőségétől, nem egy helyen Európában...

De a határainkon túli magyarság tömegeinek szíve fölött az egyetlen magyar zászlót lobogtatni képtelen voltunkban a MÉGIS, a MINDENKÉPPEN szolgált e nép javára, s mentségére, ha van számonkérés a magunk portáján.

Benne vagyonszámolnivalónk, semmiképpen nem azt akarván vizslatni, hogy 100, 120 nap alatt mire voltunk hajlandók, hanem *innen* nézvével belé ama 365 nappalba, csüggeteg éjszakába, lendületes reggelekbe, a tanyától, a Kunságtól az Országházig – ez lenne az éve az esztendő- és önismeretnek.

Nincs erős ünnepi hajlandósága most a szónak, ha csak annyi nem, amennyi szükséges apánkhöz, anyánkhöz – tán az évszázadokba visszanező Nagyokhoz – irányított fogadalomban: új kenyeret szegvén ez új esztendőben, csupán a javát folytatjuk az eddigi, a megkezdett jónak, s ha újra vágunk, az méltó legyen...

Másfél lábbal meg egy bottal billeg át a téren egy öreg ember. Szánjam? Hiszen azt sem tudhatom, mennyi mindent úszott meg 1939-től, mondjuk, át a szétlőtt Budapesten 1945-ben, 1956-ban, és most talán elégedett, hogy túlélte mindeket, s hogy átkigyózott sorsa a halál annyi lehetőségén...

Így-ahogy, de ennyire megúsztuk a nagy(zoló) hatalmak hetven esztendőös bűntető kedvét Trianon óta, azt is, hogy prédának vetett a Nyugat a sátáni Szovjetnek, azt is túlélte Magyarország, hogy véres politikai koncként vetette oda ugyanaz a Nyugat másodjára is a gyűlölt kommunizmusnak 1956-ban ezt a népet, ezt az országot.

És abból a mesés lenini spirálból nekünk nem sokkal jutott több a körbe forgásnál...

Szánassuk magunkat?

Elesett Kórógy, Szentlászló Szlavóniában, sírba szorította a szerb fasizmus a magyar bölcsőnyelv őrzőit, a nyelvbölcső sóval hintetett

Benne. Isten sem moshatja le rólunk, s országáról, népről:

– Te tetted ezt, magyar!

Senki ne szánjon. Se a dús, se a nagyobb.

De ne is kacsintson felénk most, második esztendejében az ezredév utolsó évtizedének senki kaján, ki most lóversenyi drukkál bíztat saját kedvéért: – *Jól van, magyar...*

Hogy vagyunk? Végezzük a magunk dolgát. AZT a levest főzzük, mely gyermekeink, unokáink tálkáiba kerül.

Így, ahogy vagyunk mi, pártoskodók, mindent-tevők, mindent-akarók az emberek között, saját két remegő lábunkon állva, de mégis bizakodva az új esztendőbe.

(CZ. Z.)

A "kisebbség" kifejezésnek el kell tűnnie ...

Dr. Habsburg Ottó válaszol az Erdélyi Magyarság kérdéseire

- A magyarság csak 1956-ban volt olyan mértékben az európai figyelem központjában, mint mostanság. A határok 1989-es megnyitásával politikai presztízst teremtünk magunknak. Ez azt is jelenti, hogy az európai nemzetek érzékenyebbé váltak nemzetük súlyos gondjainak megértése iránt? Gondolok mindenekelőtt arra, hogy Trianonban a magyarság egybarmada ügy került idegen uralom alá, hogy megtagadták tőle az önrendelkezést elv gyakorlását?

- Biztos, hogy a magyarok presztízse sokkal jobb, mint a múltban volt. Annak idején például, amikor a második világháború alatt Eckhardt Tiborral dolgoztam Washingtonban Magyarország érdekében, a magyarság népszerűtlen volt. Mind az 1956-os forradalom, mind pedig Mindszenty József hercegprímás működése következtében alaposan megjavult a hírnevünk. Ehhez az is hozzájött, hogy sok ember nagyon tiszteli azt, ahogy Magyarország felszabadította önmagát, és az 1989. augusztus 19-i Pán-európa Piknikkel elindította a németiség felszabadítását. Így tehát sokkal jobb a megértés a magyarság problémái iránt.

- A mesterséges államalakulatok nem örökkévalóak. A nemzetek, nemzetrészek keresik a lehetőségét annak, hogy gyakorolbassák önrendelkezési jogukat. Vagyis a nemzet, mint történelmi kategória fontosabb az államnál. Ennek van-e, lehet-e fontossága az európai politikában?

- Egész biztos, mint ezt most a

jugoszláviai események is mutatják, hogy az eljövendő európai biztonsági- és békerend csak a népek önrendelkezési jogának elismerése által lehet igazán tartós. Jugoszlávia a legjobb bizonyítéka annak, hogy diktátumok útján nem lehet egy végleges helyzetet teremteni. Bismarck joggal mondta, hogy szuronyokkal mindent lehet csinálni, csak ülni nem lehet rajtuk.

- Elrontott politikai döntéseket a történelem nagy néha helyrehoz. A Helsínki Záróokmány és a Párizsi Charta egyaránt lehetővé teszi a határok békés megváltoztatását. Ez a két fontos döntés elindíthat-e valamelyest átrendeződést térségünkben. Gondolok mindenekelőtt Besszarábiára és azzal összefüggésben Erdélyre?

- Ez a két okmány csak elindított egy folyamatot, amely valamikor a jövőben biztosan kihatással lesz minden egyes problémára. Azonban az is tény, hogy a határokat csak szabad tárgyalások útján lehet megváltoztatni. Ugyanakkor szükség van politikai események hatására is, lásd például a Szovjetunió felbomlását a Balti államok esetében.

- Európa egy-egy tájegysége két, nemritkán három nemzet "végvára" is. Ilyen jellegzetes régió Erdély, ahol magyarok, németek, románok alakították az elmúlt század történelmét. A halványuló államérdekkel szemben, nem a nemzeteké és régióké a jövő? És ha így van, milyen konzekvenciája van ennek a magyarságra?

- Véleményem szerint a régióknak van jövője. Nyugaton máris tapasztalhatjuk, hogy külön törvény nélkül is jönnek létre régiók, mint például az Arge-Alpen Adria, vagy pedig a Saarland, Lotharingia és Luxemburg között születőfélben levő régiók. Ennek lesznek kihatásai máshol is, ahogy ezt példának okáért a magyar-szlovákiai viszonyban láthatjuk, mivel mind nagyobb az érdeklődés egy regionális egyezmény iránt az Észak-Dunántúl, Burgenland és Szlovénia között. Így tehát a regionális megoldás sokszor megengedi, hogy új politikai egységek létesüljenek akkor is, ha a régi államkeretek megmaradnak.

- A Kárpátok gerince törésvonalat jelent a nyugati kereszténység és az ortodoxia között, tehát a két nagy értékeket teremtő, de egymással mégiscsak vetélkedő szellemi-erkölcsi áramlat között, mely kontinensünk arculatát meghatározza. Románia a lehetetlent próbálta meg: a nyugati vallások visszaszorításával és a görögkatolicizmus eltiprásával, az ezeréves törésvonalat próbálta a Tiszáig tolni. Ez a román nemzeti törekvés, melynek víziójában ott van az egynyelvű Nagyrománia megteremtése - a Dnyesztertől a Tiszáig -, Erdélyt, az európai tolerancia bölcsőjét az állandó feszültség földjévé változtatta. Ön lát-e kiutat ebből a helyzetből?

- Én úgy látom, hogy a nagy vallási blokkok között valamiféle kiegyezésre kerül sor a jövőben. Persze addig még sok idő fog eltelni, de amikor Európa összesen, mint

ahogy össze kell nőnie, akkor ezek a problémák is megoldódnak. Persze itt minden oldalról megértésre lesz szükség. Sajnos ez idő szerint az ortodox területeken ilyen megértés még nincsen.

– A román, s tegyük hozzá szlovák és szerb nemzeti törekvés egyértelmű és világos, a másságot nem tűrő politizálás. Ezzel a világos stratégiával szemben a magyar államnak mintha nem lenne egyértelmű ellenszere. A magyar társadalomban s nem kevés politikai pártban az a tévhit uralkodik, hogy amikor majd az európai közösség befogadja ezeket az államokat, a feszültségek megoldódnak. Elképzelhető-e, hogy az etnikai kérdés kevésbé fontos kérdés a közösség számára, mint a gazdasági helyzet, vagy a társadalmi berendezkedés?

– Én inkább azt érzem, hogy itt igenis az Európai Közösség nyújthat biztos megoldást. Ugyanis a tagság az Európai Közösségben attól fog függeni, milyen elveket vall az az állam, amely csatlakozni akar. Itt az idő, hogy megszülessen az Európai Közösségen belül egy nemzetiségi egyezmény. És akkor azok az államok, amelyek be akarnak majd lépni, el kell, hogy fogadják ezt az egyezményt, másképp nem lehetnek tagok.

– Hadd jegyezzem meg, hogy a térség nem egy állama az időre játszik. Úgy véli, hogy néhány évtized alatt sikerül asszimilálniuk a "nem államalkotó" közösségeket, s akkor majd nemzetállamokként csatlakozhatnak az európai közösséghez.

Nézhetik-e télenül a nyugat-európai közösségek az ilyen politikai gyakorlatot? Mit tehet az ilyen diskriminatív eljárás ellen az európai közösség?

– Úgy vélem, az európai egyesülés sokkal gyorsabban fog haladni, mint azt ma még elképzeljük. Én biztosra veszem, hogy ez az egység hamarosan létrejön, és akkor már gazdasági okokból is minden államnak létkérdés lesz az Európai Közösségnek tagjává válni. Ilyen feltételek mellett az asszimiláló politika nem lesz sikeres.

– *És mit tehet a magyar kormány?*

– A magyar kormány nagyon nehéz helyzetben van. A nemzetiségi kérdés inkább az Európai Közösség problémája, mint a magyar kormányé, amely, ezt nem szabad elfelejteni, a kommunista rombolás után gyöngye pozícióban van.

– *Mind számosabb azoknak a magyaroknak, németeknek és románoknak a tábora, akik úgy vélik: Erdély kérdése csak azzal juthat nyugvó pontra, ha az ezeréves hagyományt visszaállítva önállósodik, és az európai közösségen belül szervez régióként önálló politikai-gazdasági szerephez jut olyan soknyelvű államszerveződésként, melyben egyik népcsoport a másikat nem tekinti kisebbségnek. Van-e remény arra, hogy ez megtörténhet?*

– Biztos, hogy csak akkor lehet egy olyan vidéken, mint Erdély megoldani a nemzetiségek közötti problémákat, ha végre valamennyi nemzet elfogadja azt, hogy minden nemzetiségnek – legyen az számszerűen nagy vagy kicsi – egyenlő jogokat kell élvezni. A "kisebbség" kifejezésnek lassanként el kell tűnnie a politikai nyelvből.

– *A nagybatalmakat súlyos felelősség terhelt a Kárpát-medence szervezésen fejlődött gazdasági-politikai állapotának szétzilálásáért. Mit tehet az európai közösség azért, hogy amit 1920-ban és 1947-ben a magyarság ellen elkövettek, azt valamiképpen jóvátegyék. Itt nem föltét-*

lenül a status quo anteról beszélek, de arról igen, hogy a helyzet konzerválása állandó feszültséggócot jelent, s amiként Jugoszláviában történt, egy európai tüzfészek veszeljét bordja magában. Tehát még időben cselekedni kellene.

– Amint már mondtam, a kollektív nemzetiségi jog véleményem szerint az a megoldás, amelyet keresnünk kell. Ezt még sokan nem értették meg. Így tehát feladatunk, hogy ezt tudatosan és lépésről lépésre előkészítsük. Nem szabad ebben az ügyben fejletlennek rohanni. Vannak jó esélyek, és ezeket fel kell használni.

– *Végezetül tudna-e prognosztizálni valamilyen menetrendet a Kárpát-medence feszültségének feloldására, illetve arra a rehabilitációs folyamatra, amely a nemzeteket sokkal inkább megilleti, mint az embereket?*

– A politikában elvből nem akarok dátumokat megjelölni. Mindig az volt a tapasztalatom, hogy ha az ember megjelöl egy dátumot, akkor előreláthatólag az esemény nem akkor következik be. Én példának okáért 1989. november 4-én Kelet-Berlinben voltam, a nagy kommunista-ellenes tüntetés napján. Valamilyen csoda folytán át tudtam jutni a falon. Ha abban az időben megkérdezték volna tőlem, mikor dől le a berlini fal, azt mondtam volna: ha szerencsénk van, három hónap múlva, de szerintem inkább később. És mégis, november 9-én ledől a fal. Így tehát nem merek jóslásokba bocsátkozni.

Alkotmányos garanciák és kisebbségi jogok

Nem sajátosan XX. századi magyar találmány a nemzeti kisebbségek számára történő nemzeti körzetek kialakítása, nyelvük hivatalossá tétele, a kulturális autonómia, közigazgatási önkormányzat, számarányuknak megfelelő képviselet a törvényhozói, végrehajtói, bírói testületekben és a nemzeti alapon szervezett pártokban, intézményekben. Ezek mind, mind szerepelnek az Osztrák–Magyar Monarchia nemzetiségeinek követelése között. Napjainkban nemzetközi dokumentumok, egyes nyugat-európai alkotmányok és helyi szerződések garantálják a kollektív jogi státust. Nem fogadható el tehát a határainkon belül és kívül létező vélemény, hogy ezek követelése miatt Magyarország elszigetelődne Európában.

1946. szeptember 6-án, tehát egy nappal azután, hogy elvetették az ausztrál küldött javaslatát, miszerint Romániában szavatolják a nemzeti kisebbségek védelmét, Gruber osztrák külügyminiszter és De Gaspari olasz miniszterelnök aláírta a "Párizsi szerződés"-t. Ez egyike azon kevés, a második világháború után született nemzetközi érvényű egyezménynek, amely a nemzeti kisebbségek védelmét biztosította. A Párizsi Szerződés révén Ausztria *védőhatalmi státust* kapott, és kötelezték arra, hogy az akkor 200 000 lélekszámú Dél-Tirolban az osztrák népcsoport érdekében fellépjen. Olaszország nem mindenben tartotta magát a szerződéshez, ezért az olaszországi Dél-Tiroli osztrák Néppárt 1959 elején felkérte az osztrák kormányt, hogy terjessze az ENSZ elé panaszukat. Az ENSZ bizottságot hozott létre, hogy kidolgozzon egy, mindkét felet kielégítő tervezetet. Ehhez azonban kétoldalú egyezményre és a nemzeti kisebbség pártjának határozott magatartására volt szükség.

Ausztriában többszöri alkotmánymódosítás után 1985-ben fogadták el az "ausztriai népcsoportok alkotmányát", mely biztosítja az anyanyelv használatát szóban és írásban, a topográfiai feliratokhoz és a történelmi megtelepedéshez való jogot, valamint: a közpénzekből való arányos részesedéshez, a hivatali állások betöltéséhez, a saját rádió- és TV-adáshoz, a környezetvédelemhez, és az anyaországgal való akadálymentes kapcsolattartáshoz való jogot.

Belgiumban is hosszú évtizedekig fáradoztak a nyelvi-nemzeti elmentések feloldásán. 1962-ben látott napvilágot az a meghatározás, hogy Belgium négy: holland (flamand), francia (vallon), német és a kétnyelvű Brüsszel régióból áll. Az 1970. december 31-i módosított alkotmány szerint az ország "három kulturális közösségből álló, azaz a flamand, vallon, német közösség állama". Az

említettek a kabinetbe egyforma számban küldenek képviselőket. A vallon és a flamand közösséghez való tartozás, akárcsak a székely közületi autonómia esetében – ld. személyi kataszter –, megmarad akkor is, ha az illető elköltözik az adott nyelvi közösségből. A vallon és a flamand *Tanács* jogköre kiterjed az oktatásra, a kultúrára, a közigazgatásra és a nemzetközi kapcsolatokra. *Végrehajtó Bizottság* szabályozza a nyelvhasználatot a közigazgatásban, a közhatalommal való érintkezésben, a munkahelyen, azok dokumentációjában. A német közösség e két intézményének, a Tanácsnak és a Végrehajtó Bizottságnak jogköre valamivel korlátozottabb.

Akik nem ismerik el a nemzeti kisebbségeket, a francia és az angol koncepcióval érvelnek. Az ellenpárt a *Finnországban* élő svédekre hivatkozik, akik mindössze az ország lakosságának 6,3%-át képezik, és bár nem rendelkeznek területi autonómiával, az alkotmány szerint Finnország kétnyelvű ország. Tehát a törvényhozásban a központi igazgatásban, a helység- és utcanevékben, a jogszabályok közzétételében mindkét nyelv használatos, s a tisztviselőknek kötelező a svéd nyelv ismerete. Az országos kimutatás szerint vannak *egynyelvű* és *kétnyelvű* községek; utóbbi már 10 százalékos nemzeti kisebbség esetén is. Azon kívül, hogy 3 svéd, 7 kétnyelvű, 2 lapp egyetem van az országban, az anyanyelv használatának szabadsága természetes a fegyveres testületeknél és a polgári védelmi

alakulatoknál is. Sajátos státusa van az 1921 óta Finnországhoz tartozó Aland-szigeteknek, amely saját parlamenttel és kormánnyal rendelkezik. Az alandi önkormányzat fontos része a pénzügyi önállóság, amely a külkereskedelmét is érinti. Itt a svéd nyelv feltétlen elsőbbséget élvez, de a kis számú finn kisebbség is szabadon használhatja nyelvét.

1980. február 11-e győzelem volt a baszkok és a katalánok számára, reménysugár a közép- és kelet-európai nemzeti kisebbségeknek.

Spanyolországgal kapcsolatban, az előzményekről szólva nem véletlenül fontos emlékezni arra, hogy Katalónia különálló területi adminisztratív jellegét 1833-ban, a baszk autonómiát 1876-ban törölték el. A katalán nemzeti mozgalom először 1882-ben, másodszer akárcsak Baszkföldön és Galíciában, 1931-ben tűzte ki célul az autonómia visszaszerzését, beleértve a saját parlamentet, végrehajtói hatalmat, rendőrséget, igazságszolgáltatást, pénzügyi politikát. Franco tábornok évtizedekre betiltotta a még meglévő nemzeti intézményeket.

A 70-es évek végén új fejezet kezdődött. Az 1978-as alkotmány "az állam területi szervezetéről" szóló fejezete szerint: "községekre, tartományokra és autonóm közösségekre tagozódik, melyek saját ügyeik vitelében autonómiát élveznek". Egyúttal az is kimondott, hogy "az egymással határos közös történelmi, kulturális és gazdasági jelleget viselő tartományok, a szige-

ten lévő területek és a regionális történelmi egységet alkotó tartományok saját önkormányzathoz jutnak és autonóm közösségeket hozhatnak létre..." Ezeknek saját státúmaik vannak, akárcsak Erdélyben a XIII–XIX. században a székelyeknek, a szász falvaknak és vármegyéknek voltak. Végül 1980. január 11-én, Katalónia és Baszkföld hivatalosan is autonóm terület lett. Ez nemcsak a kultúrát, az oktatást, a közigazgatást, az igazságszolgáltatást érintette, hanem a belső választási törvényt, a parlamenti választásokat, költségvetést, de a végrehajtó hatalom átadását is a saját kormánynak, amely a végrehajtó tanács nevet viseli, s amely felelősséggel tartozik a parlamentnek.

A jellegzetesen összetett föderatív államszerkezetű kantonokból álló *Svájc*ról – erdélyi vonatkozásban – sokszor és sok helyen történt már említés. Emlékeztetőül szükséges megjegyezni, hogy a szövetségi hatáskörbe a hadügy, külügy, kereskedelem, vám, légi forgalom és a pénzverés tartozik, míg a kantonok hatáskörébe: a nemzetgazdaság, a közlekedés, az alapfokú iskolák fenntartása, a rendőri ügyek stb. tartoznak. Ugyanakkor a kantonokban a *végrehajtói hatalmat* a Szövetségi Tanács gyakorolja, a *törvényhozói* szereppel a Szövetségi Gyűlés van felruházva. Ez két részből áll: az Államtanácsból, melybe a kantonok egyenlő számú tagot küldenek, és a Nemzeti Tanácsból, ahová a képviselők – mintegy 200 fő – választással kerülnek be. Az Alkotmány I. fejezetének 5. cikkelye kimondja: a kantonok *szuverének*, a szuverenitásukat a szövetségi alkotmány nem korlátozhatja, s mint ilyenek, valamennyi jogot gyakorolják, amelyek nincsenek átruházva a szövetségi hatalomra. A kantonok viszont kötelesek a szövetségtől az alkotmányaik jóváhagyását kérni.

Sorolhatnánk még a kisebbségi

kérdés alkotmányos rendezésére példaként más nyugat-európai alkotmányokat is: az olaszt, vagy a portugált – ez utóbbi Madeirának és az Azori szigeteknek biztosított önkormányzatot. De nem kell ilyen messzire menni. A szomszédos *Szlovéniában* 1986-ban messzemenő jogokat biztosítottak az olasz és a magyar kisebbségeknek. A parlamentben beterjesztett beszámoló szerint: 1. községi, köztársasági, szövetségi szinten egyaránt biztosítják a nemzetiségek képviselőit, a nemzetiségi bizottságok alakítását; 2. törvényesítik a *kétnyelvűséget*, és társadalmi-politikai intézményeket hoznak létre számukra; 3. az *oktatás-nevelés* terén biztosítják az anyanyelvű oktatást az elemi- és egyetemig, valamint a kapcsolattartást az anyanyelvet és a kutatás szabadságát; 4. a továbbképzést az anyaországban; 5. a költségvetésből intézményeik, iskoláik messzemenő támogatását.

Szűkebb és tágabb hazánkban – Közép-Európában – ma változnak a politikai rendszerek, államszerkezetek; talán oda hatnak, hogy új történelmi korszak kezdődik a nemzeti kisebbségek életében – Magyarországon belül és kívül is.

LIPCSEY ILDIKÓ

(Elhangzott Bukarestben, 1991. szeptember 20-án a Világ Professzorai a Békéért nemzetközi konferencián.)

Önrendelkezési jog

Nemrég az iraki kurd kisebbség tömeges menekülése Szaddam Huszein gyilkos katonái elől, napjainkban pedig a szlovén és a horvát nép egységes igénybejelentése a független nemzeti létre, a Szovjetunió felbomlása váratlan gyorsasággal a nemzetközi politika homlokterébe emelték a népek, nemzeti kisebbségek önrendelkezési jogát érintő problémákat. A jugoszláviai fejlemények – melyeket a szovjet hatalom kényszerű kivonulása Kelet-Közép-Európából, tehát a külső fenyegetettség megszűnése tett lehetővé – egyszersmind arra is figyelmeztetnek, hogy nemcsak a belpolitika alakulása sodorhatja hirtelen gyorsasággal kritikus helyzetbe az országot (lásd taxis sztrájk), de a külpolitika történései még inkább, főleg akkor, ha az események közvetlen szomszédságunkban zajlanak, és érintik a nemzeti kisebbségek problémáit.

Joggal merül fel a kérdés, vajon a magyar diplomácia föl van-e készülve arra, hogy a gyorsan változó nemzetközi helyzet követelményeinek megfelelően juttassa érvényre nemzeti érdekeinket. A népek önrendelkezési joga egyike a legalapvetőbb emberi jogoknak. Ez a felismerés vezette az Egyesült Nemzetek Szervezetét is, amikor 1948. december 10-én a párizsi Chaillot palotában elfogadta az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát. Az ehhez csatolt Nemzetközi Egyezségokmány világosan kimondja: "Minden népnek joga van az önrendelkezésre. E jog értelmében a népek szabadon határozzák meg politikai rendszerüket, és szabadon biztosítják gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésüket".

E dokumentum történelmi jelentőségű, hiszen első ízben fogalmazták meg az emberi jogokat, s köztük a népek önrendelkezési jogát az egész világra kiterjedő erkölcsi hatállyal. Az egyetemes nyilatkozatban foglalt jogok gyakorlati érvé-

nyesítését a különféle regionális megállapodások hivatottak biztosítani. Így született meg elsőként – 1950. november 4-én – az Emberi Jogok Európai Egyezménye, s az ebben rögzített jogoknak az Európa Tanács strasbourgi szervei azóta is érvényt szereznek. E jogok vonzó erejének is tulajdonítható az Európai Közösség felvirágzása és kiszáradása az egész kontinensre. Ma az európaiság fokmérője az emberi jogok tiszteletben tartása.

A népek önrendelkezési joga és a nemzetiségi kisebbségek jogvédelme szervesen összefüggenek. Hála az emberi jogok nagy népszerűségének és általános ismertségének, ma már valamennyi demokratikusan gondolkozó ember természetesen tekinti, hogy minden nép vagy nemzeti kisebbség szabadon dönthessen saját sorsáról.

Azonban a nemzetközi politika szakértői körében hamar nyilvánvalóvá vált, hogy az önrendelkezési jog következetes és szabad gyakorlása belátható időn belül meg fogja kérdőjelezni Közép- és Kelet-Európa országhatárait, melyeket az első világháború után vontak meg (Versailles, Trianon, Neuilly) – a győztes hatalmak és szövetségeseik igénye szerint, de az érintett lakosság megkérdezése nélkül. Ez a felismerés nagy nyugtalanságot keltett a többnemzetiségű országok uralkodó köreiben (Szovjetunió, Jugoszlávia, Románia), s azokban a nyugati politikai körökben, amelyeknek valamilyen érdekük fűződik a területi status quo fenntartásához. Egyes megfigyelők szerint ide kell számítani a francia diplomácia bizonyos köreit is, melyek a francia politika mesterművének tekintik az első világháború után kialakult európai rendet, s körömszakadtáig ragaszkodnak 1920-as tévedéseikhez, s ahhoz, hogy Kelet-Európa (többnemzetiségű) országaira erőszakolják a francia jakobinizmus centralizáló elveit. Így a status quo

keleti és nyugati híveinek egyaránt kapóra jött a szovjet főhatalom tartósnak tűnő berendezkedése Kelet-Közép-Európában, ami, úgy nézett ki, még hosszú időre elnapolja az európai határok felülvizsgálását szovjet sugalmazásra, de francia segédlettel, *megalkották a határok sérthetetlenségéről szóló tételt, amelynek ugyan semmi jogi alapja nincs*, de annál többet hangoztatják a régi rend hívei. *Mert mitől lennének ma a határok sérthetetlenebbek, mint mondjuk 70 évvel ezelőtt?*

Jól tudjuk, a határok soha sehol nem voltak véglegesek. Tartósnak is csak azok bizonyultak, amelyek mély történelmi és kulturális alapon nyugodtak. Azok, akik minden vitás esetben a határok sérthetetlenségének mesterkélten hangoztatják, semmibe véve az érintett nemzeti kisebbség önrendelkezési jogát, s újabb világháború rémével ijesztgetnek, ha bárhol is fölvetik néhány rosszul megvont európai országhatár kiigazításának a szükségességét, azok egyszerűen meg akarják akadályozni a diktatúrák zsamokságából felszabadult európai polgárt abban, hogy saját kezébe vegye ügyeinek intézését.

Ma már általánosan elismert megállapítás, hogy a megoldatlan kisebbségi problémák képezik legfőbb akadályát a többségi nemzet demokratikus kibontakozásának, és háborús veszély forrásai lehetnek. A jugoszláviai polgárháború és a romániai állapotok ékesen igazolják e tétel hitelességét.

**KOVÁCS ATTILA
(PÁRIZS)**

“Aki száz évre tervez, iskolát épít”

(...) Talán nincs Európának még egy nemzete, amely ennyire szétagprózva, ekkora lélekszámban került más államok keretei közé, mint a magyar. S talán nincs még egy így szétszórtot nemzet, amelynek részei oly erővel ragaszkodnának anyanyelvükhöz, kultúrájukhoz, mint a magyar; talán nincs még egy kisebbségbe került nép, amely ennyire kifejező “nemzetrészi” mivoltát, mint a magyar. (...) S erős államot csak országépítők teremthetnek, nemzettudatuktól megfosztott szolgák soha!

(...) Ahhoz, hogy a határokon túl élő nemzetrészeink megmaradhassanak, létkérdés, hogy az állam – melynek polgárai – garantálja az egyetemes emberi jogokon túl azokat a jogokat, amelyek nemzeti azonosságtudatuk biztosítékát jelentik, s amelyekkel nemcsak élniük kell, hanem megélniük is.

Aki egy évre tervez, kukoricát vet; aki húszra, fát ültet; aki száz évre, iskolát épít – sűríti az iskolaügy lényegét a bölcs népi mondás. S valóban a határainkon kívül élő nemzetrészek sorsát, kollektív sorsát nem a létező polgári jólét, nem a fizikai nyomor különböző fokozatai jelzik igazán, hanem az anyanyelven való szólás joga, az anyanyelv használatának joga – joga és lehetősége. Ezért is így igaz, hogy a ma otthon oly divatos szóval élve stratégiai fontosságú a Határontúli Magyarok Koordinációs Titkárságának feladata: a határon túli magyarok anyanyelvű művelődésének és közoktatásának segítése, támogatása – és kölcsönös beépítése az anyaország művelődésébe és közoktatásába. (...)

Az előbb említett népi bölcsességet a kukorica és az iskola vonatkozásában nyilván jól ismerik a környező államok is. Csakhogy tervezésüknél a nemzetiségi iskolák ügyében eddig más szempontokat, sőt csak azokat vették alapul. Nekünk az a feladatunk, hogy ki- és felhasználva a végbement – de távolról sem lezárt – politikai változásokat, nyíltan és tisztességes eszközökkel segítsük a határon túli magyarokat nemzeti azonosság-tudatuk megőrzésében, s e jogot biztosítsuk a magyar állam területén élő nem magyar anyanyelvűek számára is. (...)

Ha az óramutató járására hagyatkozunk, akkor Kárpátaljával illik kezdeni. E sokat hányódott, 1918 óta

három állam kereteiben is élő terület csak az elmúlt évben kapta vissza jogos földrajzi nevét. Az ideig hivatalosan Kárpát-Ukrajna volt. Az ott élő, hivatalosan mintegy 150 000, saját véleményünk szerint legalább 200–250 000 fős magyarság nemcsak a világtól, de az anyaországi magyarságtól is elszigetelve járta végig az elmúlt 45 év poklának minden bugyrát. (...)

1944–1948 között református papjaiktól megfosztva – őket ugyanis robotra vitték el, s ennek túlélője alig akadt –, görögkatolikus egyházukat a pravoszlávba kényszerítve, s ezzel nyelvétől is elszakítva, római katolikusait elűzve, templomaikat bezárva, magtárrá alakítva, iskoláikat ukrán, illetve orosz modellre változtatva is megmaradtak.

Az vitathatatlan tény, hogy az utóbbi 3–4 évben, a csendes türés idején az akkori magyar kormány noha igen korlátozottan, de juttatott sajtótermékeket, könyvet Kárpátaljára, s két éve 15–20 tanárt évente fogadott anyanyelvi képzésre. Az ungvári egyetemen azért működött a magyar tanszék, létrehozta egy Hungarológiai Intézetet –, igaz, ukrán rektorral. Eltűrték, hogy a Kárpátalján jelentős lélekszámú cigányság magyar anyanyelvűnek tartsa magát, ha járatta gyermekét valahova egyáltalán, akkor az elemiben magyar nyelvű tagozatra járjon. (...)

A változás után a magyarság egész gyorsan magára talált. Létrehozta saját szervezetét, a Kárpátaljai Magyarok Kulturális Szervezetét, melynek Oktatási Bizottsága a magyar nemzetiségűek hivatalos képviselőjének minősül. Ennek megfelelően ott felvették a hivatalos szervekkel, s otthon a magyar oktatásüggyel is a kapcsolatot. Jelenleg Kárpátalja 6 járásában (ungvári, munkácsi, técsői, huszti, rahói és beregszászi) tanulhatnak a magyar nemzetiségűek magyarul.

Egy esztendő alatt elérték, hogy a magyar nyelvet az ukrán, illetve az orosz iskolákban szabadon választott nyelvként is tanulják. Jelenleg 88 magyar tannyelvű iskola működik, ebből megkülönböztetetten előkelő helyet jelent az ungvári magyar középiskola.

A számok mögé nézve azonban, amelyek önmagukban sem igazán megnyugtatók, a kárpátaljai magyarság anyanyelvű létének tragikus sorsa bontakozik ki. A diktatúra telepítéspolitikája megbontotta az évszázadok

alatt kialakult rendet. A magyar iskola nem jelent mindig anyanyelvű tanulót is. Noha örvedetes, hogy az elmúlt évben nőtt a magyar iskolák látogatottsága, mégsem kielégítő.

Megindult azonban az anyanyelvű szakmai képzés az anyanyelvű óvodai hálózat, (bár) félelmetes a tárgyi felszerelésből következő hátrány, s az anyanyelvű, anyanyelven gondolkodó tanító-tanárképzés hiánya. Mindez a jelen pillanatban pótolható. Magyarországi segítséggel. Az ukrán vezetés elismeri a magyar diplomát, a magyarországi tanfolyamokat, továbbképzéseket. S Magyarországot segít: könyvet, tankönyvet, felszerelést gyűjt össze, és ad tovább, ad át, vesz újat és ajándékozik. (...)

Az 1989. év végi változások – amelyek csak a legnaívabbak szemében számítanak ma már forradalomnak – lehetővé tették, hogy az anyaország és a romániai magyarság újra kapcsolatban legyen.

Szándékosan használtam e kifejezést, hiszen a bukaresti kb. 350–400 000 fős magyarság is hozzánk tartozik, a galaci, brajlai magyar közösségek szintén, miként a csángók is. Politikai és érdekvédelmi szövetségük a Romániai Magyarok Demokratikus Szövetsége, az RMDSZ Oktatási Bizottsága a román hatalom szemében a legnagyobb szállka. Küzdelmük a magyar tannyelvű iskolarendszerért, óvodától az egyetemig az ütközőpontok egyike. Mindenki előtt világos, hogy a marosvásárhelyi véres pogromot is emiatt rendezték meg. Ha valaki a jelenlegi számokat a közelmúltéival hasonlítja össze, némi elégedettségre is oka lehet. Csakhogy itt mélyebbek a gyökerek.

A második világháború után – a maguk kálváriáját járva – némi eredményt 1948-ig, a fordulat évéig képes volt felmutatni a korabeli magyar szervezet, a Magyar Népi Szövetség. Az államosítás pillanatában 1948 szeptemberében működött 206 magyar tannyelvű óvoda, 2671 elemi iskola, amelyből 754 felekezeti volt, 53 tanonciskola és 184 leányiskola, amelyből felekezeti kezelésben 70 volt. A Bolyai Egyetem 8 karral működött, a Művészettudományi Főiskola 4 karon oktatott, 1 magyar tannyelvű mezőgazdasági kar oktatott magyar nyelven, Marosvásárhelyen pedig a volt Hadapródképző Intézet épületében a magyar nyelvű Orvostudományi és Gyógyszerészeti Intézet 5 karral működött.

Ehhez képest a Ceausescu diktatúra után "megújult" magyar tannyelvű iskolahálózatban működik 557 óvoda, 294 I–IV. alsótagozat, 251 I–VIII. osztályos alsó-felsőtagozat, 19 líceum, 4 szakiskola és az 1990/91-es tanévtől postlíceális tanítóképző osztály. Vegyes magyar–román tannyelvű összesen 745 iskola, ebből mindössze 22 a szakiskola.

Az 1990/91-es tanévre növelték a magyar nemzeti-ségű hallgatók számát a román tannyelvű egyetemeken, ezen belül az angol–magyar, a francia–magyar

szakokra felvehetőket, valamint a vásárhelyi orvosi egyetemen is jobb az arányszám. (...)

Jelenleg több mint 400 magyar anyanyelvű tanerő hiányzik, s ez a szám a nyugdíjazásokkal csak növekszik. Nincs magyar nyelvű műszaki kultúra, s a szülő-nőkhöz is csak az állam nyelvén szól az orvos, meg a bába. Atomjaira verték szét a magyar színjátszás bölcsőjét, az erdélyi színiakadémiát.

Am tartja még magát így is. Főnixmadárként szökellve újra talpra állt az erdélyi tudományos élet otthona, az Erdélyi Múzeum Egyesület, újra működik az európai rangú mezőgazdaságot kinevelő Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület. Bolyai Társaság néven szerveződtek az egyetemi tanárok a magyar tannyelvű egyetem felállításáért.

Feltámadtak az erdélyi újságok. De Bukarestben szétverték a magyarok múlt század óta működő magyar iskoláját. Nincs ábécés könyve a moldvai magyar csángóknak, nincs felszerelése a talpra álló néhány középiskolának, nincs könyvtára az újraéledt magyar nyelvű iskoláknak, nincs nyomdája a legális magyar nyelvű sajtónak, nincs magyar videofilmje az engedéllyel működő magyar irodalmi társaságoknak, nincs magyar írógépe a magyar intézményeknek. Szorgalma, tette-reje, magyarságtudata van. Meg anyaországga. Amelynek van rosszul felszerelt iskolája, düledező műemléke, avult gépparkja, alig használható nyomdagépe, korszerűtlen infrastruktúrája. És van kötelességtudata, szíve. Ezért van, hogy a szülőföldről tömegesen menekülő, tanulni akaró erdélyi fiatalok nálunk tanulnak. (...)

A jugoszláv szövetségi köztársaságon belül három államban élnek magyarok. Vajdaságban a legtöbben, számuk jelenleg kb. 400–500 000; Horvátországban kb. 30 000-en vannak, s mintegy 12 000 ragaszkodik magyarságához a szlovéniai Lendván és környékén.

Az iskolapolitika itt is csak látszatra elviselhető, bár igaz, összehasonlíthatatlanul jobb, mint pl. Romániában. A magyar iskolák komoly tanítófelesleggel és tanárhiánnyal küzdenek egyszerre. Míg a 37 352 tan-köteles gyermekből mindössze 28 052 főt írtak magyar tannyelvűbe, közülük is csupán 26 986 a magyar anyanyelvű.

1948-ban a tanköteles vajdaságiak 26,13 százaléka volt magyar. 1981-ben már csak 18,34 százaléka vallja magát e nemzetiséghez tartozónak. Az asszimiláció felerősödött az utolsó néhány esztendőben, s ezért az alsó tagozatok elnéptelenednek, innen a felesleg tanítókból, a szerb iskolapolitika viszont nem biztosítja a magyar nemzetiségűek magyar anyanyelvű tanárképzését, s ezért a magyar tannyelvű iskolákban egyre több a szerbül tudó, a csak szerbül tudó és tanító tanár. Az anyaország próbál segíteni. Képez tanítókat, tanárokat, óvónőket. Igen korlátozott számban orvost, agrárszakembereket. (...)

Az új változások nem egyértelműen kedveznek a nemzetiségi létnek. A Vajdasági Magyarok Demokratikus Szövetségének aggodalmai nem alaptalanok.

Horvátországban a Horvátországi Magyarok Szövetsége gondolja a közösséget. (...)

A kb. 30 000 főnyi magyarság döntő többsége Eszék környékén él, egy kb. 400 lelket számláló csoport pedig keményen küzd fennmaradásáért Zágrábban. Ady Endre Művelődési Kör néven szerveztek vasárnapi iskolát, a gyerekek, a felnőttek kéthetente találkoznak. Az állami támogatás minimális, nyugodtan mondható: önfenntartók, a magyar államtól könyveket, videokazettákat, hanglemezeket kérnek. Megmaradásuk eddig a csodával határos – jövőjüket a Művelődési Kör tagjainak életkora vetíti előre.

Az 1979-es Horvát Nemzetiségi Oktatási Törvény viszonylag engedékeny a tannyelv vonatkozásában. A homogén magyar helységeken a tanítás magyar nyelven folyik, a szerbhorvátot idegen nyelvként, heti öt órában tanulják. A hivatalosan is kétnyelvűek nyilvánított településeken a magyart nem magyarok is kötelezően tanulják, mint "környezeti nyelvet", és fordítva, a magyarok a szerbhorvátot. Ahol a magyarság szórványban él, fakultatíve, szabadon tanulhatja az anyanyelvét. Használni csak otthon, mikrokörnyezetében tudja. Az elmúlt év adatai alapján működik: 4 magyar tannyelvű óvoda 71 gyermekkel, 5 kétnyelvű 125 kiscsival, akik közül 60 magyar anyanyelvű. Tizenhárom településen az elemi oktatás magyar nyelven folyik, a felsőbb évfolyamoknál, V–VIII. osztályig már apad ez a szám, 2 helységben két tannyelvű az oktatás, és két

helységben a szomszédba járnak szerbhorvát tannyelvűre. Egy középiskolájuk van, amely kétnyelvű: itt a tantárgyak egy részét magyarul, másik részét szerbhorvátul tanulják. A műszaki kultúrát természetesen nem magyar nyelven közvetítik. (...)

Az oktatási törvény lehetővé teszi az ún. "anyanyelv ápolást" is a szórvány magyar gyermekek részére. Ez heti 5 óra pluszt jelent, nem kötelező, általában tanítás után, a délutáni szabadidőben van.

Magyar nyelven 131 pedagógus tanít. Képzésük a Vajdaságban, illetve Zágrábban történik. Az utóbbi 1–2 évben átjárhatnak szabadon Pécsre, illetve környékére továbbképzésre. Kérésük az anyaországhoz: diákok fogadása, tanítóképzés, iskolai felszerelés.

Szlovéniában is hasonló a helyzet. A Lendva és Muraszombat központú járásokban, miként Horvátországban is, három féle rendszer működik. Egy középiskolájuk két tannyelvű, általános iskoláik száma, pontosabban a magyar tannyelvű osztályok száma 30–40, óvodai csoportjuk 12 fölé emelkedett. Tanítóik a vajdasági magyar tannyelvű képzőben vagy Ljubljanában tanulnak, az utóbbi helyen szlovén tannyelven. (...)

Az Ausztriában élő magyarokról a hazai közvélemény alig-alig vett tudomást, holott számuk nem kevés. Hivatalosan 15 875 lelket tartanak számon, saját becsléseik szerint 55–60 000-en vannak.

Lakhelyük s egész létformájuk szerint két jól elkülöníthető csoportot alkotnak: a burgenlandi őslakosok Őrvidék és Fertőzug központtal, valamint a különféle időkben érkezett emigráns, disszidens csoportok Bécsben. Miután az Osztrák Államszerződés 7. pontja a magyart nem ismeri el nemzetiségnek, ez behatárolta az egész iskolapolitikát. Magyar tannyelvű iskola, mint ilyen, nem működik, csak a két német–magyar, illetve három, német–magyar–horvát tannyelvű.

Az anyanyelv őrzése, ápolása Burgenlandban a Magyar Kultúregyesület és az Őrvidéki Magyar Intézet feladata volt. Az előbbi élén Gyergye Imre református tiszteletes, az utóbbinál Galambos Ireneus atya fogja össze a munkát.

A Bécsben élők a Deák Ernő vezette *Zentralverband* és a *Collegium Hungaricum* köré csoportosulnak. Ez utóbbiak a magyarországi politikai hatalmat elismerték. A Központi Szövetségről köztudott kommunista-ellenessége, s ismeretes küzdelme egy magyar tannyelvű gimnáziumért. A burgenlandiak igyekeztek politikamentesek maradni. Magyarságuk megőrzését egy megerősödött, elismert Magyarország függvényeként érzékelik.

A Csehszlovák állam területén élő magyarság lélekszáma éppoly vitatott, mint a többi környező államban élőké. Iskolahálózatuk, amely 1948 után folyamatosan tért magához, keményen tartja magát. Akik itt

megmaradnak magyarnak, foggal-körömmel ragaszkodnak kiharcolt, megszerzett jogaikhoz.

A szlovák iskolapolitika 1970/71-ben – miként minden blokkállamban (talán épp központi utasításra?) – hatalmas összevonásokat hajtott végre. Ez egyaránt érintette a szlovák és a magyar tannyelvű iskolákat, de a számok önmagukért beszélnek.

A magyar alapiskolák 494-ről 246-ra apadtak, s ezzel 50 százalékos volt a csökkenés, a szlovákoké 38 százalék; a tanulók száma a magyarban 28 százalékkal, a szlovákban 1 százalékkal apadt.

Jelenleg 136 I–VIII. osztályos, 130 I–IV. osztályos magyar tannyelvű általános iskola, 18 szakközépiskola, 10 önálló gimnázium, 8 tagozat működik, 26 vegyes tannyelvű szakmunkásképzőben oktatnak. A pedagógusképzés a Nyitrai Főiskolán történik. A magyar tannyelvű oktatásról ezideig legfeljebb a CSEMADOK szólhatott, most megalakult a Magyartanárok Szervezete. (...)

A Nyugatra szóródottak fennmaradási küzdelmeiről alig tudunk. A kastli gimnáziummal a bajor kormányon keresztül most vettük fel a kapcsolatot. (...)

Mit tehet az anyanemzet azokért, akik elűzöttek és ragaszkodnak magyarságukhoz?

A határon túli magyarok helyzete, noha a látszat nagy eltéréseket mutat, valójában alig különbözik egymástól. (...) A nagy államosításokat a volt kommunista hatalmak mindenütt megfejelték a nemzetiségek gazdasági közösségeinek elnemzetietlenítésével is. A magyar kultúrát leszorították a néptánc, a népdal, a népművészet régióiba. A magyar tannyelvű iskolák ugyanis nem a magyar kultúra hordozói. Csekélyke kivételtől eltekintve az illető állam irodalmát közvetítik magyar nyelven. A földrajzi nevek használata az állam hivatalos nyelvén kerül a tankönyvekbe. S ha ebben a vonatkozásban nézem az anyanyelv helyzetét – lassan nem rendelet tiltja majd a magyar helységnevek használatát, hanem a gyakorlat teszi feleslegessé. Ma, a felgyorsult világban az ezer irányból áradó asszimilációs szándék is gyorsabban működik.

A térségben végbement politikai változások azonban nem csak gazdasági irányban hatnak, de ezzel szoros összefüggésben a nemzetiségi oktatásügyre is.

A magyar állam rendkívül nehéz helyzetben van. A környező államok magyarsága lélekszámának arányában, de azonos intenzitással rohamozza a magyar felsőoktatást, s már a középfokúra is komoly igény van. A magyar oktatásügy minden hibája ellenére még mindig kiemelkedően jó képzést ad – s magyar nyelven. (...)

1990-ben Magyarországon 1125 elsőéves hallgató kezdte meg tanulmányait, s kb. 400 főt vettek át felsőbb évfolyamra. (...)

Sajátos helyzet áll elő. Nem akadályozzák különösebben, hogy nálunk tanuljanak a fiatalok, de nem is támogatják. A képzés és fenntartás minden gondja Magyarországé. (...)

Az anyaország tudja a kötelességét. Ám lassan olyan lesz, mint a népmesei szegény asszony: hamuban sült pogácsán kívül egyebet aligha adhat. Pedig a Kárpát-medencei magyarságban nagyra lobbant a magyarságtudat. Ez a fény lobog még, csak fogytán a mécsolaj – pontosabban a mécsolajra való.

TÖTTÖSY ISTVÁNNÉ

(Elhangzott a clevelandi XXX. Magyar Találkozón. A szerző a Művelődési és Közoktatási Minisztérium miniszteri biztosa.)

“Nem veszik figyelembe a népek akaratát”

Henri Bogdan, Párizsban élő neves román politológus kérdezte meg Járai Judit arról, hogy hogyan viszonyul a francia politika a polgárháború dúlta jugoszláv problémakörhöz? Lehetséges-e, hogy egyszer bekövetkezik Európa egyes részein a határok korrekciója “francia szemmel nézve”? A következőkben részletet közlünk az interjúból, mely a Magyar Televízió Panoráma című műsorában hangzott el.

– *A francia politika meglehetősen kétarcúnak tűnik a jugoszláv kérdésben, nem?*

– Pontosan. A jelenlegi francia hatalom...

– *Vagyis a szocialisták...*

– Igen, ők egészen mostanáig úgy vélték, hogy Jugoszláviát a jelenlegi struktúrájában fönnt kell tartani; kisebb-nagyobb módosításokról, a föderációról a konföderáció felé közeledve ugyan szó lehet – mondták –, de nagyobb változtatásokra nem kerülhet sor...

– *És mi az oka ennek az álláspontnak?*

– Azt hiszem, az új dolgoktól való félelem az egyik ok. Aztán ott vannak a régi háborús emlékek, amelyekben – s ez tükröződik a sajtóban éppúgy, mint a különböző nyilatkozatokban – a horvátokat az usztasákkal, a szerbeket pedig 1914 hősi kis Szerbiájával azonosítják. Persze, a jelenlegi helyzetben a kormánynak figyelembe kell vennie azt a tényt, hogy a francia közvélemény nagy többsége horvát-párti.

– *S ez vajon befolyásolja a hivatalos francia magatartást is?*

– Mitterrand elnök szeptember 13-i sajtókonferenciáján azt nyilatkozta, hogy Szlovénia és Horvátország egy napon két független ország lesz. De azt is rögtön hozzátette, hogy ezt a függetlenséget jogi keretek között kell kivívni. Namármost mit jelentsen ez? Hiszen a jog megnyilvánult: amikor demokratikus választásokat tartottak. S a horvátok és a szlovének, akik hetven éve először nyilatkozhattak meg szabadon erről a kérdéstről, elvetették ezt az erővel rájuk kényszerített rendszert.

– *Persze a francia álláspont azóta is változott kicsit... A külügyminiszter, Roland Dumas úr a minap már Horvátország és Szlovénia tervezett elismeréséről beszélt...*

– Igen, de ez csakis akkor történhet meg, ha a Tizenkettek részéről egyöntetű az elismerés. Dehát..., tudjuk, a Tizenketteknek nem ilyen

egyöntetű a véleményük. Többeknek megvan a maguk “Horvátországa”: a briteknek ott van az ír kérdés, a spanyoloknak ott vannak a baszkok. Olaszországnak ott van Dél-Tirol ügye... Aztán meg, talán ízetlen leszek, de nem igazán érdeklék őket a horvátok, hiszen nekik nincs olajuk... Azt hiszem hát, hogy nem egyedül Franciaország viselkedik kétarcún. Ez az egész nyugati világra vonatkozik. A nyugati országok egész egyszerűen nem veszik figyelembe a népek akaratát. Mindenhol azt hangoztatják ugyan, hogy a népeknek joguk van az önrendelkezésre, s valamennyiük külpolitikájának ez az alapja. Ez érvényes is Afrikában, meg érvényes Latin-Amerikában – Európában azonban nem. Tulajdonképpen a francia politikát, s Európai Közösségbeli partnereinek a figyelmét is jelenleg elsősorban a maastrichti csúcscserkezet, Nyugat-Európa politikai egysége köti le. Pontosan ez magyarázza azt is, hogy Németország eddig nem merte elismerni Horvátországot és Szlovéniát, holott ez komolyan szándékában állt, mégsem merte megtenni, mert attól félt, hogy az elválasztja őt partnereitől.

– *És mitől fél Franciaország?*

– A hatalmon lévő politikai osztály körében létezik egyfajta félelem Németországtól. S mivel Horvátország a történelem során Németország szövetségese volt, ezért bizalmatlanok a horvátokkal szemben is. Mellékesen, Jugoszláviával kapcsolatosan elő szoktak hozni francia részről egy olyan eseményt,

amelybe Franciaország közvetlenül is belekeveredett; nevezetesen Sándor király, s a francia miniszter meggyilkolását Marseille-ben, 1934-ben. Ezt az esetet emlegetik most. S az usztasák terrorizmusát idézik fel, de azt elfelejtik megemlíteni – s itt most a történész beszél belőlem –, hogy az állam-terrorizmus első megnyilvánulása Szarajevó volt. S a bűnösök abban nem a horvátok, hanem a szerbek voltak, az "eredménye" pedig az első világháború lett. Franciaország, hogy úgy mondjam, felelős azért, hogy a jugoszláv állam megszületett.

– *Mire gondol?*

– Franciaország... a Nagyszerb politika mellett foglalt állást a békeszerződések megkötésekor, mivel olyan területeket csatoltak Szerbiához, melyeknek a lakossága soha nem élt együtt, vagy nem volt kontaktusban a szerbekkel. A Vajdaságra, Horvátországra, Dalmáciára, Szlovéniára gondolok. Hiszen Dalmácia inkább Velence felé orientálódott, Horvátország inkább Magyarország felé húzott, Szlovénia pedig a germán világ felé...

– *Ez azt jelentené, hogy Francia-*

országnak most történelmi leltismeret-furdalása lenne, s ezért nem akar mozdulni?

– Arról van szó, hogy Franciaország nem akarja megtagadni azt a politikát, amelyet hetven éve folytatott.

– *Mert ez a versaillesi, trianoni békeszerződés revízióját is jelentené...*

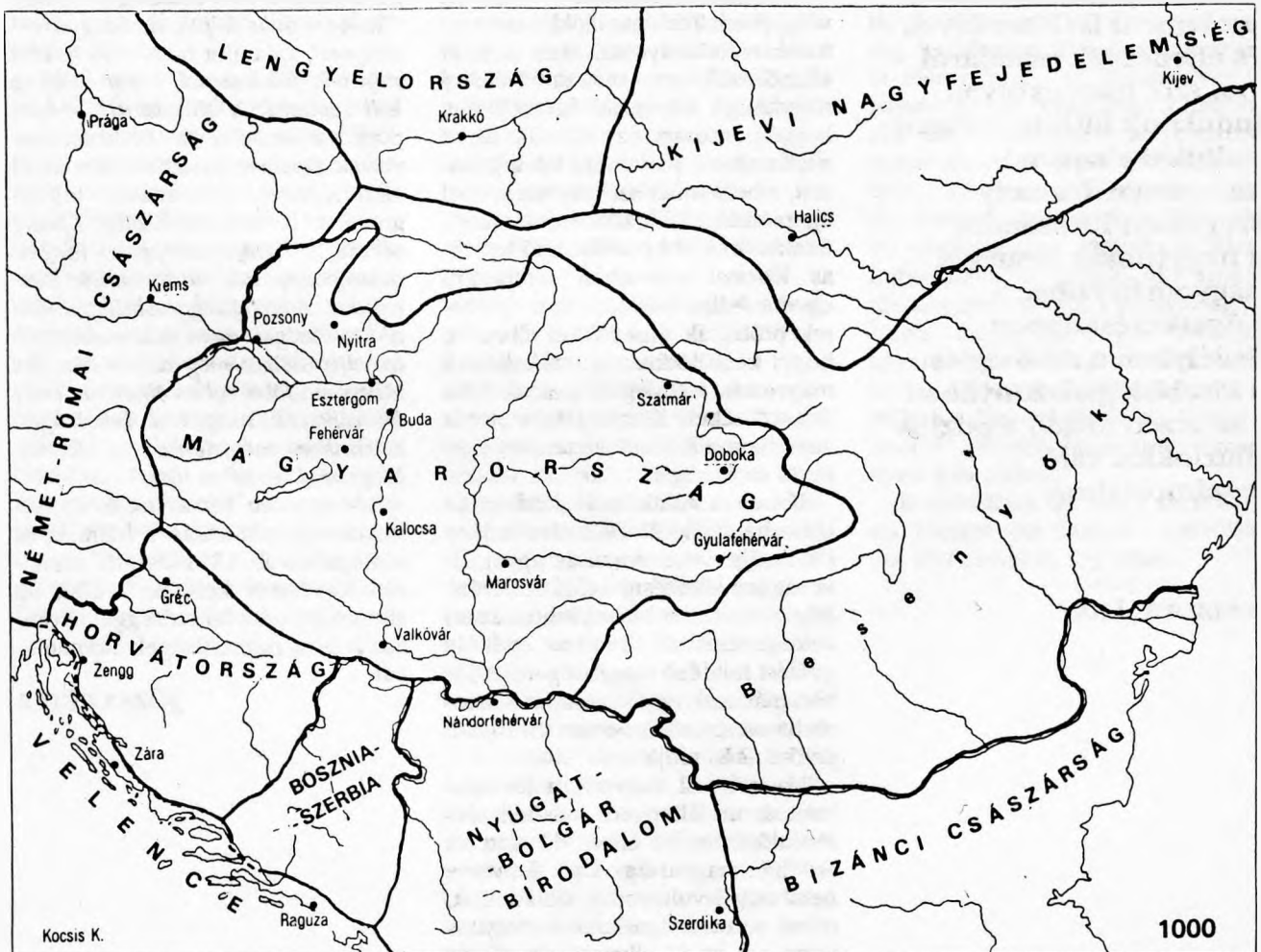
– Pontosan erről van szó, igen. Valamennyi békeszerződés revízióját. Egyébként jelenleg éppen a történelem alakulása okán, éppen a határok úgymond sérthetetlenségének elve kezd megintozni. Hiszen kénytelen volt mindenki elismerni a balti országok függetlenségét. Pedig 1975-ben Helsinkiben kimondták a

határok sérthetlenségének elvét. De ezúttal kénytelenek voltunk elismerni.

– *Mit gondol, ezek a békeszerződések egy napon felülvizsgálatnak majd?*

– Lehetséges, hogy egyszer lesz, ha nem is revízió, de a határok korrekciója Európa egyes részein, ez talán napirendre kerül majd. Hacsak nem képzelünk el nagyon rugalmas megoldásokat azokon a területeken, ahol kisebbségek élnek, mint ami például jelenleg zajlik Kárpátalján, ott, a magyar-ukrán együttműködésnek köszönhetően, végre sikerült úgy-ahogy megoldani a kérdést.

J-

Az autonómia illúziói

Az utóbbi évtizedek talán legnagyobb hadjárata indult Romániában a magyarok ellen.

A székelyföldi autonómia ürügyén ismét jó indokokat találtak a román sovén erők, hogy pogrom-hangulatot gerjesszenek a közvéleményben.

A mocskolódások, vádaskodások és nacionalista indulatok színtere immáron nem csupán a fasiszta sajtó, hanem maga a bukaresti parlament is. Nem érvek és ellenérvek csatájáról van szó, hanem olyan indulatok fűtötte, tudatos politikai elnyomó-kampányról, amely szervesen illeszkedik a nagyromán stratégia hagyományába. Következésképpen Erdélyben a többség és a kisebbség viszonyában elérkezett az idő a pozitív illúziókkal való leszámoláshoz.

Agyagfalva volt a vízvázlatzó. Pedig semmi sem történt. Semmi olyasmi, ami a világ bármely demokratikus berendezkedésű államában hétköznapi, egyszerű dolognak ne tűnnék: azaz a területi autonómia kérdésében tartandó referendum szükségességéről illik megkérdezni magukat az érintetteket. Jele-sül az agyagfalvi megemlékezésre összegyűlő magyarokat: kívánnak-e népszavazást Székelyföld területi önrendelkezésének kérdésében?

Ez volt tehát a románok részére a casus belli, és a hadjárat kezdete. A hatalom azonnal lépett is. Katonai és rendőrségi erődemonstrációkat indított Kovászna és Hargita megyében. Harcokocsik, helikopterek dübörögtek a Küküllő és az Olt völgyében. Turistaszállókba deszantosokat kvártélyoztak be, járőrök ellenőrizték az utakat. Néhány nagyhangú képviselő kiverekedte, hogy pontosan ez idő tájt tűzze napirendre a parlament azt a jelentést, amely a két székely megyéből úgymond elüldözött románokról értekezik. A *Pro patria* című hazafias katonai műsorban terepszínű egyenruhába bújtatott tévé-riporterek próbálták a nézőkkel elhitetni, hogy készülődnek a székelyföldi magyarok: állítólag ki akarják kiáltani a "Székely Köztársaságot", tehát veszélyeztetik Románia területi egységét és épségét...

Ebben a túlfűtött légkörben az Udvarhelyszéki RMDSZ-választmány elnöksége visszavonta az agyagfalvi megemlékezésre szóló felhívást. Míg 1990-ben több mint húszezren vettek részt az 1848-as székely gyűlést felidéző ünnepségen, 1991-ben már csak egy kis csapat koszorúzhatott a szoborcsoport tövé-nél. S jövőre...? Ki tudja?

Ma már túl vagyunk a forradalomnak titulált puccs második évfordulóján is. Az eltelt idő alatt az erdélyi magyarság jogi helyzete nemhogy javult volna, de romlott, mivel a román parlament megsza-vazta azt az új alkotmányt, amely

hátrányosabb a nemzetiségekre nézve, mint az 1965-ben elfogadott kommunista alaptörvény. Király Károly, a szenátus alelnöke emiatt nem szavazott. *"Románia történe-tében nem volt még olyan alkot-mány, amely a nacionalizmus ilyen fokáról, a tolerancia ekkora hiá-nyáról tett volna tanúságot. Ez az alkotmány nem mondja ki a ki-sebbségek jogait – ellenben pontosan meghatározza a tiltásokat"* – nyilatkozta.

Az RMDSZ történetében is vízváz- lasztó tehát Agyagfalva. Amikor csúcsvezetősége végigudvarolta a magyarországi pártokat, és parla- menti sajtó-tájékoztatóján kijelentet- te, hogy *"nem magyar-magyar párbeszédre van szükség"*, s hogy *"Romániát is képviseli Magyaror- szágon"*, valamint hogy *"a román nép tele félelemmel, s ezt nekünk kell segítenünk eloszlatni"* – nos, pontosan azokban az órákban sza- vazzák a román parlamentben az új alkotmányról. A szenátori felfüg- gesztést is vállaló Király Károly szerint: *"Tulajdonképpen idegen állampolgárnak minősítenek ben- nünket. A közigazgatásban például a kisebbségek nem használhatják anyanyelvüket még akkor sem, ha túlnyomó többségben élnek ott, vagy ők alkotják magát a lakosságot. Bármikor megjelenhet a felirat: Magyarul beszélni tilos!"*

Ide vezetett hát a sok évtizedes kisebbségi taktikázás, a hátrálás és a megalkuvás. 1991 őszétől immá- ron törvényes keretek között, az alkotmány adta lehetőséggel nyom- hatók el a nemzetiségek Romániá- ban.

JÓZSA PÉTER

Európa messze van

Ezerkilencszázkilencvenegy november 18-án a román parlament két törvényt szavazott meg: egyet a közigazgatásról, egy másikat a helyhatósági választásokról.

A két törvény megszavazását heves "viták" előzték meg, hiszen nem volt csekély a honatyák elé kerülő feladat súlya. Arról volt szó ugyanis, hogy legyen valami, meg ne is. Világosabban: legyen egy olyan törvény, amely alapelvekként meghirdeti a helyi autonómiát, a közszolgálatok decentralizációját, a szabad választást, s helybeli polgárok konzultálását bizonyos esetekben. Más szóhasználatlaltal a helyi népszavazást. Ugyanakkor olyan is legyen az a törvény, hogy lehetetlenné tegye, vagy legalábbis erősen korlátozza a kinyilvánított alapelvek érvényesülését.

Mert szükség van a demokráciára. Lehetőséget kell nyújtani a nemzetközi pénzügyintézeteknek s a "külföldi" kormányoknak, hogy belásák: Románia európai ország. Nemcsak földrajzilag, hanem szellemében is. Mert nagy, igen nagy szükség van a segítségre, az "idegenek" pénzére, hiszen ha magára hagyják, akkor minden valószínűség szerint kormányozhatatlanná válik, és nem lehet tudni, hogy az éhségtől és hidegtől örvendő tömegek mit cselekednek majd. Uram bocsáss, talán még az "eredeti román demokráciát" is megdöntik majd, és óriási többséggel megválasztott vezetőiket a hajdani "legszeretettebb" házaspár után küldik. De az is megtörténhet, hogy nagy

tömegekben tömnek át az immár szögesdróttalanított határokon, és elárasztják Európa boldogabbik felét. Letáboroznak a köztereken, a parkokban, és nyársra húzzák még a dísztavak hattyúit is. Ezt pedig nem tudná elviselni egy érzékeny keblű nyugati humanista, inkább elhiszi Romániának a demokráciát, behunyja a szemét, és bedől annak a reális tartalmától ügyesen megfosztott néhány mondatnak, amelyet az Európa Tanács Chartájából emeltek ki a demokratikus centralizmus emlőin demokratákká hízott, rutinos román törvényszerkesztők.

Az I. világháború előtti Romániában ismeretlen fogalom volt az önkormányzat. Nem voltak helyhatósági választások, a kormány, illetve a kormány megbízottai nevezték ki a közigazgatás hivatalnokait a közrendőröktől a megyefőnökhöz. Ez a közigazgatási gárda hűségesen végrehajtotta a kormány minden "rendeletét", s választások alkalmával minden törvényes és törvénytelen eszközt úgy alkalmazott, hogy előmozdítsa a kormányzó párt győzelmét. Megmaradt ebből az időből egy rendőrfelügyelő kérvénye, akit – mint saját maga állítja – igazságtalanul bocsátottak el! Pedig a választások idején fényesen teljesítette kötelességét: "leszavaztatta" körzete polgárait, és ő maga tizenhét-szer szavazott ugyanazon a napon – különböző szavazólapokkal.

1920 után összejött Nagyrománia, az új alkotmány, a "teljesebb" demokrácia is, de helyhatósági választást nem rendeztek. Mert ha ez utóbbira sor kerül, Erdély nagyobb városainak aligha lehetett volna román többségű helyi hatósága és román nemzetiségű polgármestere.

A román "demokráciának" ezt a fogas kérdését csak a kommunizmus oldhatta meg. Ceausescu idején egyes szavazó körzetekben két jelöltet is indítottak. Nem lehet tehát azt állítani, hogy a helyhatósági választásoknak ne lennének tradíciói Romániában.

A novemberben megszavazott terjedelmes (85 oldal, 125 szakasz) közigazgatási törvény kimondja, hogy a helyi hatalmat a helyi tanács (nem polgármesteri hivatal) gyakorolja, s a helyi tanács élén a polgármester áll (nem a tanácselnök, bár olyan is van). A tanács tagokat listás, a polgármestert egyéni szavazással választják a pártok.

Hogy milyen hatásköre lesz a hatalomnak, amelyet a helyi hatóságok fognak gyakorolni, nemigen derül ki a törvényből. Azt nyilván későbbi utasítások szabályozzák majd – menetközben. Csak annyi a nyilvánvaló, hogy a helyi hatóságok feladata lesz, például a mezőgazdasági kártevők elleni védekezés...

Mit tehetett e törvénytervezet vitája közben az RMDSZ? Amit mindig: hadakozott. Legalább azt akarta elérni, hogy az anyanyelvet is használhassák hivatalosan a kisebbség lakta vidékeken. A bukaresti honatyák nagy része azonban füttyült, dobogott, röhögött, tombolt. Az érvekre, javaslatokra. Volt, aki gúnyból cigányul szavalta a "Kicsi kutya tarká"-t, s volt, aki afrikai törzsiséggel vádolta a magyarságot. Végül mégis törvénybe iktatták: anyanyelven is lehet majd a helyi hatóságokhoz fordulni. Igaz: csatolni kell a beadványhoz az "idegen nyelvű" szöveg hitelesített román nyelvű fordítását.

Romániában így fest a demokrácia. Messze van Európa – a távolságot elképzelni is alig lehet.

TAKÁCS FERENC

A bibliai örökség

... Amikor IV. Bélának a cseh királyhoz menekült leánya, Anna, bátyjával, V. Istvánnal egy háborúság után békét kötött, a cseh király megígérte, hogy *visszaadja Attila király kincseit, melyeket "Attila magyar király idejétől fogva Magyarországon őriznek"* (1271).

Ha ez az eredet, ez a "mitosz" csupán az uralkodócsalád házi legendája, akkor annak kihaltával ezt az eredetmondát más válthatta volna fel.

A francia eredetű Anjou uralkodóház 1358-ban készült Képes Krónikája elfogadja az eredetmondát. Előadja Hunor és Magor származását, elmeséli a csodaszarvas mondáját, a székelyek hun eredetét: "a magyarok, vagyis a hunok, akiket latinul ungarusoknak hívnak", a Kárpát-medencét második honfoglalásukkal szállták meg.

Figyelemre méltó Nagy Lajos krónikásának ez a mondata:

"Az Úr tehat visszaadta a magyaroknak Pannóniát, mint ahogy Izráel fiainak Mózes idejében örökségül adta Kánaán valamennyi országát."

Erre a meglepő közlésre, hogy tudniillik a magyarok számára a Kárpát-medence Kánaán földje volt, melyet visszakaptak – visszatérünk.

Ismét más uralkodóház.

Hunyadi Mátyás három történetíró is megbízott a magyarok tetteinek előadásával; 1488–1490 között a magyar Thuróczy János és két olasz: Pietro Ranzano, valamint Antonio Bonfini írta meg őstörténetüket. Megjegyzendő, hogy az évszáz-

adok során számos eseményt, háborút, uralkodót, főembert, intézkedést, törvényt, összeesküvést más-más módon adtak elő a történetírók a megrendelő: a király szája íze szerint. A hun-magyar rokonság története mégis változatlanul, makacsul tartja magát.

Thuróczy János: *A hunok, vagyis a magyarok ősapja* Nimród. (Ezt a nevet Anonymus és Kézai Ménrót-nak írta.) Kézaitól szó szerint átveszi azt a hasonlatot, hogy a hunok és a magyarok "csupán beszédükben különböznek valamelyest, mint a szászok és a thüringialak". Attila fia, Csaba visszavezette népét a sztyeppei ősházába, ám a székelyek maradtak; szkíta betűiket fába róják. "Csaba, amíg csak élt, mindig Pannónia kövér földjére gondolt, és népét arra buzdította, hogy térjen vissza Pannóniába." Pietro Ranzano is így tudja: miután Csaba, Attila fia visszatért ősei földjére, Attila dicsőségének emlegetése apáról fiúra szállt. Ezért aztán alkalmas időben a magyarok visszaköltöztek a Kárpát-medencébe.

"A magyarok mindenestire dicselkedhetnek azzal, hogy elérték, amit a hunok nem tudtak" – így Ranzano, olasz püspök és diplomata – "megtartották Pannóniát." Ez új mozzanat: a magyarok az elsők, akiknek sikerült tartósan gyökeret verniök "Kánaán földjén". Ennyiben a hunoknál is eredményesebbek.

Bonfini hosszan és részletezőn adja elő Attila történetét, lényegében a már ismertett gondolatmenetet követve.

Különösen érdekes Thuróczy János törvénytudó, udvari tisztviselő nézete:

"A nagy Attila király viselt dolgainak dicsőségéről hallgattak. De nem a régi magyarokat kell ezzel vádolnunk, hogy viselt dolgait emlekezetét a feledékenység mély tengerébe engedték süllyedni... Attilát az idegen népek gyűlölködése fosz-

totta meg a bozzá méltó dicsőtől toltól."

Nem tagadható, írja Thuróczy mester könyvének előszavában, hogy Attila kegyetlen hódító volt; de hát "senki sem nyert még földi dicsőséget anélkül, hogy másokat nyomorba ne döntött volna". Egyszóval: Thuróczy szerint, anno 1488, a magyar közvélemény mindig is tudta, hogy a magyarok Attila örökösei, csupán az idegen népek gyűlölködése engedte a hunok emlekezetét a feledékenység mély tengerébe süllyedni. Most ezt a dicsőséget, a hunok, vagyis magyarok tetteit végre nyíltan hirdethetjük, írja királyának biztatására Hunyadi Mátyás udvarnok.

Ismét más kor. Tizenegy évvel Mohács után, a hajdani magyar birodalom romjain egy Erasmussal levelező magyar humanista: Oláh Miklós *Attila* című művében így sóhajtja vissza a múlt dicsőségét németalföldi lakosztályában, ahol II. Lajos özvegyének, Mária királynénak, ekkor, 1537-ben Németalföld kormányzójának titkára és bizalmasa:

Homérosz szava illik Attilára: *ki-tűnő dárdavető és népének jó fejedelme. Derék katona, remek vezér, a fennhéjázókkal szemben kegyetlen, az alázatosakhoz készséges és könyörtelen.*

Költői ihletettséggű szavakkal számol be Attila menyegzőjéről és haláláról, fiának visszatéréséről az ősi sztyeppére; a székelyek maradásáról, akik a mai napig őrzik hagyományait, és makacsul ragaszkodnak az ősi szkíta szabadsághoz, amit családi tapasztalatai is bizonyítanak:

"Az én időmben apámnak, Oláh Istvánnak, aki Tomori Pál seregében tizenhat lovassal II. Lajos születésekor (1506) a király számára ökröket ment foglalni, súlyos kellemtelenséget támadtak. Három lovassá elesett, sok megsebesült."

A székelyek őrzik az ősi magyar írást: "fapálcikákra vésnek bizonyos számukra értető jeleket, és ezeket a rovátkölti pálcikákat a barátok és szomszédok üzenet vagy levél gyanánt használgák".

NEMESKÜRTY ISTVÁN

(Részlet a szerző *A bibliai örökség – A magyar küldetésstudat története* című könyvéből.)

Tűnődések az anyanyelvről

Új reneszánsz felé

1. A történelmi értelemben vett humanizmus mozgalma (XIV–XVI. sz.) előbb felfedezi az antik szépség, gondolkodás mélyen emberi világát, az ember-gyaroltságú pogány istenek korát, aztán, vagy olykor ezzel együtt, az *anyanyelvűséget* is. Érv: a görögök görögül írtak, beszéltek, mi is írjunk, beszéljünk latinul. Ők anyanyelven hozták létre maradandó műveiket: a mienk se rosszabb annál. Ez a gondolat a reneszánszban és a hitélet reformációjában egyaránt jelen van. Az anyanyelv tehát a *felszabadulás* jegyében születik. (Bizáncban ez az eszme jóval hamarabb felvetődik. A nagy pap, szent Kirillosz kijelenti: Istennek minden nyelv egyaránt kedvére való.)

Megtörténik tehát a legnagyobb európai anyanyelvek önvizsgálata. Egyfajta képesség-alkalmasság vizsgálata. Rájönnek: bármilyen árnyalt tartalmakat végül is képesek kifejezni. Nyilván: ez hosszú folyamat. A felvilágosodásig tart, vagy még tovább. Nálunk a nyelvújításig, a reformkorig (XIX. század).

Mindezekben a nemzet *fontosság-érdemességtudata*, méltóságérzete is tovább fejlődik. (Vagyis: *érdemes* e nyelven beszélni és írni!) Nemcsak a lenézett "pórok nyelve" már. S ezzel együtt már a "pórokat" sem nézik le annyira. Bizony a *lelki demokráziálódás* fontos folyamat! Amiben nyilván szerepe van a hitnek is: isten előtt rangtól függetlenül, mindenki egyenlő. Valójában tehát a *lélek "polgárosodása"* mélyen belenyúlik nemcsak a keresztény közép-korba, hanem például nálunk még a honfoglalás pogány korába is. Hiszen a "magyar" törzsek vegyesei, azok vallása szerint is. Bizonyos minimális toleranciának tehát ki kell alakulnia. (Erről kezdtem regényt írni idestova jó éve már.) A belső toleranciát még inkább növeli, hogy bizonyos törzsek (például a kozár-kabar más nyelven is beszél: *ősi kétnyelvűség*). Az is hozzájárul

mind ehhez, hogy *együtt jöttek*, s itt – mégha Attilát őznek fogják is fel – mégis csak *együtt idegenek*: a rájuk leselkedő közös veszély egymás iránt nagyobb türelemre int. Kell az egység. Igen: *a demokráziát és csíráit már a törzsi – egyesült törzsi – létben*.

Nálunk a demokráciára, polgárosodásra való alkalmatlanságot, vagy annak nagy megkésetttségét hangoztatni, tehát felszínes szélhámos-ság. A lélektan, a történelmi lélektan ismeretei nélkül való. Vagy ami nem tudatlanság, de már bűn: elhallgatása a szükségképpen lelki türelemnek.

Az ezt hangoztató emberek szeretik a *kategórikus* megfogalmazásokat. Márpedig az újkor akkor kezdődik, amikor Kolombusz leteszi lábát az újonnan felfedezett partokon. Márpedig a legújabb kor ettől vagy attól a forradalomtól datálódik. És efféléket. Pedig már Marx is – akitől a legújabb kategórikusságok legnagyobb része származik –, már ő is azt mondotta: az egyik társadalom a másik méhében születik. Persze e tétel nem Hegelben, de az *újplatonizmusban*, s az Újszövetségben (János evangéliumában) gyökerezik: a bűzszemnek el kell halnia, hogy belőle az élet kinőjjön. Vagyis egyidejűleg zajlik az elhalás és a születés. Ez tehát naív, kezdetleges ókori dialektikából táplálkozó igazság. (Naív, kezdetleges: itt nem köznapi és nem gúnyos értelemben! *Több metaforát használtak: ennyi az egész*).

Az ilyen nézetek aligha ehető gyümölcsök, a *dogmatikus racionalizmus* – vagyis nem a racionalizmus legtermőbb ágain – növekedtek.

Nos ilyen értelemben függnek mélyen össze anyanyelvűség-szabadságjogok–demokrácia. Már régi idők óta.

Aki tehát ma bármilyen formában korlátozná az anyanyelv használatát – semmissé tenné e történelmi idők, harcok vívmányait. Vagy

úgy viselkedik, mintha mindez megse történt volna. Az ilyen történelmi átugrások, "nagy szaltók" a fasiszmus történelem-szemléletére jellemző módok. Függhidat tákolni egy mitológikus múlt és a jelen között. Mintha közben az idő szakadékba esett volna, s rajta átível a "mérész" fasiszta viadukt.

Nem csoda hát, hogy hajdan leírtam: a nemzeti érzés, "kérdés" új reneszánszának vagyunk tanúi. Csak éppen hibernált a nemzeti érzés, méltóságtudat... Mint gyakorta szokott, ha akár a kényelem, akár a rideg tél vagy forró nyár álomba kényszeríti. Sőt a Herder-jóslat ellenében Csipkerózsika álmát is emlegettem...

Akkor Pesten (is) némelyek gyanakodva néztek.

Ma olyik ugyanazt mondja, mint hajdan én, mások pedig még gyanakvóbban bámulnak, vagy már nyíltan, "helyemre téve".

Lehet is. Mert ha akkor mondják, csupán hetven százalékban hittem abban, amit mondok – ma mindez százszázalékra nőtt.

2. Minél elemibb jogot nyom el valaki (például anyanyelv-jog), annál inkább megközelíti a fasiszmus, illetve fasisztoidság ismérveit. Sőt – azon belülre lép. Lámcsak *ez is kategórikus kijelentésnek tetsző, mégis mekkora különbség*. Mert *feltételes*: "minél ..." Fokozatosságot tételez. Nem "egyből-kész", egyik pillanatról másra váltó különbséget, változást fogalmaz. Amikor is az egyidejűt átdobják az egymás utáni-ba. A szimultánt a szukcesszívbe. Kódosítás a céljuk.

Fasizmust, fasisztoidságot mondtam, mely a sovinizmusból nőhet ki: ez utóbbi pedig jogtalanul hódító, elvakult nemzetgyűlölet. A fasizmus ennek fajelmélettel s állandó terrorral, vasdiktatúrával megtévezett fejleménye lesz, ha lesz. És a nacionalizmus? Mint mondtam, minden nemzet lelkében ott hibernál. Téli-nyári álmát alussza. Szendereg. Akkor ébrednek reflexei, ha kívül rá nézvést veszélyes, vagy vélten veszélyes a világ. Ha változik. Mindenképp önvédelmi jellegű. Sose támad, legújabb *visszatámad*. Nem agresszió, hanem *reagresszió*, ami nem azonos a bosszúszomjas *revansszal*. A reagresszió célja nem a bosszú, de az újabb támadás megelőzése, elhárítása. "Leszoktatni" az újabb támadásról. A sovinizmus már beteges idegengyűlölet, mely jogtalanul jogokat követel háborúzva. A fasizmus pedig abszurd téboly, gyógyíthatatlan betegség, noha *racionális magja* is akad, hiszen az minden irracionálisban fellelhető. Minden előítéletben. Csak éppen csekélyke súllyal.

Akik az egészséges nacionalizmus ellen küzdenek valójában a szabadság, függetlenség ösztöne, vágya, célja ellen hadakoznak valamennyien – akár ködös célú – világalom érdekében. Félvén attól, hogy a nacionalizmus *szükségkép*pen "átmegy" sovinizmusba, az pedig fasizmusba – inkább már gyermekkorában ledobják siralmas Tajgetosz hegyükről. Oidiposz atyjának logikája: gyermekkorban megölni, nehogy felnőve őt ölje meg

a trónért. Ím néha a jóslat-érv úgy következik be, hogy potenciális betöltőjét igyekszünk eltaposni. Sajnos épp azt nem látják be: a természetes jogoknak gátat vetni – ez szülheti sokkal nagyobb valószínűséggel az embertelen túlzást. Ha elfojtják a természetes érzést – egyszer kirobban és söpör. S akkor valóban nem tudhat mértéket tartani, már csak azért sem, mert a tehetlenségi nyomaték ragadja tovább. Ezért a jó demokrácia: széles, nagyon széles térben bár, de *mederben-tartás*. *Magas erkölcsi partok* között. S mivel *minimum két part* van, tehát eleve csak több erkölcsi nézetről, pártról stb. lehet szó.

Aki államnyelvet akar, minél inkább államnyelvet, annál inkább hajlik – valós vagy vélt veszélyben – az egy párt felé. Sőt – az egyetlen hitvilág felé. A történelem a tanú reá.

Amely alakulat homogén nemzeti államnak jelenti ki magát, az holnap teljes egynyelvűséget kér számon polgáraitól. Sőt – egyetlen vallást. Ez hát az erdélyi magyarság perspektívája, sőt – mondjuk a – román-görögkatolikusé, szemben a pravoszláv egyházzal.

Mert ezek *elemi, természetes jogok*: az anyanyelv, a hit, a kenyérhez való jog, a teljes területi önrendelkezés, ha annyian vannak, hogy egy kis lokális önkormányzatba nem férnek bele.

Nem véletlen, hogy ma Romániában sokszor elhangzik: mit nekünk Hekuba – vagyis: fejlett Európa! Mert az odatartozás a fejlett európai normák betartását kérné. A teljes demokráciát. S mindazt, amit mondtam. Ezért nem lehet Romániában demokrácia. Legfőnnebb: a látszata. Mindaddig, amíg..., de hisz erről sokat beszéltem.

3. Az anyanyelv iránti belső közöny, cinizmus, kényelem, vagy épp bizonyos – ugyancsak nemzetben belüli – körök agresszivitása jól jelzi: nemcsak van, de *szükség is van* erre a reneszánszra. Mégpedig militáns reneszánszra. Nem a szórakozott katedrákra, csoszogókéra... A boncdoktorokéra, akik számára csak holtnyelvként értékes a nyelv. "A holt nyelv a jó nyelv!" (Elnézést a kitűnő boncdoktor uraktól, hiszen értik, nem róluk van szó...) A nyelvérzéklet lassú pusztulásra ítélni, a grammatika és szótár – igenis! – önmaga sorsa iránti *éberségét* elaltatni: bűn. A tudományoké is. A

két- vagy többnyelvűség *hasznát* senki sem tagadja! Sőt! De ez újra csak megidézi a *régi* reneszánsz helyzetét. Akkor is a latin és az anyanyelv között zajlott a csata. Az a kétnyelvűség mekkora hasznat hajtott pedig. Mekkora tudományt szült. S egyházi szellem- és erkölcsi-kincseket. És *mégis*: kellett a reneszánsz! Kelleni is fog mindörökre.

Mert vajon nem találjuk-e enyhén szólva furcsának, hogy miközben a nemzeti többségek azt hirdetik cinikusán: "*ki abány nyelvet beszél, annyi embert ér*" –, saját magukra nézvést ezt nem érzik igaznak. Mert ők csak a sajátjukat akarják hallani. Másokat ezzel kecsegtetnek, miközben célul tűzik ki a sajátjuk terjesztését tűzzel-vassal. Az ilyen még "jó keresztény román" sem lehet, mert megfélekedzik Szent Cirillről, a bizánci ortodoxiáról, melynek az ő hite is létét köszönheti! S amely, mint láttuk: minden anyanyelvet tisztel.

4. Az anyanyelv iránti közöny, cinizmus vagy agresszivitás nemcsak az internacionalista politika szülötte. Bár a főbűnösség benne keresendő. (Mondottuk: fasiszta és bolsevik, sovinizmus vagyis internacionalizmus szíami ikerpár, amennyiben mindkettő a legnagyobb hódításra törekszik.) Oka lehet a közönynek stb. az ismét lihegő, a nem termékeny – mert ilyen is van – és meddő, *kártékony sznobéria*. Amikor "nem sikk" magyarul *szépen* beszélni. A *modernséget* szembeállítják a "szép beszéddel". Utóbbit maradiságnak, "romantikának" stb. tüntetik fel. Helyette makogás, hebegés, nyámmogás legyen. Terjeszkedő jassznyelv. A politikai "szleng" beömlése. Tudósnak mondott frazeológiákkal itassák át a nyelvet. S a *józan mértéken fölül* beáramló *vadonat* idegen szavakkal. Amennyi már nem hasznos, nem gazdagít, épp fordítva: mélyen elszegényít. Arnyalatókat rabol. Eldurvítja a nyelvet. Vi-

gyázat: eldurvuláson nem azt értem, mintha a "gazdag magyarban" nem lehetne káromkodni. Épp ellenkezőleg! Hanem azt értem: ez a mód igen durván csak *egyellen* ányalatot, jelentést éltet. Vagyis végletesen egyet. Mindenre, ami "kiváló", azt mondani: "bomba". Közben elfeledni, mennyi szinoníma (rokonértelmű szó) lehetséges. Ányalatok! Vagyis: a "szleng" magát demokratikusnak tartja, holott erőnek erejével nyakunkba varrja magát, tehát éppen ő a *diktatórikus*. Mert miközben azt mondja: "bomba", megszünteti a többi szó élethez való jogát: igyekszik kiszorítani. A nagyszerű, kitűnő, pompás remek, tökéletes, szenzációs, kiugró, meg a többi háttérbe kerül, és marad a "bomba". Félreértés ne essék: ez is jó, kell, mint *egyik*, a sok közül. Megvan a hetyke, kamaszos hangulata! De egyeduralomra nem törhet. Ez volna a demokrácia! *A nyelvtan, a szórészlet-használat demokráciája.*

Gondoljunk a pártállamokra: nemcsak egyetlen államnyelvre, de egyetlen politikai szleng, zsargon kényuralmára is törekedtek, amit úgy hívtak: marxizmus-leninizmus.

5. Ma ezt írtam füzetem novemberi lapjára: aki szégyelli a szép ányalatos és *bevonható* (hiszen nem mindegyik egyforma értékű) *tájszavakat* – az később más aljasságokra is képes.

6. Semmi sem praktikusabb, mint az anyanyelv. Mint e nyelven beszélni és írni. Annak előnye, amibe születünk. A szellem bőrébe, akit anyanyelvnek hívnak. Kétségtelen: megnyúzva még valamennyit élünk, egy-két generációt, különösen bőrátültetéssel, de ez már *más élet*. Az érzőidegek végei e bőrön helyezkednek el. S ezen belül vannak kényesebb, ingerlékenyebb zónák. Szavak: Anya, nemzet és a többi.

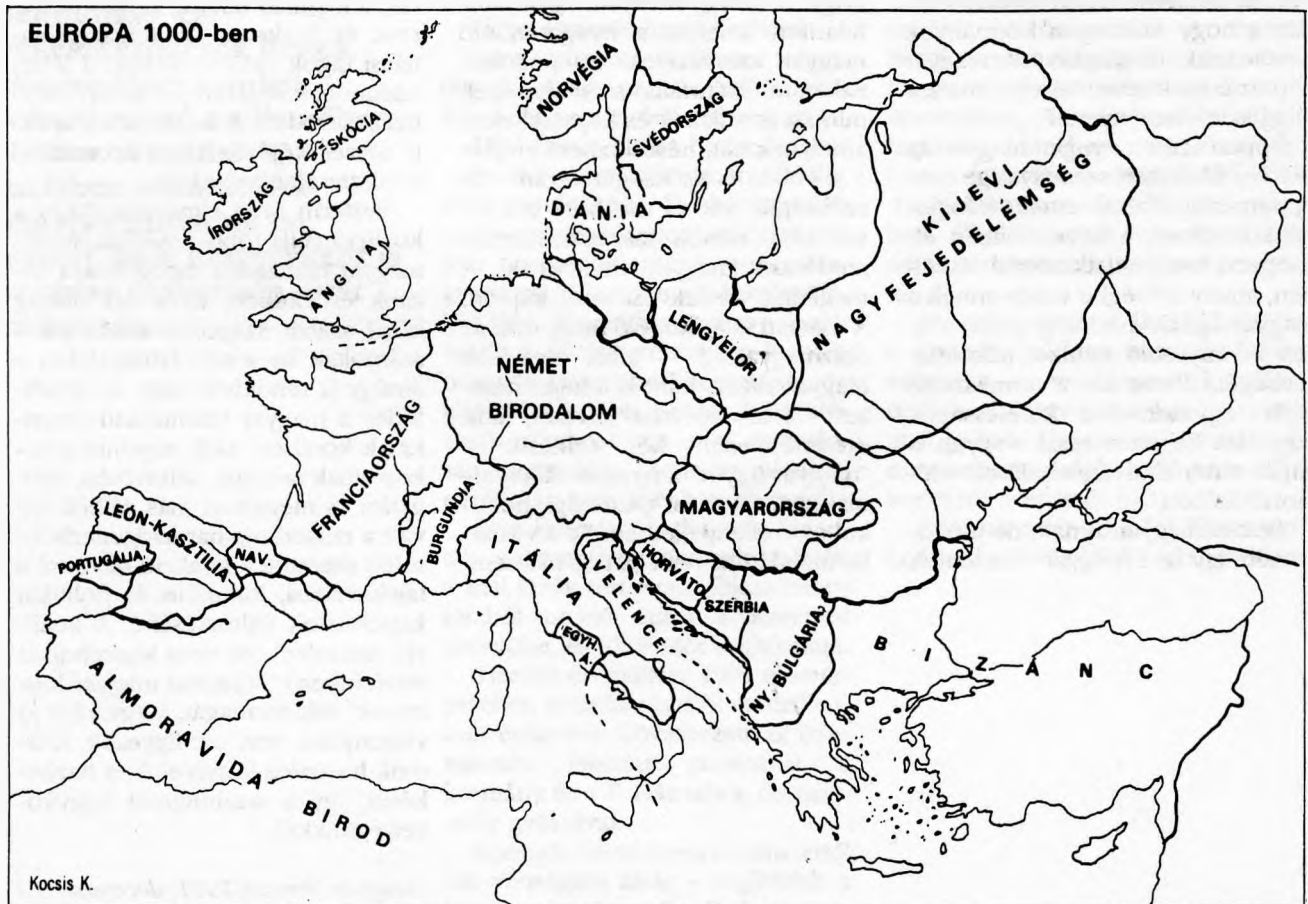
Nos: e gyakorlatiasságban semmi misztikusság, mitologizálás. Micsoda érdek fűtötte vádák érik mégis! Sőt jó demokráciánk felszínre hozza, amit a diktatúra lenyomott. A mesterséges gravitáció. Mint régt írtam: a diktatúrában a különböző társadalmi formációk "üvegeiben" azonos szinten létezhetnek a lelkek. Ez az ideológia megteremtheti ugyan a külső változatosságot (a más és más alakú üveget), de ben-

ne csak ugyanaz létezik, és ugyanolyan szinten lehetséges.

Így függ újfent össze anyanyelv, nemzet a jogokkal és demokráciával.

Nos: a gyermek, ki anyanyelvén nem tanulhat, *bátrányba* kerülhet. Sőt a felnőtt is. Lehet bár tehetségesebb, mint a többségi, akkor is maguk mögé küldik. *Rejtett numerus clausus*: "csakis az állam nyelvén!" A demokrácia tehát nem az egyenlősítő jassznyelv uralma, nem is a rossz Babel *káosza*, hanem a gazdag változatos piac: a szabadság éltető tarkasága lesz... *A változatok reneszánsza*, igen. Ezé a jövő.

PÁSKÁNDI GÉZA

A mandátum nem járt le

A nyugati magyar sajtót mostanában megint viták foglalkoztatják: vajon milyen szerepet kell és lehet vállalnia a nyugati világban élő magyarságnak mindannak a feladatnak az elvégzésében, amely most a nemzetre vár. Vajon a felszabadult, de máris lázas belső konfliktusokban vergődő szülőháza mit vár most azoktól a magyaroktól, akik az utóbbi évtizedekben a kommunista diktatúra nyomása elől elmenekültek, és Nyugat-Európában vagy a tengerentúlon keresték boldogulásukat. Nemcsak ezt: történelmi küldetésüket is, hiszen a nyugati magyarság tekintélyes része és éppen a befogadó országokban széles körű megbecsülést szerzett emigráns magyar értelmiség évtizedeken keresztül igen sokat tett azért, hogy fennmaradjon a Kárpát-medencében mindenütt veszélyeztetett magyar nemzeti tudat, s hogy az idegen kormányok hatalmának kiszolgáltató magyar népcsoportok sérelmei eljussanak a világ közvéleménye elé.

Éppen ezért a nyugati magyarság néhány közismert személyisége nem éppen alaptalanul emelt kifogást néhány olyan, a közelmúltban elhangzott megnyilatkozással szemben, amely kétségbe vonta ennek a magyarságnak a mindig is erőteljesen érvényesülő nemzeti elkötelezettségét, illetve azt a természetes jogát, egyszersmind kötelességét, hogy tevőlegesen részt vegyen a hazai történelmi átalakulások előmozdításában.

Az összmagyarságnak, de mondhatnám így is: a magyar nemzetnek

az a része, amelyet korábban politikai emigrációnak, de most már – a diktatórikus rendszer bukása után – egyszerűen nyugati magyarság a súlyos örökséget hagyó múltban is mindig a gyakorlati politika, a kulturális munka és persze a köznapi élet terén érvényesítette nemzeti elkötelezettségét; a jelenben is az oly szükséges nemzeti szolidaritást vállalva keres magának szerepet abban a munkában, amely gazdaságilag, politikailag, kulturálisan és erkölcsileg kívánja megújítani nemcsak Magyarországot, hanem az egész tizenötmillió magyarországot. A nemzetnek ebben a hatalmas történelmi vállalkozásában szükség van a nyugati magyarság részvételére, s ezt a részvételt bűn lenne korlátozni, vagy éppen elutasítani.

Ellenkezőleg, törekedni kell arra, hogy az az egyetemes magyar szolidaritás, amelyet a nyugaton élő magyar szervezetek és politikai, valamint kulturális személyiségek mindig is vállaltak és képviseltek, s amelynek alig nélkülözhető erejére a jelenben is szükségünk van – és szükségük van rá továbbra is a kisebbségi sorsba taszított Kárpát-medencei magyar millióknak –, megfelelő cselekvési teret kapjon. A nyugati világban élő magyarok az összmagyarság – tehát nemcsak Magyarország, hanem a teljes nemzet – sokra hivatott követői, akik eredményesen képviselhetik a "magyar ügyet" a nyugati társadalmakban, az ottani gazdasági, politikai és szellemi életben. Ez a virtuális mandátum nem járt le ma sem:

az egész magyarságot illető tennivalókban jelenleg sem nélkülözhetjük a nyugati magyarok segítőkészségét, elkötelezettségét és tenni akarását.

Erdélyből, a Felvidékről, Kárpátaljáról és most már jajkiáltásként: a Vajdaságból, Horvátországból rendre hallani ismét a méltatlan viszonyok között, sőt állandó veszélyeztetettségben élő magyarok panaszszavát. Erre a szóra – erre az új történelmi kihívásra – a nyugati magyarsággal közösen adhatunk feleletet: összefogásunkat, szolidaritásunkat ezért kell ismét megerősítenünk.

POMOGÁTS BÉLA

✱

Sajtóértekezleten mutatkozott be a washingtoni Kossuth Házban a nemrég megalakult Magyar–Amerikai Koalíció vezetősége, amelynek élén elnökként Lauer Edit áll, az igazgatótanácsot pedig Bertalan Imre lelkes vezető. Az újságíróknak adott tájékoztatáson ott volt Ludányi András, a koalíció titkára, Koszorús Ferenc és Szekeres Zsolt igazgatótanácsi tagok (utóbbi vezető a létrehozandó, kulcsszerepet játszó információs irodát). A koalíció budapesti összekötője Teleki Pál, a néhai miniszterelnök unokája.

Bertalan Imre elmondta, hogy a koalíció célja több Amerikában élő magyar nemzedék mozgósítása hazánk érdekében, és a két ország közti szálak szaporítása. Eziránt – számoltak be a sajtóértekezleten – amúgy is rendkívül nagy az érdeklődés a magyar származású amerikaiak körében, akik naponként tudakozódnak tanulási, üzletkötési, látogatási és megannyi más célból. Kivált a másod- és harmadgenerációsokat szeretné a koalíció bevonni a tájékoztatási, kulturális és politikai kapcsolatok fejlesztésébe. A koalíció jószereivel (és nem jogtechnikai értelemben) "amerikai magyar lobby" tekinti magát, s egyaránt jó viszonyban van az Egyesült Államok hivatalos köreivel és a hazánkéval, így a washingtoni nagykövetségünkkel.

(Magyar Nemzet, 1991. december 9.)

Aki vénségére sem lett a haza bölcse

“Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók!”

Zrínyi Miklós gróf

Itt, a Kárpát-medencében magyarnak lenni mindig a másságot jelentette. Nehezen szokta ezt a közvetlen környezet, még nehezebben a távolabbi. Neveztek jövevényeknek, betolakodóknak, bűnös nemzetnek bennünket... Nem csoda, hogy az okos nemzeti öntudat helyett kisebbségi érzést oltottak belénk a századok. Pedig államalkotó nép vagyunk, és szerves része maradtunk Európának annak ellenére, hogy birodalmak próbáltak eltörölni a föld színéről bennünket, és békeszerződések ítélték elsorvadásra minket. A fenti mottó szellemében sorozatot indítunk, melyben nemzetünk nagyjait mutatjuk be, azokat, akik magyarként is az egész emberiség javát szolgálták.

Mit cselekedhet egy ember, ha a magyar nemzet világtörténelmi alakjainak egyike? Mit a magyarságért? Mit a világért – magyarként?

Ezen töprengtem. S miközben böngésztem a kossuthi élet második – tragikus – felvonásának részleteit, rádöbentem: sokkal tanulságosabb, sokkal maibb, mint az első.

Kezdjük a legvégéről. 1879-et írtak. A T. Ház meghozza az úgynevezett honossági törvényt. Kossuth magára veszi, s panaszkodik, hogy emiatt hontalan lett. S noha több város díszpolgárává választotta, a magyar országgyűlés elbánása mindvégig tüske maradt a szívében. A kormány eztán nem is tétlenkedett: tíz esztendővel később, 1889-ben konkretizálta intézkedését, s Kossuth elvesztette állampolgárságát. Nem magyarként halt meg – három esztendővel később.

Ugye, ismerős hazai történet?

De a temetése is! Kétszer temették el – amint ez már nálunk szokásos, ha igazán óriásról van szó!

1894-ben – halála hírére – igen csak félt a császár és a M. Kir. Miniszterelnökség. De hát páratlan nemzeti gyász omlott az országra. Már hosszú betegségét egész Magyarország lázas idegessége övezte. Tar Emil államtitkár rettegve fogalmazta a Miniszterelnökség leiratát, hogy “e közember” temetésén “a királyi hatóságok, hivatalok és intézetek alkalmazottai sem hivatalosan, egyenkint, sem testületileg, egyáltalán nem jelenhetnek meg”.

És a kormány tagjai szót fogadtak. A tömeg nem: tízezrek kísérték a mai Deák téri evangélikus templomból utolsó útjára a Kerepesi temetőbe, és Jókai Mór búcsúztatta.

Tizenöt év múltán, 1909 novemberében közadakozásból mauzóleumot építettek. Következett az újratemetés. Páratlan pompával, a kormány és a T. Ház teljes, odaadó, mély gyászával.

Kossuth Lajos persze nem ettől lett vénségére óriás – legfeljebb a kormányzati tényezők váltak törpévé.

Ő a világért – magyarként – diplomataként vált hatalmassá. A Zrínyi idézetnél maradva: azt, hogy egyetlen nemzetnél sem vagyunk alábbvalók, 1848–49-ben többé-kevésbé hírét vette a világ. Ám, hogy egyetlen magyar mire képes az olyan egyetemes fogalmak valóra váltásáért tenni, mint a függetlenség, a szabadság ügye, arról Kossuth Lajos emigrációs tetteiből győződhetett meg Európa is, Amerika is.

Csupán emlékeztetőül idézzük a száraz tények legfontosabbjait.

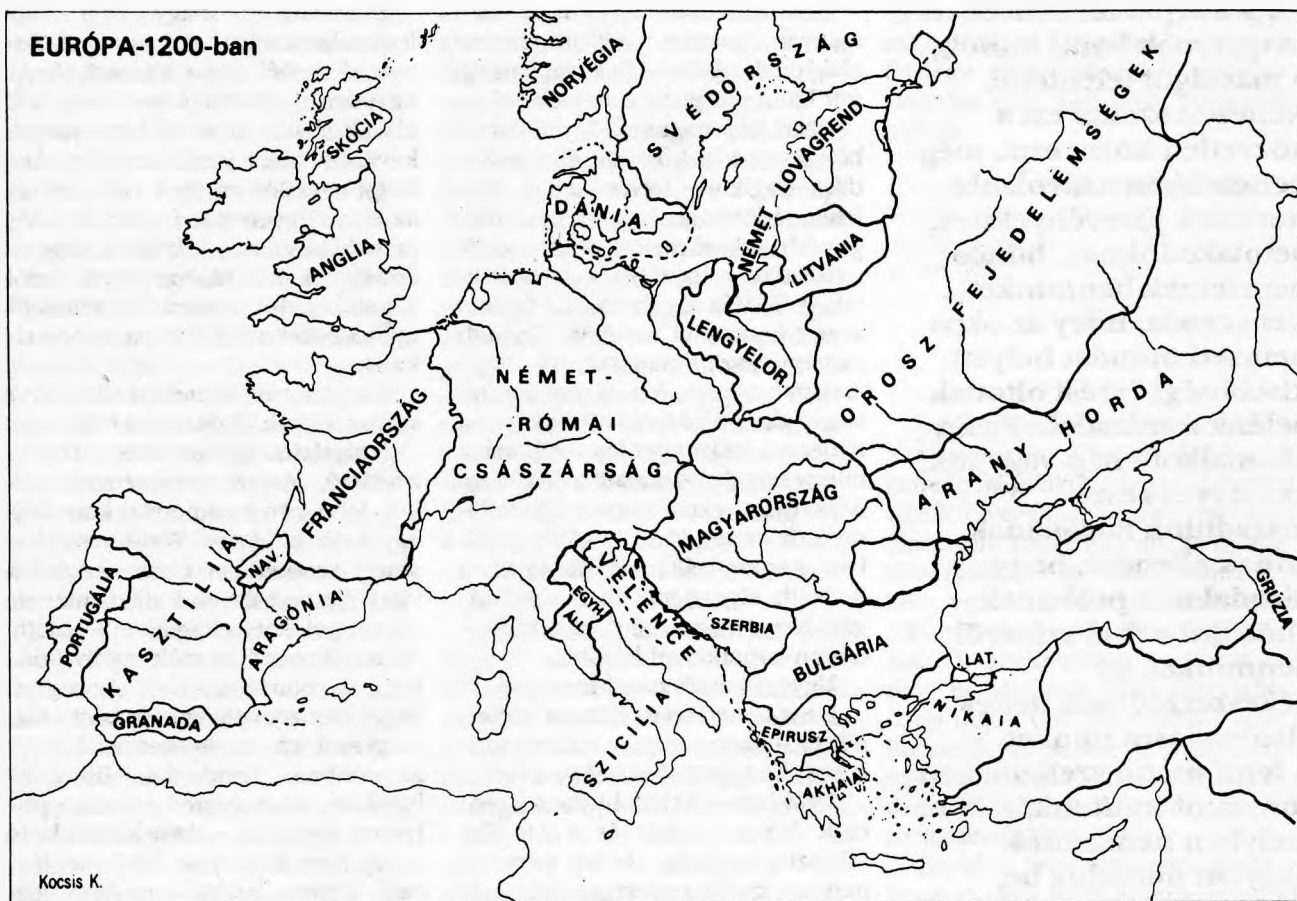
Emigráció. Eleinte csupa reprezentáció, jórészt eredmények nélkül. 1851-ben az amerikai kormány egy hajót küld érte Törökországba, amely szeptember elején Angliába viszi. Ez volt az első diadalmenet. Az angolokat elragadta Kossuth “klasszikusan” beszélt nyelvtudása (vö. börtöntanulás). Az egész angol nemzet vendégként bánt vele. Magyarul ez azt jelentette: Southamptonban, Londonba, Birminghamban, Manchesterben ünnepélyesen fogadták – de a királyi kormány nem vett részt az ünneplésben. (“Isten ments, egy ilyen kis nemzetért bonyodalmakba keveredni...”)

Amerika persze más. 1852 elején a kormány akkora pompával köszöntötte – a washingtoni kapitóliumban –, ahogy valamikor Lafayette-et fogadták. De csakis fogadták. A magyar szabadságharcról mint szép emlékről esett szó.

Kossuth nem adta fel. Visszatért Londonba: 1852-től 59-ig állandóan

ve – amelyet a magyar nemzet teljes egészében elutasított – önmagában is mutatja: mennyire eltávolodott Kossuth politikai ideológiája a közvéleménytől.

Aztán a vég. Kossuth jelleme. Deák már a kiegyezés fele útján járt, 1866-ban inkább Klapkát tekintik világszerte az emigráció fejének. De Kossuth 1867. május 22-én Párizsból mégis megírja megrázó

ott élt, s körülötte egész emigrációs kolónia keletkezett.

Kossuth és a londoni magyar emigráció mindent elkövetett, hogy európai kérdéssé tegye a magyarság ügyét. De megint: a nemzetközi helyzet. Az 1854/55-ös krími háború miatt – amikor is a nyugati hatalmak kénytelenek voltak "kímélni" a hozzájuk hajló Ausztriát, nem ér-

vényesülhetett a londoni magyarok törekvése.

Franciaország? Nos, ismert az "árucapcsolás".

Az 1859-es olasz–francia–osztrák háború adta az ürügyet. III. Napóleon érintkezésbe lépett a Magyar Nemzeti Igazgatóság tagjaival – Klapkával, Telekivel, Kossuthtal –, de csak abban az esetben lett volna hajlandó a magyarság részvételét is garantálni a harcokban, "ha a francia zászló becsülete hozzá lesz kötve a magyar forradalom sikeréhez".

Kossuth rezignált lett. Nem avatkozott Deák munkájába, különben is megviselték a személyes csapások (1862-ben Vilma leánya, 1865-ben pedig felesége halt meg). Ehhez járultak még a politikai csalódások is. A dunai konföderáció ter-

Cassandra-levelét. Jogfeladással vádolja a "haza bölcsét".

Torinóban? Amolyan magyar Lear király lett. Anyagi gondok, magány. Végül: nemzeti "emléktárgy" – emberi kiadásban. Mit adott e világnak? Tartást, emberi tartást. Azt, hogy egy bukott politikus jelleme is lehet óriás, ha az ügy marad fontosabb számára önmagánál – mindvégig.

Legutolsó politikai nyilatkozatában elveit így összegezte: "Nem a Habsburg-háznak, hanem az osztrák császári és magyar királyi méltóság egy személybe kumulációjának vagyok ellensége; ennek igenis, bár tetehetlen, de megtörtetlen, de hajthatatlan ellensége vagyok és maradok, mind halálomig".

És betartotta szavát.

SZÓKE SÁNDOR

Magyar zsoltár

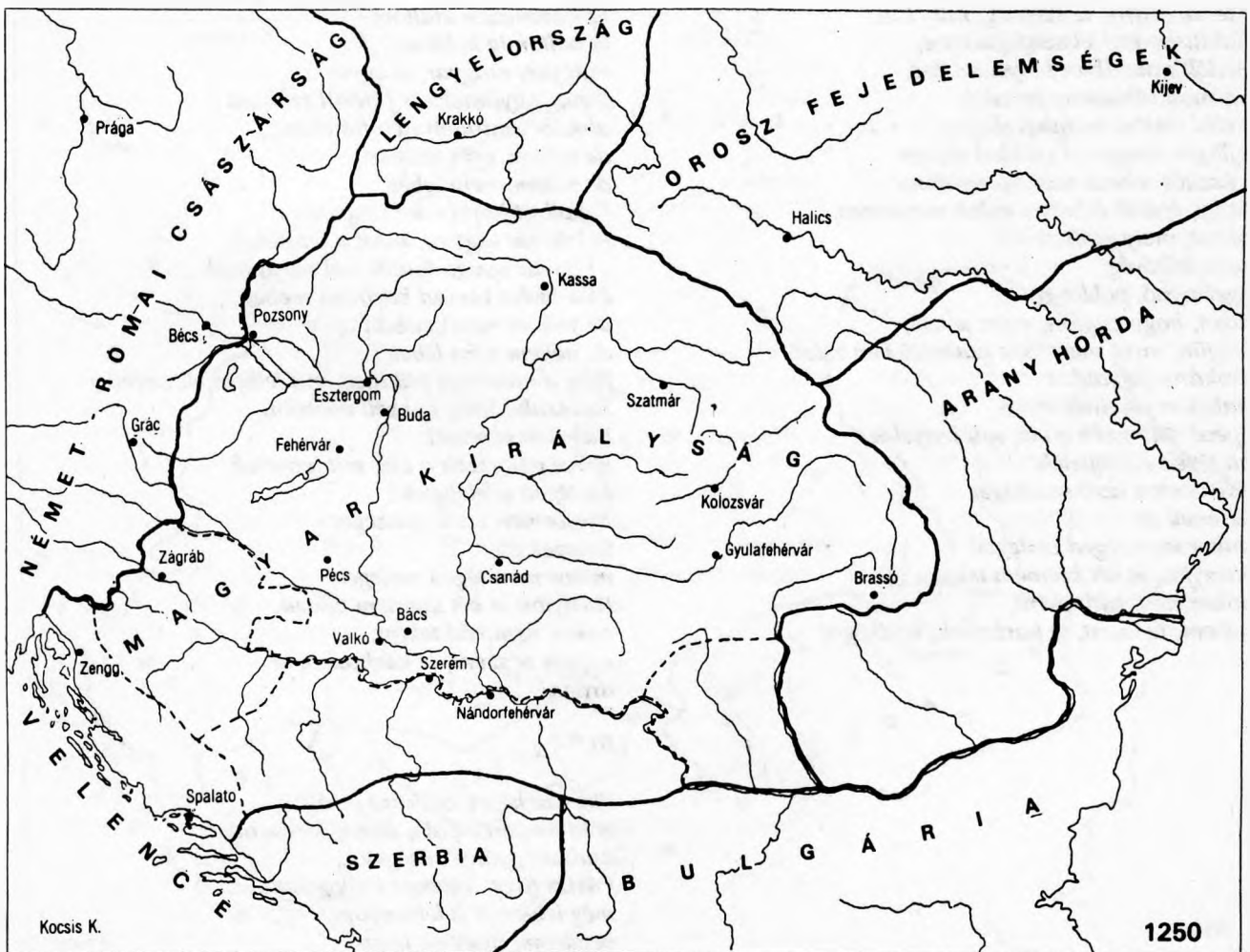
Dsida Jenő, ahogy ő maga mondotta költészetéről, "angyalok cite-ráján" muzsikált, igazi "poeta angelicus", "angyali költő" módjára szólaltatta meg azt a költészetet, amely leginkább az "égi zenére" hasonlíthat, hiszen a mindenségben és az isten oldalán helyét kereső lélek reményeit és hitét fejezi ki. Költészetében egy valóság feletti bukolika tündéri játéka bomlott ki, s valami túlvilági derű szötte át még az egyszerre légies és földies szerelmi költeményeket is. A hús-vér leányoknak és a mennyei angyaloknak szinte hasonló szerep jutott a kolozsvári költő álmaiban és szelíd ájtatosságaiban. Dsida ezeknek az álmoknak, emlékeknek és ábrándozásoknak a tündéri poétája volt.

Sohasem tartozott azok közé, akik Erdély címerével akarták volna hitelesíteni lírájukat, a szülőföld iránt érzett szeretet és az erdélyi magyarság iránt tanúsított elkötelezettség mindazonáltal erőteljes vízjelként ütött át versein. Dsida Jenő természeti idilljeinek mindig jól érzékelhető erdélyi színezete van. Költészetében megszólítja a Kolozsvár-környéki tájat, s ha talán rejtetten is, de mindig vallomást tesz szűkebb hazája iránt érzett ragaszkodásáról.

Ez a vallomás bomlik ki most már fortissimóban élete végén írott hatalmas költeményében: a Psalmus Hungaricus-ban. A költő ebben a zsoltáros hangú és szenvedélyű művében vetett számot az erdélyi

magyarság mind súlyosabb tapasztalataival, a ránehezedő elnyomással, egyszerismind az egész magyarság lassú szétszóródásával. Dsida "magyar zsoltára" a közösségi hűség és a történelmi felelősség szigorú morálját szólaltatja meg, azt a hagyományos hangot idézi fel, amelyet a török pusztítással viaskodó egykori énekes: Kecskeméti Vég Mihály ütött meg, s amely Kodály Zoltán fájdalmas magyar zsoltárában zengett. Szétszóródó népe mellett tett végső hitvallást, egyszerismind az erők összegyűjtésére szólított fel, hogy a magyarság végre közösen szálljon szembe a Trianonban kimondott végzettel, s váljék ismét az alakítójává saját történelmének.

(P. B.)

DZSIDA JENŐ

PSALMUS HUNGARICUS

I.

Vagy félezernyi dalt megírtam
 s e szót: magyar
 még le nem írtam.
 Csábított minden idegen bozót,
 minden szerelmet bujtató lígét.
 Ó, mily bályog borult szememre,
 hogy meg nem láttalak,
 te elhagyott, te bús, kopár sziget,
 magyar sziget a népek Óceánján!
 Mily ólom ömlött álmodó fülembé,
 hogy nem hatolt bele
 a vad hullámvérés morzsoló barsogása.
 Jaj, mindenből csak vád fakad:
 miért kímélted az erőt,
 miért kímélted válladat,
 miért nem vertél sziklatöltést,
 erős, nagy védőgátakat?
 Elbagytam koldus, tékozló, apámat
 s aranyat ástam, én gonosz fiú!
 Mily szent vagy te, koldusság
 s te sárarany, te szépség, mily bíró!
 Koldusapám! Visszafogadsz-e,
 Bedőlt viskódban helyet adsz-e,
 ha most lábadhoz borulok
 s eléd öntöm minden dalom
 s ferges rongyaid csókkal illetem
 s üszkös sebed tisztára nyalom?
 Nagy, éjsötét átkot mondok magamra,
 verset, mely nem zenél,
 csak felhörög,
 Eget-nyitó, poklot-nyitó
 átkot, hogy zúgjon, mint a szél,
 bőgjön, mint megtépett szakállú vén zsidó
 zsoltáros jajgatása
 Babylon vizetnél:
 Epévé változzék a víz, mit lenyelek,
 ha téged elfelejtelek!
 Nyelvemen izzó vasszeget
 üssenek át,
 mikor nem téged emleget!
 Hunyjon ki két szemem világa,
 mikor nem rád tekint,
 népem, te szent, te kárhozott, te drága!

II.

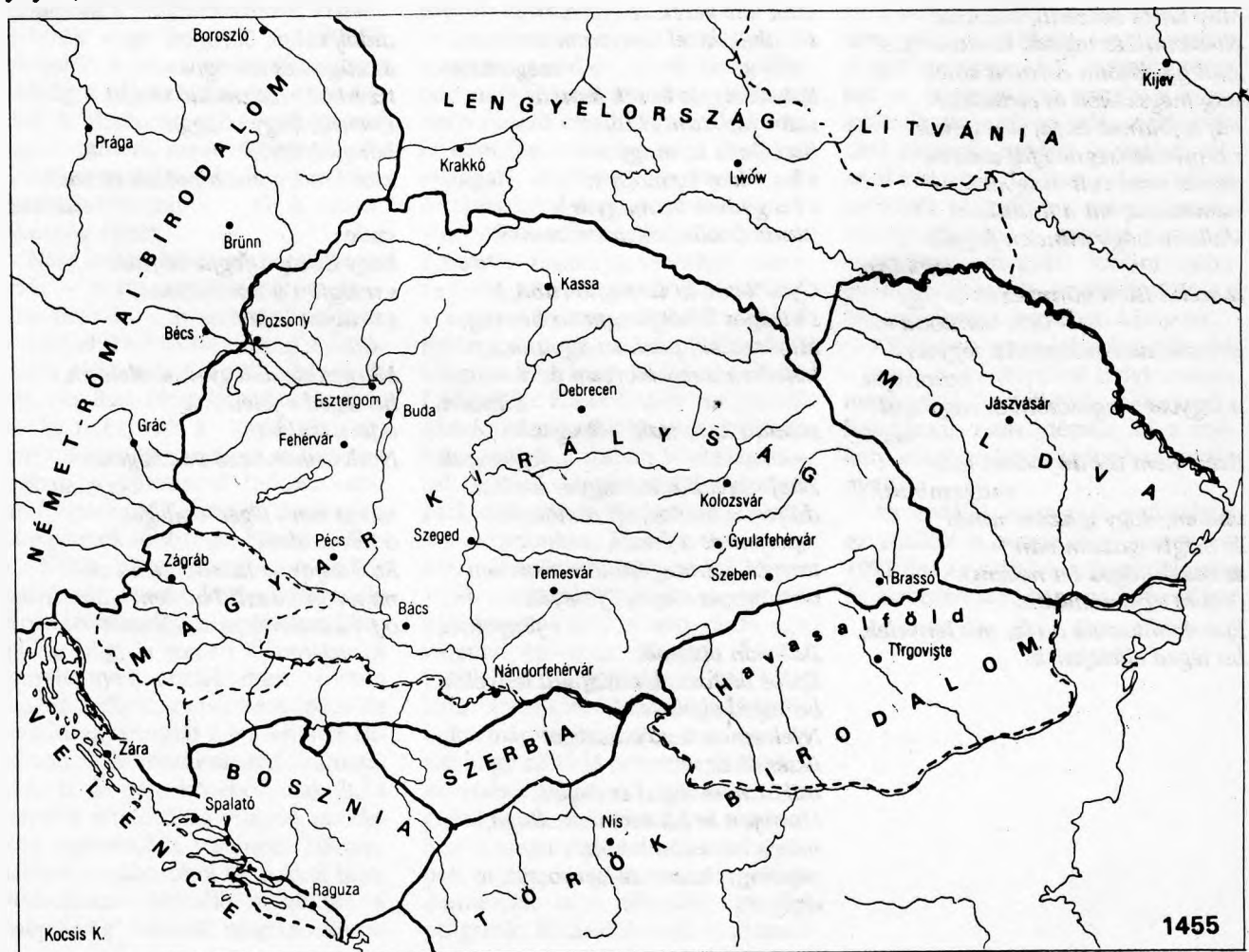
Ó én tudom, hogy mi a nagyszerű,
 a minden embert megstimogató
 tág mozdulat
 az élet a halál titkát kutató,
 bölcsen, nemes, szép görög bangulat.
 A büsszel biztató közös és tiszta tó,
 a szabadság, mely minden tengerekben
 sikongva úszik, ujjong és mulat!
 Kezem gyümölcsöt
 minden fáról szedett.
 Nyolc nemzet nyelvén szóltam életemben
 és minden fajták lelke fürdetett.
 S most mégis, mégis áruló vagyok,
 a minden eszme sajtó árulója,
 most mégis bős barlanglakó vagyok,
 vonító vad, ki vackát félti, óvja,
 vadállat, tíz köröm
 és csattogó agyar
 s ki eddig mondtam: ember!
 most azt mondom: magyar!
 És háromszor kiáltom
 és holtomig kiáltom:
 magyar, magyar, magyar!
 A nagy gyümölcsös fájáról szakadt
 almából minden nép fia ehet...,
 de nekem nem szabad,
 de nekem nem lehet.
 Dalolhat bárki édes szavakat
 és búgbat lágyan, mint a lebelet
 s bizvást nyugodhatik, hol várja pad...,
 s ha kedve támad bárhova mehet...,
 de nekem nem szabad...,
 de nekem nem lehet.
 Bűn a mosolygó pillanat, mit lelkem elbenyél!
 Szívszakadásig így kell énekelni
 Babylon vizetnél:
 Epévé változzék a víz, mit lenyelek,
 ha téged elfelejtelek!
 Nyelvemen izzó vasszeget
 üssenek át,
 mikor nem téged emleget!
 Hunyjon ki két szemem világa,
 mikor nem rád tekint,
 népem te szent, te kárhozott, te drága!

III.

Firenze képei, holland virágok,
 zöld tengerek balk, álmos loccsanása,
 ájultató gyönyörűségek...,
 Párizs tüze, Velence csillogása...,
 még lelkemet is lebunyom,
 bezárom, hogy ne lássa.

Ha atomokra bomlik is
 mlattuk minden sejtem,
 ha arcon kékre torzul is,
 mind, mind, mind elfelejtem!
 Hajam csapzottra borzoló,
 mint gubancos csepűt és szürke kócot
 és göggel viselem
 fajtám egyenruháját:
 a foltozott darócot...
 Mert annak fia vagyok én,
 ki a küszöbre téve,
 a külső sötétségre vetetett...,
 kit vernek ezer éve,
 kit nem fogad magába soha a béke réve!
 Bolyongásom pusztáin,
 a végtelen nagy éjen
 csak az ő szíve fénylik,
 ő a rögeszmém, végső szenvedélyem...,
 ráfonódom, rajta küszöm
 fölfelé, mint szőlőkarón a kacs.

Mogorva lettem,
 kemény, sötét és szóilan és makacs.
 VÉR csurgott rám és nem tudom lemosni.
 Jajt hallottam és nem tudom feledni.
 A holtakat nem tudom eltemetni;
 Egy eszelős dal lett az útitársam,
 rekedt dal, mely nem zenél,
 csak hörög, mint a szél...,
 zúg, mint vihartól ráncigált fák
 Babylon vízénél:
 Epévé változzék a víz, mit lenyelek,
 ha téged elfelejtelek!
 Nyelvemen izzó vasszeget
 üssenek át,
 mikor nem téged emleget!
 Hunyjon ki két szemem világa,
 mikor nem téged tekint,
 népem, te szent, te kárhozott, te
 drága!

IV.

Mit nekem most Dante terzínái
s hogy Goethe lelke mit hogyan
fogant,
mikor nem rád tekint,
hull már a föld és dübörög a hant,
mikor a bús kor barsonája
falakat dönt és lelket ingat,
mikor felejtett, őst szóra
kell megtanítani fiaitkat,
mikor rémít a falvak csendje
s előnt a semmi árja minket
és szülni kell és nemzeni
s magunk képére kalapálni
vannyaadt gyermekünket!
Mit bánom én a történelmet
s hogy egykoron mi volt!
Lebetsz-e bölcs, lebetsz-e költő,
mikor anyád skolt?
Európa, én nagy mesterem,
lám csak mivé lett fogadott fiad!
Mily korcs beszédű, bitvány,
elvetemült és tagadó tanítvány...!
Addig paskolta áztatott kötél,
míg megszökött és elriadt...!
Fáj a földnek és fáj a napnak
s a mindenségnek fáj dalom,
de aki nem volt magyar,
nem tudja, mi a fájdalom!
Vallom, hogy minden fegyver
jogtalan,
a szelíd Isten könnyezett és úgy
tanította ezt,
ám annak kezében, kit fegyver
szorongat,
a fegyver megdicsőül és ragyogni
kezd!
Ezért nem is bányódom már
magamban...,
vallom, hogy igazam nincs
és mégis igazam van
és mártól fogva én nekem
örökre ez az énekem:
Epévé változzék a víz, mit lenyelek,
ha téged elfelejtelek!

Nyelvemen izzó vasszeget
üssenek át,
mikor nem téged emleget!
Hunyjon ki két szemem világa,
mikor nem rád tekint,
népem, te szent, te kárhozott, te
drága!

V.

Idegen vérű és beszédű
kenyeres jó pajtásaim,
kikkel együtt bolyongtam az
emberiség ligetét,
kiket szerettem,
kik szerették lágy szívem
nyitott és éneklő sebét...,
Nekem is fáj, bigyjétek el,
bogy zord a szám és homlokom
setét!
Nekem is fáj, bogy búcsúszom,
mert immár más utakra kell
mennem,
de így zeng most a trónjavesztett
magyar Isten parancsa bennem
s én nem tagadhatom meg Őt,
mikor beteg és reszkető és nincs
többé batalma,
mikor palástja cafatos és
fekvőbelye szalma...,
Ha virrasztok, miatta állok a
posztom,
csak tőle kérek kenyeret
s csak ő, kivel kenyerem
megosztom.
Sok tévelygés és sok kanyar
után jutottam el ide:
ha bűnös is, magyar
s ha tolvaj is, magyar
s ha gyilkos is, magyar,
itt nincs alku, nincsen semmi
"de",
Gyűlöletes, ki ünneplő ruháját
s virágos lelkét fitogtatva hencog.
Mi esetetek, páriák vagyunk...,
testvérek a nyomorban és a
bűnben,
sápadtak, torzak, bélyeges
fegyencek.
Zúgjon fel hát a magyar zsoldár,
düljön a boldog, éjt álmokon,
seperjen át a fekete,
tarajos és hideg hullámokon
vérkönnyet csepegő fáklýák
fényetnél,
Babylon utzetnél:
Epévé változzék a víz, mit lenyelek,
ha téged elfelejtelek!
Nyelvemen izzó vasszeget
üssenek át,
mikor nem téged emleget!
Hunyjon ki két szemem világa,
mikor nem rád tekint,
népem, te szent, te kárhozott, te
drága!

VI.

Száraz nyelvem kisebzett,
égő fejem zavart.
Elindulok, mint egykor
Csoma Sándor,
hogy felkutassak mindegy
magyart.
Székelyek, ott a bércek
szikla-mellén,
üljetekek mellém!
Magyarok, ott a Tisza partján,
magyarok, ott a Duna partján,
magyarok, ott a tót hegyek közt,
s a bácskai szőlőhegyek közt,
üljetekek mellém!
Magyarok, Afrikában, Ázsiában,
Párizsban, vagy Amerikában
üljetekek mellém!
Ti ezután születők s ti porlócsontú
ősök,
Ti rég halott regősök, ti vértanúk,
ti hősök,
üljetekek mellém!
Ülj ide, gyűlj ide, népem
s hallgassd, amit énekelek,
amint a hárfa búriait
jajgatva tépem,
ó népem, árva népem!
s dalolj velem,
mint akit füstös lángokra szítottak
vérszínű, setét, nehéz, fanyar
borok...,
dalolj velem hörögve,
és zúgva és dörögve
tízmillió, százmillió torok!
Énekelj, bogy világgá
bőmpölyögjön
zsoltárod, mint a poklok tikkadt,
kénkőves
szele,
bogy Európa fogja be fülét
s nyögjön a borzalomtól
s örüljön bele!!!
Mérgecs kígyó legyen eledelünk,
ha téged elfeledünk,
ó Jeruzsálem!
Nyelvünkön izzó vasszegeket
verjenek át,
mikor nem téged emleget,
ó Jeruzsálem!
Rotbadjon el lábunk-kezünk
mikoron bozzád bütlenekek leszünk,
ó Jeruzsálem, Jeruzsálem!

Észak-erdélyi "köztársaság"

A Székelyföld népének tudatában úgy rögzült, hogy volt egy olyan idő a második világháború végső szakaszában, mikor akarata és érdekei szerint kormányozhatta az életét. Lángban állott Európa, pán-célba öltözött halál járt az országotokon, de az Olt és a Maros forrásvidékén, meg a két Küküllő felső folyása mentén a nép maga választotta meg vezetőit, és ezek a saját soraiból kiemelkedő helyi közéleti emberek beszédeikben, döntéseikben, a közösség dolgainak intézésében igyekeztek a nép érzelmeihez igazodni. Rövid ideig tartott, alig négy hónapig, de működőképesnek bizonyult a helyi önkormányzat. Magától értetődő volt, hogy magyar városokban, községekben magyarok a polgármesterek, községi bírók vagy jegyzők, az iskolák igazgatói. A polgármesterségre vagy bíróságra pályázóknak ki kellett állniuk a közönség elé – miként ma egy parlamenti meghallgatáson – és el kellett mondaniuk, hogy miként kívánják igazgatni a rájuk bízott lakosság életét.

Nem kellett külön törvényt hozni arról – noha egyik-másik megyében hoztak –, hogy mindenki az anyanyelvén szólalhat meg a hatóságok előtt, a bíróságnál, anyanyelvén tanulhat, írhat, beszélhet a gyűléseken. Ez volt a döntő élmény, ami máig megmaradt az emlékezetekben a váratlanul beköszöntött "népuralomból", ennyit látott meg az emberek többsége. Hiszen előbb is városa, községe széléig terjedt a szemhatára. Ezen a körön belül pedig természetesnek talált mindent. Elfogadta, hogy a román államvasutak szerelvényei közlekedtek, hiszen utazni kellett, egyébként másféle román egyenruhát nem lehetett látni sehol. A rendfenntartó karhatalom is a nép köréből alakult, s mivel a rendőrök a világon mindenütt egyenruhát viselnek, Háromszéken a háborúból itt maradt honvédruhákat öltötték magukra. A "népőrség" katonái csupán csákói-

kon cserélték ki a sapkarózsát... Szívesen elfogadták, és néphatalomnak, önkormányzatnak tartották ezt a közigazgatást azok a távolabb látó értelmiségiek is, akik tudták, hogy az észak-erdélyi megyék "szuverénitása" esetleges, és hatáskörileg is behatárolt. A szovjet tisztek "főhatalma" alatt működő megyevezetők a helyi kommunista párttól kapták utasításait, a párt-szervek pedig Bukarestből. Az optimistábbak úgy vélték, hogy ez a függés lassan lazulni fog, teljes önkormányzat épül ki Erdély északi felében, majd az önrendelkezés meghonosodik Dél-Erdélyben is, ahol az Antonescu marsall diktatúrájától örökölt hatalmi gépezet és a magyarság elnyomtatása változatlanul tovább tartott.

Természetesen, a székelyföldi magyarság ebben az új igazgatásban nem fordult szembe – némely helyi vezető éles hangú nyilatkozata ellenére – a négyéves "magyar világgal", amelyben nemzeti jogait csorbíthatatlanul érvényesítette. De az emberek tisztában voltak azzal, hogy a magyar hadsereg vereséget szenvedett a szovjet csapatoktól, visszavonulásra kényszerült, sőt az idő túljárt már a sikertelen október 15-i kiugrási kísérleten is. És a Székelyföld, egész Észak-Erdély magyarságának drámai emléke volt az előbbi hónapokból a román közigazgatással érkező Maniu-gárdák gyilkos garázdálkodása, Szárazajta, Csík-szentdomonkos, Egeres, Gyanta és sok más mártír helység sorsa. Mikor 1944. november 14-én a román közigazgatás és a Maniu-gárda egy váratlan éjszakán elhagyta Észak-Erdélyt, a magyarság fizikai létét látta biztosítottnak a kiépülő helyi önkormányzatban. Ez a magyarság, hogy az 1944 novemberétől 1945 márciusiáig terjedő időszakot az egész észak-erdélyi magyar társadalom a maga történelmi lehetőségének érezte, még azok a rétegek és személyek is – tőkésék, gazdag polgárok, földbirtokosok –, akikkel

ez a hatalom, kommunista fogantatásának megfelelően, az első pillanattól szembefordult. A kisebbségi helyzet logikája érvényesült, ösztönösen is: az osztályszempontoknál lényegesebb a nemzeti megmaradás.

Miként tükrözi a korabeli magyar sajtó a helyi "önigazgatásnak" ezt az időszakát? Megerősítik-e a hajdani tudósítások a népi emlékezetet, vagy éppenséggel cáfolják, a folklór kódébe utasítják őket? Legcélravezetőbbnek tartom, ha a Brassóban megjelenő, de a Székelyföldre nyitott érdeklődésű *Népi Egység* című napilap gyűjteményét hívom tanúságra. A lap szerkesztői, a költő Szemlér Ferenc vezetésével a mértéktartás hangján szóltak, jól ismerve a bukaresti akaratot, a kommunista párt szándékait, vagy éppenséggel a nemzetközi összefüggéseket – ugyanakkor azonban nem szakadhattak el az olvasótáboruk által naponta megélt új valóságtól, attól a sajátos "köztársaságtól" (így nevezték akkoriban), amely Észak-Erdély földjén, a szovjet seregek nyomában, megyék szerint néha eltérő módon, de egyértelműen az önrendelkezés jegyében kialakult.

Különös – vagy inkább árulkodó – jegye a székelyföldi helyi önkormányzattal foglalkozó cikkeknek, hogy soha nem idézték fel a székely autonómia százados hagyományait.

Az erdélyi magyarok tudatában ez anélkül is benne él. A sikertelen 1991-es agyagfalvi megemlékezés és a román sajtóban, parlamentben

elszabadult magyarellenes izgatás árnyékában közölte a bukaresti Romániai Magyar Szó egy kiváló sepsiszentgyörgyi történész-kutató, Kádár Gyula írását az autonómiák erdélyi történetéről. A történelmi tények csokorba gyűjtése mutatja igazán, hogy az autonómia eszménye mindenkor jelen volt Erdélyben, nemcsak a székelyek és a szászok, de egy idő múltán a románok körében is.

Kádár Gyula az erdélyi vajdák koráig megy vissza, onnan nyilván a székely és szász autonómiákat hozza fel. A székely és szász autonómia, saját tisztviselőkkel és törvényhozási jogkörrel, bevált igazgatási módszer volt hosszú századokon át. "Tény, hogy amióta a székelységről igazolható adataink vannak, tudjuk, külön jogi közösségként létezett egészen az 1876-os közigazgatási átszervezésig, amikor Marosszék és Aranyosszék területét a vármegyékkel egyesítve leválasztották a Székelyföld testéről, létrehozva Torda-Aranyos és Maros-Torda vármegyéket."

Eme közigazgatási átszervezés után, egyáltalán nem paradox módon, az erdélyi románság képviselői válnak az autonómia gondolatának legtevékenyebb harcosává. Ebben látják nemzeti megmaradásuk zálogát. A Román Nemzeti Párt – a későbbi Nemzeti Parasztpárt elődje – 1881-es programjában ki nyilvánította, hogy követeli "Erdély autonómiájának visszaállítását, a román nyelv bevezetését a románok által lakott területek közigazga-

tásába és igazságszolgáltatásába". A magyar kultuszkományszat akkoriban próbálkozott meg nem a román iskolák magyar nyelvűvé alakításával – miként a szándékos román történelem-hamisítók állítják –, hanem pusztán a magyar nyelv tantárgyként való bevezetésével a nemzetiségi iskolákban, ami teljességel soha nem valósult meg!

Kádár Gyula így folytatja: "Az már szinte hihetetlen egy romániai állampolgárnak – legyen az magyar vagy román, demokrata vagy sovíniszta –, hogy 1861-ben, Magyarországon egyik megyéjében, Krassó megyében a megyei önkormányzat alapján kimondták, hogy a megye belső hivatalos nyelve a román, és két év haladékot adnak a magyar tisztviselőknek a román nyelv elsajátítására. És ha már egy picit elkanyarodtunk, legalábbis úgy tűnik, a témától – valójában épp a helyi önkormányzatról, autonómiáról beszélünk –, hadd mondjuk el, hogy a magyar állam támogatásával a két román egyház autonóm módon szervezett meg egy olyan iskolahálózatot, amely nagyobb létszámú, mint az összes – beleértve a szabad román államot is – románok lakta területeken létezőké".

Ha nem is emlegették Észak-Erdély "köztársasága" idején ezt az autonómia-hagyományt, az intézkedések egy része folytatni látszott a sok százados gyakorlatot, a modern idők igényei szerint. Igen fontos feladatának tartotta a "népi" közigazgatás a szabad anyanyelvhasználat biztosítását. Az Országos Demokratikus Arcvonal nevű baloldali párttömörülés Maros megyei tanácsa külön nyelvrendeletet adott ki (Népi Egység, 1945. jan. 28.). Ebben "fasisztának és a nép árulójának" bélyegzi mindazokat, akik az Erdélyben élő népek anyanyelvének szabad használatát akadályozzák, a nemzetiségek közötti békét zavarják, és az ilyen esetekre a legkíméletlenebb büntetést helyezi kilátásba. Fontos kimutatást kapunk Marosvásárhely akkori népességéről is. Eszerint a hadműveletek során mintegy 8000 személy hagyta el a várost. A helyén maradt lakosságból 92,5 százalék magyar volt, 6,7 százalék román, 0,6 százalék német és 0,2 százalék egyéb. A tudósítás szerint "örvendetesen sok a gyermek".

Ez a sajátos "köztársasági" hatalom gondoskodik az iskolák zavartalan működéséről. Szilágyi Ignác,

udvarhelyi főispán rendelete (dec. 10.) hangsúlyozta, hogy "minden községben a lakosság anyanyelvének megfelelő népiskolákat kell felállítani, és a tanítást demokrata szellemben kell végezni". Február 2-án hírt ad a lap arról, hogy gyors ütemben szervezték meg a középiskolai oktatást egész Észak-Erdélyben. Magyar, illetve román tannyelvű iskolák nyíltak Kolozsváron, Désen, Naszódon, Besztercén, Máramarosszigeten, Nagyváradon, Nagyváradon, Szatmárnémetiben. 1944. december 1-jén a kolozsvári tanítók és tanárok szakszervezete követelte a lakosság anyanyelvének megfelelő iskolahálózat kiépítését egész Észak-Erdélyben.

Ugyanakkor Dél-Erdélyben folytatódik a román fasiszta iskolapolitika, a magyar tanintézetek többségét bezárták, vagy épületeiket a hadsereg foglalja le saját céljaira (például Brassóban a római katolikus gimnáziumot). Kurkó Gyárfás, a Magyar Népi Szövetség országos elnöke a Népi Egység 1944. december 31-i számában erőlyesen követeli a dél-erdélyi magyar iskolák megnyitását, még a kilátásba helyezett nemzetiségi törvény megjelenése előtt. A magyar iskolák helyzete tragikus. Ezt érzékelteti Felszegi Ádám áttekintése január 11-én: "A magyar gyermekek hetven-nyolcvan százaléka állami iskolába kényszerül, mert a magyar egyházak anyagi erőtlenségük miatt a legtöbb helyen nem tudnak iskolákat fenntartani. Ezekben az iskolákban a magyar tagozatokat Anghelescu közoktatásügyi miniszter az 1930-as években csaknem az egész országban beszűntette". Ugyancsak Kurkó panaszkolja akkoriban az egyik beszédében, hogy a magyar kisdíák Dél-Erdélyben pofont kap, ha az iskolában meg mer szólalni magyarul.

Február 2-án a dél-erdélyi magyarság helyzetét eképpen érzékelteti az újság: a magyar ember nem kap utazási engedélyt – enélkül nem indulhat el –, a székely lányok nem jöhetnek be Brassóba szolgálni (noha ez hagyományos kereseti lehetőség volt számukra mindig), mivel a rendőrség a jelentkezésüket nem fogadja el; a magyarok nem költözhetnek egyik helységről a másikba.

Ilyen élesen különbözött egymástól a dél-erdélyi és az észak-erdélyi magyar sors a "köztársasági" hónapokban!

Kolozsváron folytatódott a magyar tudományegyetem tevékenysége. Február 15-én a helyi hatalom külön intézkedik erről, majd Vescan Teofil professzor, az ODA – Országos Demokratikus Arcvonal – észak-erdélyi végrehajtó bizottságának társelnöke, február 24-én kijelenti: "Egyelőre egy közös román–magyar egyetemi magot létesítünk, hogy abból aztán később, miután megerősödtek, különválva létrehozassuk az önálló román, illetve magyar egyetemet".

Ez az ODA-tanács egyféle észak-erdélyi "kormány" Kolozsváron, rendeletalkotói és végrehajtói hatalommal. Február 21-én ad hírt a lap a tanács megalakulásáról. Jogforrása: a szovjet katonai igazgatás. Célja: "a népek egyenlősége". Kimondja, hogy az észak-erdélyi közigazgatásban egyaránt részt vesznek magyarok és románok. Társelnökök: Teofil Vescan és Jordáky Lajos professzorok. Alelnökök Lakatos István – ismert magyar szociáldemokrata vezető, nyomdász – és Moldován Miklós. Főtitkár: Goldberger Miklós, később központi pártaktivista Bukarestben. Tagok: Balogh Edgár, Tudor Bugnariu, Demeter János, Neumann Jenő, Vasile Pogaceanu, Soós József és Timoffi György, utóbbi a kolozsvári néprendőrség főnöke.

"A régi, reakciós és fasiszta Románia többé nem térhet vissza" – mondja ki Teofil Vescan professzor.

Pedig akkor már közeledtek az "Észak-erdélyi Köztársaság" végnapjai. Február 20-a után megbukott Radescu tábornok kormánya Bukarestben. Március 6-án Visinszkij szovjet helyettes külügyi népbiztos – a király tiltakozása ellenére – hatalomra hozta dr. Petru Groza kabinetjét. A *Népi Egység* március 11-én közölte a Groza-Sztálin táviratváltást, amelyben a szovjet kormány hozzájárult Észak-Erdély "visszakapcsolásához" Románia közigazgatásába. Éppen a március 15-i lapszám közli a tudósítást a kolozsvári "bevonulásról". Ott van I. Mihály király, Groza, a kormánytagok közül sokan, Visinszkij. Maga a Sztálin–Groza táviratváltás és valamennyi kolozsvári beszéd hangoztatja Észak-Erdély magyarságának jogegyenlőségét. A kolozsvári magyarok piros–fehér–zöld zászlóval és magyar feliratos táblákkal vonulnak el a diadalmaskodó román kormány előtt. Teohari Georgescu belügyminiszter körren-

delete: "A nép választotta közigazgatás a helyén marad". (Márc. 14.) Ugyanabban a lapszámban: "Az együtt élő népek jogegyenlőségének biztosítása után járult hozzá a Szovjetunió a román közigazgatás visszaállításához". Vladescu-Raceasa nemzetiségi miniszter ígéri, hogy "a kormány tiszteletben tartja mindazt, amit a nép Észak-Erdélyben saját erejéből teremtett".

Jól tudja a nemzetiségi miniszter, hogy csak ezek az ígérek biztosíthatják Románia uralmát Észak-Erdély fölött. Március 28-án nyíltan kimondja a román sajtó képviselői előtt: "Helyzetünk az elkövetkezendő békében igen nagy mértékben a nemzetiségi kérdés megoldásától függ. Ezért a nemzetiségi minisztérium minden erőfeszítése oda irányul, hogy Románia minden itt lakó népe számára kiharcolja az egyenlőségen alapuló szabadságjogokat".

Egyáltalán nem osztják a kormány optimizmusát a demokratikus jövőt illetően a magyar tömegek. Groza és a kormánytagok ígéretei ellenére ugyanis megint elárasztják a Székelyföldet a román köztisztviselők, közülük nagyon sok a besszarábiai menekült. Hiába jelenti ki székelyföldi látogatásán Teohari Georgescu belügyminiszter, hogy a népkormányzat alatt kiépített jogokat nem akarja elvenni senki. (július 17.) A népőrséget felszámolják, helyébe román csendőrök érkeznek, akikről maga a belügyminiszter állítja ki a bizonyítványt, hogy ezek más csendőrök, mint a régiak, a magyarok tudják, hogy ugyanazokat helyezték vissza, akik huszonkét év alatt a magyar nyelvet üldözték, csak hogy most más állomáshelyekre kerültek. Hiába biztosítja a belügyminiszter a magyarokat, hogy "az állampolgárok azt a zászlót tűzhetik ki, amelyik nekik tetszik", az újonnan érkezett, állítólag "demokratikus" csendőrök sorra tépik le a magyar lobogókat a házakról. A nyelvhasználat kérdésében Teohari Georgescu arra bízta a magyarokat, hogy ha "e tekintetben visszaélések történnek, ezeket jelenteni kell, hogy az illető hivatalnokkal szemben a nemzetiségi törvénynek megfelelően járassanak el", csak hogy maguk a törvénybírók szegik meg a törvényeket, nem tudnak magyarul, és még csak tolmácsot sem engedélyeznek peres esetekben.

Megtorpan a társadalmi haladás is. A Székelyföldön már 1945 februárjában elkezdik a földek szétosztását, még a Groza-kormány megalakulása előtt. Most vámi kell a földreform törvényének megjelenéséig. A szakszervezeti kezelésbe vett – elhagyott – üzemekbe visszatérnek a tulajdonosaik. Nyilván az "Észak-erdélyi Köztársaság" hónapjai alatt túlságosan "előreszaladtak" a helyi erők a földkisajátítások és az államosítások útján. A "balos túlzások" kiigazításával együtt különös módon értékelődik át a román propagandában az Erdély hovátartozásáról folyó vita. Vasile Luca – néha Luka Lászlónak írja a nevét – Nagyváradon, 1945 augusztusában így szónokol: "A bécsi döntés megsemmisítése és az imperialista módon visszaszerzett más területek elvesztése ugyanis halálos csapás, de nem a magyar népre, hanem a magyar reakcióra, a földesurak, grófok, bárók uralmára, akik a magyar népből más népek elnyomására rabszolgát és csendőrt csináltak".

A magyarság nehezen törődik bele az új helyzetbe, a helyi öngazgatás fokozatos felszámolásába. Két riport is árulkodik erről a Népi Egységben. Mind a kettőt Kőműves Géza régi, illegális kommunista jegyzi. Egyik címe: *Udvarhely szigete* (ápr. 10.). Elismeri, hogy féléves elszigeteltségük alatt – vagyis a "köztársaság" idején – a helyi hatóságok sok példás, demokratikus intézkedést hoztak, de most "ennek a vidéknek is be kell kapcsolódnia az

A dák-római rögeszme

ország életébe". Ugyanis ez most a bukaresti parancs! Május 26-ra, mikor Kőműves Géza ismét foglalkozik a témával, már elfelejtődnek a helyi hatóságok "példás, demokratikus intézkedései", most már a Székelyföldön tapasztalható "tévu-takról" beszél a szerző. Sepsiszentgyörgyi példákra hivatkozva ostorozza és reakcióknak minősíti az Erdély "különállóságáról" vagy az észak-erdélyi megyék önkormányzatáról terjesztett "téveszméket".

Március 6-a, a Sztálin-Groza táviratváltás után fél évvel már keserű, kiábrándult hangot üt meg a Magyar Népi Szövetség vezetősége. Március 22-én Bányai László még arról az "örömről" ír, amely az észak-erdélyi magyarok szemében csillogott, mivel a területet a nemzeti egyenjogúság alapján visszacsatolták Romániához. Szeptember 5-én tudósítást közöl a lap a színmagyar város, Kézdivásárhely népgyűléséről. A szónok Kurkó Gyárfás, az MNSZ országos elnöke: "Aki nem képes arra, hogy népe fájdalmának hangot adjon, az nem is lehet igazi vezető. Mi itt nem folytatunk sérelmi politikát. Amíg nem fáj, nem jajgatunk. De ha egyszer feljajdulunk, akkor mindenkinek tudnia kell, hogy fájdalmaink vannak. Így történt Észak-Erdély bekapcsolása után is, amikor a sérelmek halmaza érte Románia demokrata magyarságát".

Pedig ez még csak a kezdet volt a kiábrándulások sorozatában, a nemzeti elnyomásban.

BEKE GYÖRGY

Románia lakossága a románokon kívül 2,5 millió magyarból, kb. 200000 németből, 2,3 millió cigányból és kb. 900000 ukránból, ruténből, oroszból, szerbből, horvátból, szlovénből, csehből, szlovákból, törökből, tatárból és görögből áll. Azaz Románia lakosságának több mint negyedrésze nem román. A Szovjetunió mellett tehát Románia a maga 6,1 millió kisebbségiként kezelt lakosságával Európa második gyarmatbirodalma, romladozó falakkal, máló struktúrával. Románia mostani formájában, a politikai civilizáció nyomasztó hiánya miatt menthetetlen. A kis birodalmak sorsa sem más, mint a nagyoké. A fölemelkedést hamar és törvényszerűen követi a széthullás.

"Hazudni nem szabad!" Ezzel a Deák Ferenc idézettel hangsúlyozom: a következőkben nem hangzik el egyetlen szó sem, amelyet nem tudnék alátámasztani súlyos, hitel érdemlő adatokkal.

Az írott román történelem első forrásának tekinthetjük Jan Dlugosz lengyel történétíró (1415–1480), aki említést tesz arról, hogy a rutének, besenyők és oláhok 1070-ben összeszövetkeztek II. (Smialy) Boleszláv lengyel király ellen.

A románok írott története tehát nem túlságosan ősi. Nyilvánvalóan ez a fölismerés készítette a román gondolkodókat, hogy a francia nemzetállam eszméjén fölbuzdulva, az európai nemzetek nemzeti öntudatra ébredését követve a "dákóromán" fikciót kiagyalják, és saját elképzelt történelmüket visszavetítik a régmúlt századokba. A dákoromán rögeszme szerint a többek között Erdélyre is kiterjedő dák birodalom államalkotó népe lett volna a románok őse.

A dákok Kr. u. 106-ban római uralom alá kerültek, Dácia volt időrendi sorrendben a Római Birodalom utolsó provinciája. Traianus hódítása után 165 évig állt római uralom alatt, akkor 271-ben *Aurelianus császár lakosságával*

együtt kiűrtette, mert az egyre jobban gyengülő Róma már nem tudott ellent állni a népvándorlás bárbar népei északról is, meg keletről is egyre megújuló támadásának.

A dákoromán rögeszmének az a tézise, mintha a dákok – mint a mai románok ősei – a 165 évig tartó római hódoltság alatt teljesen elrómaiásodtak volna, nem felel meg a történelmi tényeknek. Nem felel meg elsősorban is azért, mert Itália lakosságának a gyors meggazdagodást ígérő provinciákba való özönlését már sokkal korábban császári ediktum kereken megtiltotta. Másodsorban ilyen körülmények között egy újonnan meghódított provincia az őslakosságon kívül polgárait csak a többi provinciából szerezhette. Ezek között a lakosok között persze akadtak elrómaiásodott elemek, de ilyen körülmények között egy újonnan leigázott egész államnak ilyen rövid idő, 165 év alatt egész lényéből való kiforgatásáról, elrómaiásításáról magától értetődően gondolni se lehet. A hanyatló római birodalom a provinciákon belül csak a legmagasabb polgári és katonai méltóságokat bízta vérbeli római polgárokkal, ezektől tömegesen elrómaiásító hatást várni nem lehetett. A fenti tények igazságát többek között legélesebben Ceausescu tömeges ásatásainak abortált politikája bizonyította legjobban. Ezek az ásatások 235 dák települést tártak fel, ebből egyetlenegy, tudniillik Szelindek (románul Slimnic) maradt az Aurelianus-féle kiűrtés után is dák jellegű. A jó

másfélszáz éves római uralom emlékei között különböző feliratokon 2300 név maradt ránk, ezek között csupán 60 a kétségen kívül dák, azaz 2,5%. A dákoromán fikció tartatatlanságának további bizonyítékai a település-történet nemzetközileg elismert leghitelesebb bizonyítékai: a földrajzi, elsősorban folyónevek. Erdélyben nem ismerünk egyetlen olyan folyóvizet sem, amely 2–3 falu területén túlfolynék, és amelynek dák-román eredetű neve volna. Erdélyben teljesen hiányoznak az ilyen városnevek is.

Külön pikantériája a dolognak, hogy amíg a mai románok egész kultúrájukat a 165 éves római uralomtól származtatják, addig az Aurelianus-féle kiűrtést követő jóval hosszabb: 212 éves germán (tudniillik gepida és keleti gót) uralom emlékét a román nyelvben egyetlenegy germán eredetű szó sem őrzi. Persze hogy nem őrzi: hiszen a román ősök még nem voltak Erdélyben! Ilyen körülmények között azt az ábrándos mesét, amely szerint az Aurelianus-féle kiűrtés után az Erdélyben tömegesen visszamaradt elrómaiásodott dákok létüket és kultúrájukat (?) hegyekbe-erdőkbe visszahúzódva őrizték volna meg, a mesék birodalmába kell utalnunk. Igaza volt az Osztrák–Magyar Monarchia szász származású kancellárjának, Báró Beust Frigyesnek, aki csak derülni tudott a "dákoromán svindli" gyerekes romantikáján. Mi ezzel szemben a történelmi valóság?

A vlach (oláh) nép őshazája az albánok szomszédságában, a Dubrovnik–Prizren–Ochrid háromszögön belül, a Nyugati Balkánon feküdt. Ezt az írásos történelmet megelőző román–albán együttélés emlékét egész sor bizonyíték támasztja alá. Mindenek előtt megemlítendő az a tény, hogy a román nyelvtudósok szerint is legalább 120 közös albán–román szó van a román nyelvben. Bizonyíték erre a román nyelv és az észak-itáliai tájszólások közötti hasonlóság, továbbá hogy kb. 40 román eredetű földrajzi név van Szerbia és Bulgária területén. Bizonyíték az a 40 aján-dékozási okmány (hrisov) is, amely szerbiai kolostorok környékén élő vlachokról (oláhokról) tesz említést. Bizonyíték az a két oláh nemes, Péter és Asen, akik 1187-ben megalapítják az oláh–bolgár birodalmat a Balkánon, melyet csak a két és fél évszázaddal később kezdődő török

hódoltság tüntetett el. A vlach (oláh) nép vándorlása a nyájak nyomán, elrajzása az Aldunáig, az azon való átkelés, átkalandozása a havasalföldi rónán, eltűnése a déli Kárpátokban, továbbszivárgása északnak, a mai Fogaras, Szeben és Krassó-Szörény megyéken át, a Maroson keresztül fel a Bihar-hegységbe összesen kb. ezer évet vett igénybe. Ennek az életnek Európa írott történelmében nyoma sincs, ennek a történelmi arc nélküli életnek vet véget az említett Dlugosz-féle adat a lengyel király elleni támadásáról.

Az Erdélybe keletről (Bukovina és Moldva), ill. délről (Oláhország) felől történő bevándorlás eleinte csak fokozatosan növelte a lakosságot. Verancsics Antal, esztergomi érsek a XVI. század közepén megemlíti, hogy Erdély román lakossága abban az időben akkora volt, mint a három "nemes nemzet" (natio inclyta), a magyar, székely és a szász egyenként. Erdélynek ez a lakossága tehát a természetes szaporodáson kívül a fokozatos bevándorlás révén is terebélyesedett. Lélekszámukat négy nagy menekülési hullám növelte. Az "öreg" Mircea menekülése 1395-ben, Vlad Tepes menekülése 1463-ban, III. Michnea menekülése 1659-ben és Grigora Ghica meg Barbu Sturbei menekülése 1853-ban.

A trónviszályokban a családok közötti politikai harcokban alul maradt vezetőkkel együtt ugyanis rengeteg követőjük is Erdélybe szökött. Így azután a román elem lélekszáma főleg a XVII. és XVIII. sz.-ban ugrásszerűen nőtt. Vasile Lupu moldvai vajda a XVII. sz. elején már azt jelentí urának, a szultánnak, hogy Erdély lakosságának már mintegy harmad része román. Amikor azután Basta császári tábornok és két oláh vajda rablóhadjáratai, dúlása, fosztogatása, meg az Erdélybe irányított török és tatár rablóhadak vérengzései elsősorban a hét magyar vármegye lakosságát tizedeli meg, a jezsuiták, akik abban az időben már a görögkatolikus vallás terjesztésének gondolatával foglalkoztak, megállapítják, hogy Erdélyben már mintegy 200 000 román lakik, annyi, mint a három "nemes nemzet" együtt.

Annak, hogy a románok a történelem folyamán sohasem élvezték azokat a jogokat, mint a három "nemes nemzet", a lakosság állandó vándorlása, csavargása volt az oka. A magyar királyok ennek a

félnomád népnek egyszerűen képtelenek voltak ugyanazokat a jogokat biztosítani, mint a másik három – letelepedetten élő – lakossági elemnek. Ehelyett a románok széles körű "oláh jogot" (ius valahicum, ius valahale) kaptak, amelyek keretében választott kenézeik vezetése alatt éltek. Jellemző, hogy a messzemenő jogokat biztosító magyarországi "ius valachichum" olyan sikeres volt, hogy a szomszédos országok is ennek mintájára szabták meg a területükön élő bárminek-mű származású nomád vagy félnomád népeesség jogi helyzetét. A románok vándorlása a magyar állam határain belül egészen a XIX. századig nem szűnt meg, hullámvérése a Kárpátok láncolatát követve egészen Dél-Lengyelországig és Morvaországig nyúlt, ahol a "morvavské Vlassko", a "Maehrische Walachei" név ma is ezt bizonyítja.

Végezetül meg kell jegyeznünk, hogy a XVIII. század végéig maguk a románok is kizárólagosan "oláh" nevet használtak. Ez a történelmi elnevezés tehát a legkevésbé sem lealázó. Hiszen amint azt 1794-ben a II. Lipót királyunknak felterjesztett kérvényük, a "Supplex Libellus Valachorum Transsylvaniensium" elnevezés igazolja, ők maguk következetesen nevezték.

JÓNÁS ENDRE

(Lásd a B4. oldalon lévő térképet. A szerk.)

Az antiszemitizmus és az erdélyi Magyar Párt

A volt budapesti amerikai nagykövet visszaemlékezéseiben (Erdélyi Magyarság, 8. szám) érdekes utalásokat találunk a zsidóság II. világháború alatti magyarországi helyzetéről. A német megszállásig tartó, az európaihoz képest előnyös állapotokat az akkor hozott magyar törvények tették lehetővé. Múltunk hiteles megismeréséhez illendőnek tartom e kérdés részleteinek tisztázását is, hiszen J. F. Montgomery csak részben ismertette azon rendelkezéseket, melyek "kiváltották Hitler haragját".

1941. július 1-jén, az említett törvény tárgyalásakor, az Erdélyi Párt vezérszónoka, dr. Paál Árpád terjesztette elő azon módosító javaslatokat, melyek elfogadásra találtak, lehetővé téve több százezernyi zsidó-félzsidó magyar állampolgár megmenekülését.

Észak-Erdély visszacsatolása után, 1940. dec. 14-én, a párt így fogalmazta meg létrehozásának céljait:

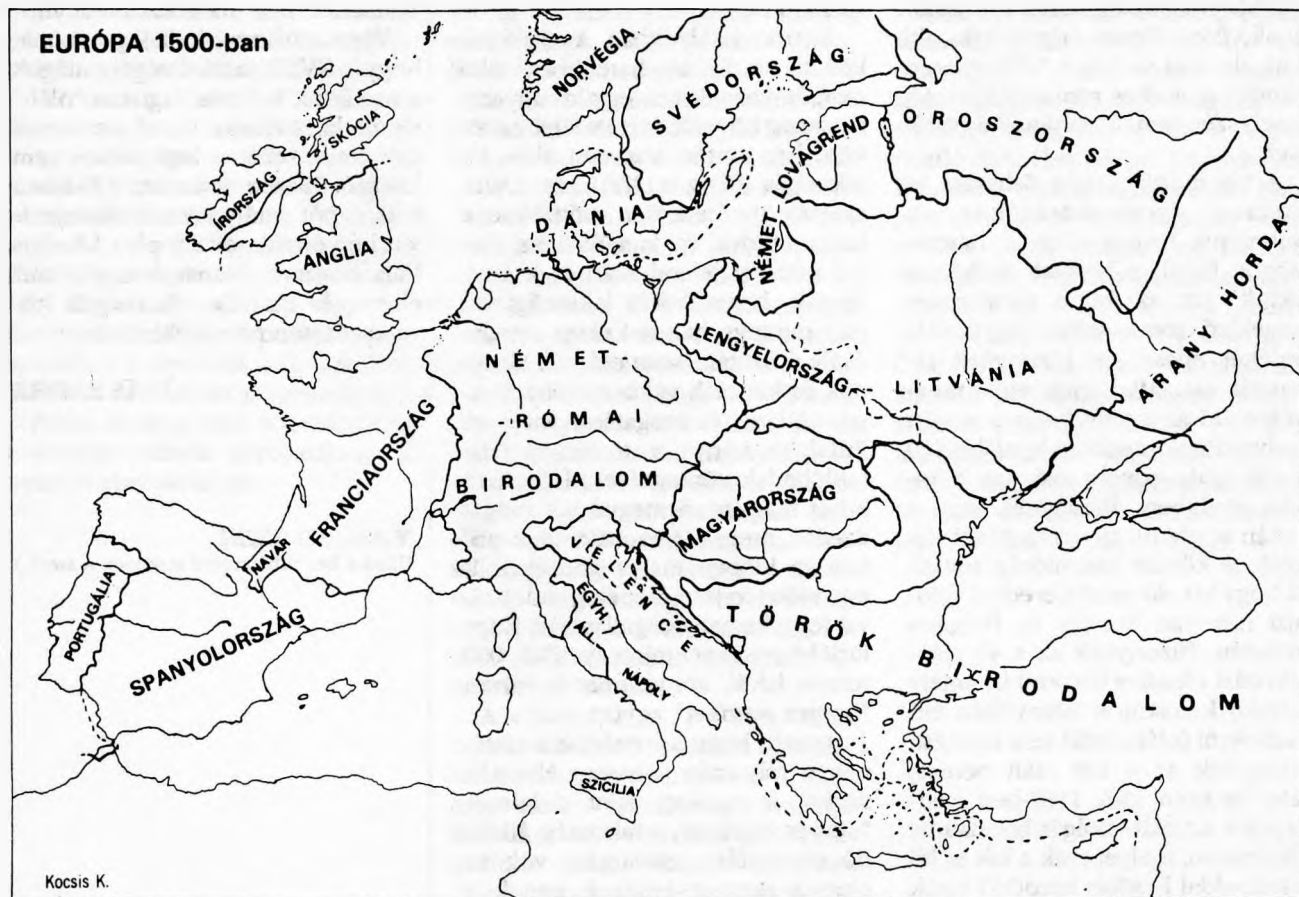
"...a hazatért magyarság érdekében védelmére és Erdélynek az anyaországba való minél zavartalanabb beillesztése céljából pártot alakítanak 'Erdélyi Párt' név alatt. Ezzel az elhatározással az erdélyi magyar parlamenti csoport elejét kívánja venni annak, hogy Erdély az anyaországi pártok harcainak színterévé váljék, és kisebbségi sorsban féltve őrzött politikai egységünk darabokra törjön szét. Ennek az egységnek pedig szükségét érezzük mindaddig, amíg az idegen uralom okozta szegénységből és elesettségből Erdély az anyaország szintjére felemelkedik."

A visszacsatolt Erdélyt képviselő párt programjában nem kerülhette el a zsidókérdés elemzését:

"... A zsidókérdés általános európai rendezéséig a zsidók elleni rendszabályoknak a keresztény szellem által diktált humánus felfogás szab határt."

Hogy mit értettek ezen a fogalmazáson, mindennél világosabban tükrözi Paál Árpád beszéde, melyből röviden idézek:

"... a magam adataiból úgy veszem ki, és úgy találtam, hogy körülbelül negyvenezer zsidó-nemzsidó vegyes házasságról lehet szó a polgári házasság korszaka alatt. A negyvenezer házasság – családonként átlag öt tagot véve – kétszáz-ezer embert jelent a nemzet testében. Elhangzott az a nagyon tiszteltreméltó felfogás, hogy mivel a nemzet biológiai érdekei nagyobbak, nem jöhetnek szóba egyéni tragédiák. Azt azonban minden oldalon elismerik, hogy egyéni tragé-

Elsikkasztott replika

diák igenis lehetségesek, sőt előfognak állni. Ezt mindenki megengedi. Csakhogy itt, ebben a két-százévezres szorzatban nem egyéni tragédiákról, hanem tömegtragédiákról van szó. Ezt a tömegtragédiát mi, amikor kevesen vagyunk nem engedhetjük meg a magunk, hogy úgy mondjam, öngyilkolására, testünk és lelkünk tépésére, mert ezzel megint történelem-ellenesen cselekednénk, a magunk roskasztását idéznők vele elő.”

Vitathatatlan tény, hogy az Erdélyi Párt nem ítélte el a zsidóság hátrányos elbírálását, nem zárkózott el a megkülönböztetéstől. A náci birodalom segítségével az anyaországhoz visszakerülve talán nem is tagadhatta a hatalom egyik sarkalatos álláspontját. De az is tény, hogy programjához hűen igyekezett tompítani a kérdés élet, enyhíteni az eredeti törvényjavaslat németeket is túlszámolni akaró túlkapásait.

Bizonyára sokat lehet azon vitatkozni, mennyire volt pozitív, életeket mentő a törvénymódosítás. Ennek elbírálásakor azonban nem feledhető, hogy az antiszemitizmus nem csak Európa keleti felében tombolt, csak a háború győzteseinek ezt szemérmesen el szokták nézni. Mint ahogy az sem feledhető, hogy voltak olyan országok is, győztes országok – mint például Románia –, ahonnan egyáltalán nem indultak szerelvények a táborok felé, mert a kérdést ott helyben megoldották. Tömegmészárlással!

PAÁL GÁBOR

Nem mi akartunk visszatérni az Erdélyi Szövetség 1991 áprilisi egri tanácskozására Erdély múltjáról és jövőjéről. Egy szinte példátlan sajtómanőver kényszerít erre. Olvasóink talán emlékeznek még, hogy az egri értekezlet után valóságos uszító hadjárat indult Romániában a felszólalók, egyáltalán a tanácskozás ellen. A bukaresti parlament bélyegezte meg az Egerben ismételt hangsúlyozott önrendelkezési elvet és jogot, mint a Kárpát-medence bonyolult kisebbségi kérdéseinek egyetlen megoldását. Az erdélyi magyar lapok egy része Eger védelmére kelt, Bukarest magyar sajtója azonban egyértelműen a román nacionalizmus oldalára állt. Szomorú, hogy magyar közírók is háborogtak a magyar önrendelkezés emlegetése miatt, régi pártállami beidegződöttségüket követve. Kijutott a rágalmból Tőkés László nagyváradi püspöknek, a legjelentősebb romániai magyar közéleti férfiúnak is. Őt minden oldalról támadás érte: némelyek azt rótták fel neki, hogy a kilátástalanságot és csüggedést erősíti az erdélyi magyarokban, mások – elsősorban a román lapokban – irredenta törekvésekkel, Erdély elszakításának szándékával vádolták meg, pusztán azért, mert kimondta az erdélyi magyarság jogát a szülőföldjéhez.

Roppant különösnek tűnt, hogy az alantas rágalmakra a váradi püspök nem válaszolt nyilvánosan. Keresztyéni béketűrésből? Fáradtság okán? A rejtély megoldódott. Tőkés László igenis válaszolt támadóinak, még hozzá azon nyomban. Replikájának dátuma 1991. május 9-e. Csakhogy vitacikke szeptember 20-án jelent meg a *Romániai Magyar Szóban*. Mikor a polémia rég lekerült napirendről. A szerkesztőség szemfogató álnoksággal a következő jegyzetet fűzte az íráshoz: "A replika szerzőjétől *elnézésünket* kell kérmünk a késésért. Annak idején anyagtorlódás miatt halasztottuk egyik napról a másikra, majd ké-

zen-közön eltűnt a kézirat, s ezzel emlékezetünkben is kiesett. Ezenel szeretnénk jóvátenni legalább részben mulasztásunkat”.

Tekintsünk el a stiláris zavartól, attól ugyanis, hogy a szerkesztőségnek nem saját elnézését kellett volna kérnie, hanem Tőkés László bocsánatát. Nem a Romániai Magyar Szónak kell elnéznie a galád trükköt, hanem legfennebb a váradi püspök nézheti el a lapnak. Noha nyilvános válaszának elmaradása kétségtelenül hátrányos helyzetbe hozta. Egészen másként alakulhatott volna a vita, ha maga Tőkés László is megszólalhat.

Miért nem szólalhatott meg? *Anyagtorlódás* miatt nem tudták közölni Bukarestben május 9-i keltezésű replikáját, de május 17-én volt helye a lapban egy terjedelmében háromszor akkora interjúra Egerről: Cseke Gábor beszélgetésére az egyik egri résztvevővel, Bálint Dénessel. Aki nyilvánvalóan mélységesen elítélte a tanácskozást. Mind a két személy igen nevezetes, és nyilván éppen ők illetékesek szólni az erdélyi magyarság nevében. Az újságíró Cseke Gábor a Ceausescu-diktatúra élvonalbeli hozsannázója volt, versek, cikkek szerzője a Nagy Vezérről (jelenleg a Magyar Nemzet tudósítója).

Csak nem azért kellett "elveszíteni" Tőkés László replikáját, hogy Cseke Gábor irányításával Bálint Dénes mondhatta el azt a véleményét, amit bármelyik román nacionalista elmondhatott volna Bukarestben...?

CSOBOTH VILMOS

Tőkés László

Ostromállapot

Cs. Gyimesi Éva nyílt levelet intézett hozzám az egri tanácskozáson elhangzott előadásom tárgyában (Romániai Magyar Szó, 1991. május 3.). Nevem említése nélkül ugyan, de Molnos Lajos is az általam mondottakkal szál vitába a kolozsvári Szabadság május 8-i Egy bástya ... két bástya... című írásában. A román televízió által sugárzott egri részletekből kiindulva, azt vetik a szememre, hogy szavaim "felérnek a pánikkeltéssel" (Cs. Gyimesi Éva), illetve "nem a reményt fogják táplálni, de a további elbizonytalanodást, zavart, a csüggedést erősítik, s a kilátástalanság, az ügysem-érdemes és a kiszolgáltatottság bennünk munkálkodó érzetét" (Molnos Lajos).

Mindenekelőtt sietek elismerni, hogy a szerzők felvetése jogos. Olyan időkben élünk és olyan hangok is kihallszanak erdélyi sorskérdéseink vitájából, amikor és amelyek visszahúzó és lesújtó hatással lehetnek amúgy is megcsappant hitű népünkre. Amennyiben televízióban elhangzott szavaim ilyen benyomást keltettek, és ezt a hatást gyakorolták a nézőkre, ezennel *tisztázni* kívánom, hogy messze távol áll tőlem a csüggesztő kishitűség, és egri előadásomra egyáltalán nem jellemző a lemondás, vagy a végzetes beletörődés. Sőt bizony állíthatom, hogy – egészében véve – magát az egri találkozózt sem ez a hangulat és szemlélet jellemezte. Ebben a tekintetben tehát teljesen indokolatlan a Makkai-féle "nem lehet" végletesen tragikus alternatíváját emlegetni. Úgy gondolom, nemcsak ezen

soraim, de sokkal inkább egész eddigi tevékenységem hitelesen cáfolják Cs. Gyimesi Éva félelmeit. Remélem, nem kell bizonygatnom, hogy továbbra is *erdélyi sorsunk vállalásának cselekvő bitét* vallom és hirdetem.

Mégis, hogyan történhetett, hogy ennek épp az ellenkezőjét hallották ki előadásomból, illetve az egri találkozókból erdélyi bajtársaim? A válasz nagyon egyszerű. Másmilyen módon ugyan, de pont úgy megtévesztette őket a rendkívül hiányos egri videoösszeállítás, mint román támadóinkat. Hogy csupán saját előadásommal példázam a *félreértést*: én éppen a lemondás, a reménytelenség és kishitűség ellen érveltem Egerben, lévén előadásom tárgya a kivándorlás tagadása, illetve a helytállás hirdetése. Egyik legfőbb tételem éppen az volt, hogy – többek között az önfeladással azonos kivándorlás sodorja "végveszélybe" erdélyi magyarságunkat, s amennyiben a folyamatot tovább gerjesztik, s nem tudunk neki gátat vetni, az válhat számunkra végzetessé. A mohácsi vész képzete a történelmi tragikum prófétikus kicsengésével, katartikus erkölcsi erejével volt hivatott a helyzeten túlmutató helytállásra "józanítani" a hallgatóságot – a teljes előadás pozitív összefüggésében. Ha a romániai magyar hallgató mást hallott ki szavaimból, ez elsősorban a magyarországi videoösszeállítás készítőinek az "érdeme", másodsorban pedig a célzatos hazai átvétel áldatlan következménye.

Ami az *erdélyi "végveszély"* ér-

de mi részét illeti, anélkül, hogy pánikhangulatot akarnék kelteni, hádd erősítem meg, hogy igenis okunk van a "lenni vagy nem lenni" végleteiben gondolkoznunk – természetesen nem a meghátrálás jegyében, sőt épp a megmaradás érdekében. "Vészek" és "veszedelmek" ismerőjeként (Mohács, Madéfalva stb.), népünknek épp úgy nem szabad lebecsülnie a helyzetében rejlő veszélyeket, mint egykor Isten választott népének a – sokszor megmosolygott – *prófétai intéseket*. Hitem szerint ez a "helyzet-tragikum" semmiképpen nem lefegyverző pánik-pszichózist eredményez, hanem épp ellenkezőleg, öntudatlanul erősíti, életerőnket mozgósítja és összesíti – a túléléshez.

A hazai valóság felől közelítve meg a kérdést, úgy vélem, a legteljesebb realizmussal megállapíthatjuk, hogy Trianon óta az "egységes nemzetállam" jegyében álló román – nacionalista politikát egészében véve többé-kevésbé változatlanul az *etnikai homogenizáció* szándéka jellemezte. Ennek a politikának nem ritka és sohasem lebecsülendő, szélsőséges irányzatai egyenesen a *megsemmisítésünkre* (beolvasztás vagy kiűzetés) törekedtek. Ebben a tekintetben gyökeres változás 1989 elorzott forradalma óta sem történt. A Vatra ideológiája és gyakorlata kimondottan a hitleri "végső megoldás" képzetét keltheti bennünk. Az uralkodó párt – a Front – is távol áll attól, hogy szakítson a ceausizmussal. Az ellenzék gyenge, és irányunkban bizonytalanok, következtelen.

Ilyen körülmények között minden okunk megvan a drámai helyzet-értékelésre – hacsak nem ringattuk magunkat túlzottan a nyugati demokráciák iránti reménységben. E tekintetben viszont nem túl sok bizalomra jogosít – például – a kurd kérdés józan vizsgálata.

Anélkül, hogy tagadnám "a kisebbségi társadalomban soha nem tapasztalt pezsgés" valóságát, és a hazai változások óta elért – viszonylag – jelentős eredményeket, az *erdélyi helyzet* "drámai beállítást", élesebb exponálását azért is indokolatlannak tartom, mert a szenzációkhoz szokott és csupán véres atrocitások iránt és árán szenzibilizálható nyugati érdeklődés aligha érti meg az erdélyi magyar népközösség valódi helyzetét, amennyiben azt csupán a humaniz-

Koponya a kutyaótlban

mus pasztell-színeivel ecseteljük. Továbbá, mert Petre Roman úr és posztkommunista "team"-je tesz arról, hogy még ezek a pasztell-színek is elmosódjanak...

A romániai népfelkelés kirobbanásának helyszínére visszautalva, érdemben továbbra is kénytelen vagyok fenntartani egykori helyzetértékelésemet:

"*Temesvár ostroma*" zajlik egész egyházunkban, összes városainkban és falvainkban. Az *ostromállapot* még mindig nem elég nyilvánvaló a világ számára, mert a törvényesség, humanizmus, egyenjogúság, béke és szabadság leple alatt cselled akarják bevenni megmaradt várainkat. A szökve és "szabadon" elvonulók növekvő áradata azonban riasztóan figyelmeztet: élethalálharc folyik a *végeken*.

Mi még maradunk, tartjuk állásainkat. Inkább választanánk Zrínyi kirohanását, mint Losonczi István megadásának útját.

Temesvárott, 1989. október 6-án, az "Aradi Vértanúk Napján" (T. L.: Temesvár ostroma '89, 178. oldal)

Az *Eger* ellen indított szennypropaganda-ostrom és manipulációs hadművelet – melyet a "Front" tulajdonképpen a román demokrácia ellen folytat –, alátámasztja álláspontomat.

Nagyvárad, 1991. május 9.

(Megjelent: *Romániai Magyar Szó*, 1991. szeptember 20-i számában.)

A Hargita és Kovászna megyéből elüldözött román nemzetiségű káderek ügye még a román törvényhozó testületekbe is példátlan magyarellenes hecckampányt hozott.

Számomra egyértelmű, hogy már maga a két megyére leszűkített vizsgálat is a diszkrimináció klasszikus példája. Köztudott, hogy a Ceasescu-házaspár eltávolítása után minden megyéből nagyon sok kompromittálódott káder elmenekült, vagy boldogan költözött vissza szülővárosába, szülőfalujába (mindezt a kényszerkihelyezések gyakorlata szigorúan tiltotta).

Azt is tudjuk, hogy szekusok, milicisták (tehát a gyűlölt hatalom helyi megtestesítői) ellen lincselések románok lakta vidéken is előfordultak (például Kudzsirban). A kudzsiri tetteseket senki nem vonta felelősségre, a székelyföldiek viszont – nagyon vitatható bizonyítási eljárás után – átlagban tizenöt évnyi, rendkívül súlyos büntetést kaptak (szemben a szekuritáté parancsnokával, Iulian Vlad tábornokkal, aki néhány évvel megúszta).

A lincshangulatot viszont az olyan esetek is táplálták, mint az Iliescu elnöknek 1990. január 20-án a Kincses Előd által átadott, székelyföldi panaszban előadott, hogy 1989 nyarán a gyergyószentmiklósi milícia régebbi helyéről való kiköltözése után a farkaskutyák ketrecében emberi koponyát találtak a helyi lakosok, de ezt csak a hatalomváltás után merték jelenteni.

A kutyák ketrecében talált koponyáról a bukaresti Mina Minovici törvényszéki orvostani intézet szakértői, dr. Ráfa George és dr. Panaitescu Viorel megállapították, hogy az általuk megvizsgált lyukat a koponyához szorított fegyverrel leadott lövés okozta.

A halál öt-hat évvel korábban állt be.

Elképzeltető, hogyan viszonyultak az emberek egy ilyen eseményhez – valakit lelőttek, és azért, hogy a hulla eltűnjön, a milícia farkasku-

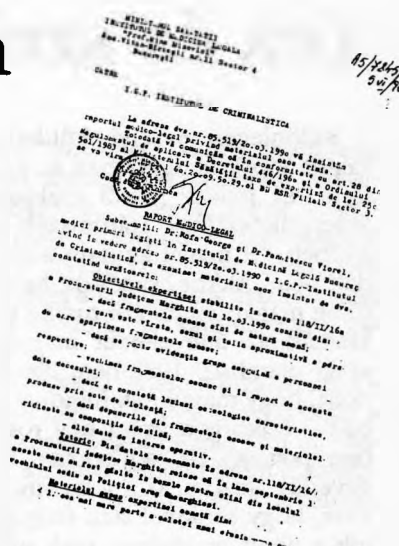
tyáival feletették. A tettesek annyira magabiztosak voltak, hogy nem is ellenőrizték, vajon a kutyák elég jó étvágyúak voltak-e, vagy sem, esetleg egy-két csontot jóllakottan ottgagnak. Romániában ennek a szadista gyilkosságnak sem találják a tetteseit – ki tudja, milyen állásokban segédkeznek a vatrás "igazságok" bizonyításában.

Természetesen a lincselést senki sem helyeselheti, de elbírálásánál a fent leírt esetek ismerete lehetővé tenné azt, hogy a székelyföldi vizsgálatok után a bírák kellő árnyaltsággal szabják ki a büntetést.

A vatrás igazságszolgáltatás perze egészen másként járt el a székelyföldi magyar vádlottakkal szemben, közönséges gyilkosokként kezelte őket, nem számolt a forradalmi hangulattal, azzal, hogy a szekusokat, milicistákat nem azért ütötték agyon, mert románok voltak, hanem azért, mert a Ceasescu-diktatúra embertelen kiszolgálói voltak. Ezt bizonyítja az a tény, hogy magyar nemzetiségű terrorlegényeket is elért a tömeg bosszúja.

A bűnük valóságos súlyánál jóval szigorúbb büntetésben részesített székelyföldi elítéltek és az öt évre ítélt Szabadi Ferenc marosvásárhelyi betegápoló sorsán már csak egy – egyelőre hiába kérvényezett – elnöki kegyelem enyhíthet.

JAKABFFY ATTILA

Tea és szeku

Különleges erdélyi küldetéssel került Sepsiszentgyörgyre az a szekuritációs főtiszt, akiről csakhamar legendák szálltak Háromszék megyében. Őt magát kaptam a legendák után. Akkor csapódott hozzám (ölelt magához), mikor tudtán kívül kiadták az útlevelemet magyarországi utamhoz, 1982-ben. Ne gondolja, hogy maguknak mindent szabad – csikorgott, mint egy rosszul becsapott ajtó. Hiába mondtam, hogy egyedül utazom, ő a lelkemre kötötte, hogy senkivel sem tárgyalhatok a tiltott országban, csak pincérekkel meg vasutasokkal...

Történt pedig, hogy Szöcs Géza – a Romániai Magyarok Demokratikus Szervezetének mostani alelnöke – tető alá hozta Ara Kovács Attilával az *Ellenpontok* nevű titkos (szamizdat) lapot. 1981-ben. Tűvé tették a helyet Háromszék megyében is a szekusok a lap keresésében! Nem találták. Aztán tűvé tették a helyet Szöcs Géza keresésében – ország-szerte. És akkor szólt a telefonom egy reggel: – Cerghezan elvtárs szeretne szólni önnel, mondta egy román tiszt. Asszonyom sírt: már megint menned kell?

Hát mentem a rettegett faggatóhoz. Visznek föl hozzá, fogad, leültet. Úgy érzem, higgadt vagyok, és "tárgyalóképes". Kávéval kínál. Szólok, nem szoktam kávé inni. Különös érdeklődésére mondtam – ki gondolta, hogy van teája?! – teát szoktam inni. Valami gombot nyomhatott meg, egy perc múlva hozták a teámat. Ez baj. Mivel édesítik?

– Maga ismét elfelejtette leadni a magyarországi beszámolóját – kezdte. – Maguk semmiképpen nem veszik tudomásul a törvényeket? Romániában élnek, nem? – Támadot, és én még nem védekeztem, csak annyit mondtam, hogy én sosem láttam írásban azt a törvényt. Aztán egy iratcsomót vett elő. És ott kell látnom egi barátnőm leveleinek fénymásolatait. Hát meddig mehet el, Úristen!

– Itt van egy írás – mondja románul, és attól kezdve soha nem szólalt meg magyarul. – Maga azt mondta a Megyei Tükör szerkesztőségében, hogy aki nem ismeri Kosuth Lajos nótáját, az nem ember.

– Sok nóta szól róla. És egyébként sem mondtam ilyent.

Ez volt az egyik engem följelentő levél. Persze, hogy féltem attól az iratcsomótól! Mi minden lehet benne! És pár perc múltán bejött az akkori legnagyobb vád: – Ön nem volt hajlandó írni, sőt megtagadta az írást egy nemzeti ünnepen...

Ceausescu születésnapja volt. Igaz. És nem néztem a párolgó teát, hanem a kopasz homlokát: mit tartogathat még mögötte erre a napra? Sosem dohányzom délelőtt. Ő füstölt. Valamit cselekedni kellene. Viszont kábítana, fásasztana a füst. Hallatlanul kellett összpontosítanom: idegen nyelven faggatott.

– És vannak azok a vasárnapi délelőtti találkozók. Mit jelentenek azok? – Úgy tűnt, olcsón adja magát. Mondtam: a napi sajtót olvassuk, addig tartanak.

Délután kettőkor csapta össze az

iratait, az irataimat, ott voltak a leveleim, a feljelentő írások, a cikkek, két versem, ki tudja, még mi minden.

És akkor meghalt Darkó István, fiatal nagygyváradai színész... Az üldözött Szöcs Géza akkor titokban lejött Sepsiszentgyörgyre. A román állambiztonság emberei halálra keresték, nem találták. Megtudták viszont, hogy kiknél járt, kikkel találkozott. Házkutatásokat tartottak, keresték az Ellenpontokat. És akkor folytatódott a teapartim Cerghezan ezredessel: nyeregben érezte magát és csalhatatlanságát. Jöttek a teák, hogy már undorodtam. Ő kávézott, füstölt.

– Maguk nem tudnak vigyázni – támadt rám odafönn a második emeleten –, pedig családjuk van. Mit kerestett magánál Szöcs Géza?

Mondtam, nálam éppen nem járt a költő. Itt lett lila a homloka először: – Az nem költő! Az egy...

Hagytam. Fáradjon magában. Akkor viszont szisszentem, mikor kiáltott: – Maga hazudik.

– Már jó ideje, hogy a lányoknak sem hazudok. Ez van.

– Látom, játékos a kedve... És maga mi mindent ír össze? – Mondtam, hogy azért írok, hadd olvassák. És egyáltalán: ha egy szekuritációs dühös és kiabál, könnyebb védekezni. Számomra is idegen, szokatlan fagy volt bennem. A mellkasommal gondolkoztam: rezzenem sem szabad, csak szabályosan lélegeznem, és tévedhetetlenül fogalmazni román nyelven. Aztán a fali szekrényhez ment; mondta, szeretne elővenni néhány írást az iratcsomóból. Hát megint! Kiemelt egy dagadtra tömött, arasznyi fokedossziét. Ez neked néhány? – gondoltam. Akkor mi lehet az *állag*? Egy kicsit féltem.

– Itt van az egyik – helyezkedett vissza a székébe. – Na, és mi a címe? – Mosolygott, mint aki győzött. – *Piros pontok*. Nem érdekes?

Egyáltalán nem volt érdektelen. Ezért az írásomért már hivatott a megyei elsőtítkárr is: miért írtam? És most ez a fantom-ember faggat. És kéri, legyen őszinte, valljam be, hogy a piros pontok alapján én adtam a samizdat lapnak az *Ellenpontok* címet. És tényleg: ujjong ez a kis kopasz! Mintha győzött volna. Hát még nem! Véletlen egybeesés, mondtam, de nem akartam ezzel meggyőzni. Az *Ellenpontokat* tényleg nélkülük szerkesztették.

– És miről ír maga? – Hát igen. Arról írtam, hogy Szentivánlaborfalván egyetlen román lélek sincs, a milícistát meg a nejét kivéve. Az óvodában viszont egyetlen magyar fölirat sincs. *“Ezért nem kapnak piros pontot az óvónénik”* – írtam a cikkben. Hát most hallgatnom kell. Ez elővette az *Ünnt az asztalt* című írásomat, aztán a feljelentő levelet: zsolttárokat énekeltem egy szerkesztőségi házi ünnepségen. Úgy látom, az emberei remekül vizsgálják a kenyeret! És ismét a Kossuth-nóta – vadult meg az én tisztem, és hengerelni akart. Nacionalistnak nevezte a törzsasztal-társaságomat, és itt ismét szisszennem kellett. Szólni nem.

– És addig nem lesz rend Romániában, míg maguk azt csinálnak, amit akarnak! Ott ülnek minden délben annál az asztalnál, és szidják a rendszert! Mindent tudunk! (Akkor már rég nem politizáltunk annál az asztalnál, hiszen mindent lehallgathattak.) Hol tehetnék meg ezt? Milyen országban? Hol lennének magukhoz ilyen türelmesek, mint Romániában?

Ma sem emlékszem, hogy jutottam le a második emeletről, egyáltalán lekísért-e a szolgálatos tiszt, ahogy szokott, vagy csak lelibegtem. Szinte látom: kint vagyok az utcán. És NEM éri a lábam a földet! A koponyám nagy, súlyos, de tiszta, világosság vagy a mellemben, és valami nagy-nagy, szomorú fáradtság. Lépkedek, vagyis rakom előre a lábaim fölváltva, de nem érem a földet. A Fötéren találkoztam a kollégával. Kocsival volt. Fölvitt ahhoz a rettegett asztalhoz. Ott ültek a rettegett kisebbségiek, veszedelmére Cerghezannak, a többségnek! A barátaim vártak. Tudták, mi járatan voltam reggel óta. Vodkát kértem. Darko Zsigmond osztályvezető sebészfőorvos szólalt csak: – Az jó, ha most nem rizlinget iszol... Az jó... Attól talán rosszul lennél...

Aludtam egész délután. És akkor este bement a Szabad Európa Rádió, hogy Sepsiszentgyörgyön négyünket kivallattak, tetlegesen bántalmaztak, házkutatás, miegyebek... Anyósom hívott telefonon: Mi lett veletek?! És másnap ismét Cerghezán, az én külön ezredesem. – Ha van ideje, megkérem szépen jöjjön le hozzánk. – Kenetteljes. És az asszony sír: sosem lesz vége?

Másik három barátom ugyanezt végigjárta. Látom, amint megyünk

mind a négyen, más-más szobába. Engem már vár a szolgálatos tiszt, a félemeleten vár Cerghezán. Kartón fog, úgy visz. Vár a teám. És leültet.

– Azért hívtam, hogy beszéljünk meg egy-két dolgot. Valótlán hírt közölt a rádió Münchenből. Önök nagyon jól tudják, hogy nem voltak házkutatások...

– De voltak – mondom. Ő hízeleg: önnél nem volt, ugye? Mondom: másik három embernél volt. Az mindegy. És szinte panaszkodik, hogy valami félreértés lehetett, és kér, hogy íránk levelet a Rádiónak Münchenbe, hogy igenis: nem...

– Én nem voltam levelező viszonyban eddig a Szabad Európa Rádióval. A címét sem tudom. – Hátha kibúvok így! És akkor elém teszi az előre elkészített papírt: itt a cím. *Nici a problema* (semmi probléma), és ujjong. Ha csak ez a gond?! És kér, írjam meg az igazat (!), nálam nem volt házkutatás, elkobzás stb. Egy nap haladékot kértem. Adott. Meg kellett beszélnem a többiekkel...

Odalenn nevető rohamot kaptam az utcán: Te jó ég! Ha megíratják velünk ezt a levelet, akkora öngótló a szekuritáté, hogy a müncheni rádió abból él egy hónapig! Nosza!

Barátaimmal egyet értettünk: megírjuk. Kihallgattak, fenyegettek, házkutatás stb. És másnap ismét csöngettet, ő maga, Cerghezán: szépen kér, lennék szíves... És vittem a 32 soros levelet, melyben kértem a főszerkesztőt, ne gyűjtse a bajom, van elég amúgy is ebben az *aranykorban*... És az első meg a legutolsó sorra merőlegesen húztam egy egy vonalat. És Cerghezán olvassa másnap reggel a teám mellett, és kér: miért van a két vonal? Mondom: nehogy valaki véletlenül esetleg beleírjon. Csóválja kopasz fejét: ejnye, ejnye, Czegő elvtárs, hát maga nem bízik bennünk? – (Ördöge volt.) – És szeretném magam leragasztani, és kézzel felcímezni, mondom neki. De ő tiltakozik, hogy előbb el kell olvasatnia a főnökeivel.

A levelet sosem küldték el Münchenbe. Valaki – dörzsöltebb – rájött, hogy ez nem is kapufa lenne, hanem öngól. Lemondtak róla. Rólam nem. Cerghezánal többé nem teáztam, nem szívtam a teája illatát. Még egyszer asszisztált egy útlevelkérésemnél. De akkor már nem *hozzá tartoztam*. Az utcán előre köszönt mindig. Viszont 1982-től 87-ig meg-megújított kéréseimre sem

adtak útlevelet. Akkor írtam egy rövid levelet a szekuritáté akkori főnökének. *“Kérem, tegye lehetővé, hogy hivatalában fogadjon engem.”* Nyílt borítékba tettem, és beadtam a szolgálatos tisztnek: adja át a címzettnak. Rámmeredt: *Csak így?*

Mire visszaértem a hivatalomba – akkor már négy éve eltávolítottak a szerkesztőségből – már várt az üzenet: azonnal jelentkezzem a szekuritátén. Fogantja volt a levélnek. Lám.

A parancsnok várt. Titkárműjével, halom papírral: Mi a panasza?

Semmi nem volt. Csak megkérdeztem: tulajdonképpen mit akarnak? Mi ez a karantén? És mi ez a gyűrtött fecni, melyen egy félanalphabet baka közli velem évente kétszer, hogy “a válaszuk az útlevelkérésére negatív”?

Másnap telefonáltak: valami félreértés történt, nagyon sajnálják, azonnal menjek, és vegyem ki az útlevelem. Stefanescu, az osztályfőnök kért, értsem meg, náluk is lehetnek hibák, “mi is emberek vagyunk”...

1990 márciusában mentem haza először Budapestről Sepsiszentgyörgyre. A közismert szekuritátés tiszt felém nyújtotta a két föltartott újjából formált V-betűt: *Victorie*.

Számban éreztem a feledettnék hitt tea félelem-ízét...

Hát ezek mindig győznek? Ezeknek mindig *“victoire?”* Akkor is, ha élünk, akkor is, ha halunk?

Fény van a mellemben, és nagy kövek görognek abban.

CZEGŐ ZOLTÁN

“Magyar számára pedig nem volt kegyelem”

Erdély etnikai viszonyainak megváltozását, a román többség kialakulásának nemzetközi vonatkozásait sokan és alapvetően elemezték. A két román fejedelemségben, Havasalföldön és Moldvában, a hosszú századokon át uralkodó török-szláv befolyás és társadalmi elnyomás elől, mind nagyobb román tömegek kérezkedtek be Erdélybe. Azt a kérdést azonban csak érintőlegesen dolgozták fel a történészek, hogy az erdélyi magyarság pusztulásához miként járult hozzá a magyar uralkodóréteg nemtörődőviségére alapozó, erőszakos román társadalmi-vallási-etnikai térhódítás. Szerzőnk ezzel kapcsolatban közöl megrendítő és elgondolkodtató adatokat.

A románok vallási erőszakosságának a következő példáit hozzuk fel:

1784-ben Hóra és Kloska lázadásánál a románok megtámadták a kristyori nemes udvarokat, és 17 nemes embert megöltek, köztük a Kristyóri családnak 12 tagját, Pakót Mihály szolgabíró és a református pap feleségét. Egynéhányan szerencsésen elszaladtak, de a többi elfogták. Az asszonyokat és gyermekeket *görögkeleti hitre újrakeresztelte* a község papja, Kosztán pópa. Pakót Mihálynak Apollónia nevű felnőtt leányát a templomba vitték, ahol Kosztán pópa újrakeresztelte, és egy Szerb János nevű fiatal jobbágy legényhez nőül kényszerítette. Ez a Kosztán pópa – családi nevén Turcs Konstantin – egyike volt azoknak a görögkeleti papoknak, akik e lázadás szellemi vezetői közé tartoztak.

Krizsán (Crisan) csapata a kristyori öldöklés után két részre szakadt. Egyik része Brád-nak tartott, a másik pedig Mihelény községnek. Mikor a brádi nemes emberek meghallották, hogy a románok csapata közeledik, a református templom padlására és tomyába menekültek. A románok az ajtókat betörték, felmásztak a templom padlására és a toronyba, a menekülteket lehozták, és néhányat közülük azonnal kivégeztek. November 4-án az asszonyokat és lányokat *újrakeresztelték*, és a fiatalabbak életét csak olyan feltétellel hagyták meg, ha feleségül mennek valamelyik jobbágyhoz.

Nemes Imre két fiatal lányának, Ágnesnek és Rafaelának azon feltétel alatt kegyelmeztek meg. Ha görögkeleti hitre kereszteltetik magukat és egy-egy paraszthoz férjhez mennek. A két lányt a templomba vitték, és a pap tőlük azt kérdezte: utálják-e régi hitüket? Igennel kellett felelniük, s utálatuk jeléül háromszor a földre köpniük. Azután a pap olajjal kente meg a homlokukat

és kezük fejét, s vizet öntve rájuk Rebeka és Rafil-a névre keresztelte őket.

November 4-én egy csapat Kőrösbányát támadta meg. Itt egy Ferenc-rendi kolostor is volt. A barátoknak egy társuk kivételével sikerült megmenekülniük. A kolostorba és ennek templomába behatoltak. Az ott maradt barátot kegyetlenül elverték. A Szűz Mária képet átszúrták, mondván: “Ez a magyarok Boldogságos Szűze”. A szentségtartót az oltárról leverték, és a földhöz csapva azt kiabálták: “Íme, a magyarok Istene! Segítsen most rajtuk, ha tud!” A reformátusok templomába betörték, és az Úr szent kelyhébe rondítván ezt mondták: “Ez a magyarok szent vacsorája.” A templom sírboltját feltörték, és onnan kivonszolták Máriaffy László volt főispán holttestét, kit egy év előtt temettek oda.

November 8-án Abrudbánya piacán kihirdették, hogy az Isten és a császár akarata, hogy mindazokat házuk előtt karóba húzzák, vagy lefejezzék, akik nem akarnak *átterni a román vallásra, és nem akarnak a román parasztok ruhájába öltözni*. Megparancsolták, hogy Abrudbánya összes katolikus, kálvinista, unitárius és luteránus lakói azonnal térjenek át az ortodox hitre. Némelyeket újrakereszteltek, másoknál megelégedtek azzal is, hogy eskü alatt kijelentették, hogy elhagyják régi hitüket, s átternek az “igaz” vallásra. Több abrudbányai polgár látván a veszedelem közele-

dését, Komán a bányáuregekbe menekült, de a parasztok agyonéheztetéssel és kifűstöléssel fenyegetve rábírták, hogy kijőjenek. Mindenüket elrabolták, és életüknek is csak úgy kegyelmeztek meg, hogy ortodox hitre tértek.

A három napig tartó dúlás alatt Abrudbányán és Verespatakon erőszakkal ortodox hitre térítettek 65 katolikust, 41 luteránust, 468 reformátust, 548 unitáriust, összesen 1122-t. Kegyetlenül elverték és megsebesítettek 6 katolikust, 3 luteránust, 36 reformátust és 61 unitáriust, összesen 106-ot, megöltek 7 embert.

A pópák a szószékről izgatták a népet. Rosiu Athanáz borossebesi esperes azzal kecsegtette Borossebesen, Popovics Miklós meg Borosjenőben a református magyarokat, hogy ha áttérnek a gör. kel. hitre, megvédelmezik a lázadók dűhétől.

A lázadás kirobbanása annak a hosszú aknamunkának következménye, amely szűként lassan rágta nemzetünk életfáját. Így folyt ez 1849-ben, a románok által rendezett nagyenyedi vérfűrdő alkalmával is, amikor a katasztrófa napjaiban közel 2000 ember menekült el hiányos öltözetben, jóformán minden nélkül. A legnagyobb rész Tor-da felé vette útját, mások Tövisre, majd Gyulafehérvárra vagy Szebenbe mentek. A menekűlők közül nagyon sokan elpusztultak útközben, mások megfagyott tagokkal, betegen érkeztek meg oda, ahová igyekeztek. Több, szűleitől elszakadt, vagy árván maradt gyermeket egyes románok vettek magukhoz, s ezek később nevűkről és származásukról semmit sem tudva, mint románok nőttek fel.

Ezeken a fő okokon kívül számtalan kisebb-nagyobb ok sorvasztotta a magyarságot. Főuraink magyar jobbágy iránti ellenszenve, reformáció, ellenreformáció stb. mindmind csak a magyart pusztította, vagy nemzetiségének a megváltoztatására kényszerítette. S hogy ezt mennyire tisztán látták a magyarok, azt legjobban bizonyítja dr. Király Péter 1896-ban írt könyve, mely szerint: *“Akik a nemzetiségi mozgalmakat kicsínylík, és tránta könnyel viseltetnek, ebben a fennálló társadalmi és állami rendre nézve veszedelmet nem látnak, vagy tévednek, vagy nem szeretnek és nem képesek a nemzetiségi kérdés prob-*

lémájával komolyan és tárgyilagosan foglalkozni, vagy bármí lesűjtő legyen is némelyikre ez a vád, nem önérzetes bazafiak, és nem bívei a magyar állameszmének. Bizonyos, hogy a magyarság számát pusztítja az oláh, ami ha így megy tovább, matematikai pontossággal ki lehet számítani azt az időpontot, amikor a magyarság teljes kipusztulása következik”.

Pedig – írja Király – lehet-e, szabad-e habozni egy percig a kormányoknak a legerélyesebb eszközök igénybevétele és alkalmazása felett, amikor az oláh nemzetiségi gyűlölet és üzletszerűen folytatott izgatás már az állam területén kívül is terjeszkedik, s nemzetközi rokonszenvet, elismerést, sőt támogatást követel magának: a magyar kormány pedig arról kénytelen gondoskodni, hogy államunk és nemzetünk becsületét a galádul megtámadó rágalom és gyanúsítás ellen képviseltesse és védelmezze. Meddig tart még ez a semmittevése a kormányoknak, kérdezte, már akkor előre látva Trianont, hogy nyugodtan viseli és tűri a legsértőbb bántalmakat. Talán bevárják a nyílt lázadást, s a fejük felett összecsapó lángokat, holott azonnal tenni kellene ellene.

Az elrománosodás bizonyítékaként a következűket hozza fel Király: a vegyesházasságból származó gyermekek csaknem mindig románok lesznek, az oláh papok, tanítók s egyéb izgatók arra uszítják a népet, magyarul ne beszéljenek, így a magyar elem kényszerítve legyen, hogy nyelvüket elsajátítsa, és hozzájuk alkalmazkodjék, így titkos és nyílt aknamunka folyik a magyarság ellen. Ha a magyar kormány késik ezt gyökeresen tanügyi és közigazgatási reformokkal megakadályozni, maholnap arra ébredünk, hogy e bajon többé segíteni nem lehet, mert ez a szerencsétlenség a mi veszedelműnkre sokkal inkább elharapózott már, semhogy azon a különben is *indolens* magyar társa-

dalom állami hathatós támogatás nélkül segíteni tudna. “A nemtörődűmség rosszindulatú politika.”

A végeredmény a magyarság számának nagymértékű csökkenése és a nemzetiségek számának növekedése lett. A nemzetiség falvaink lakosságának 90–100%-a magyar családnevű, de magyarul nem tud. Ne gondoljuk, hogy ha valaki elfelejtett magyarul beszélni, ezzel a magyarságát is elveszítette. Tudatában – lehet, de jellegében nem. A népet nemcsak a nyelve jellemzi – néha ez a legkevésbé –, hanem nagyon sok egyéb is. Ha nemzetiségeink népegyéniségét vizsgáljuk, nagyon sok helyen a nyelvet – esetleg a valláson kívül – semmi mást nem fogunk találni bennük, ami őket a magyarságtól megkülönböztetné, de általában is több a magyarral egyező vonást találunk bennük, mint idegent.

A nyelvnmzeti álmok adtak vándorbotot nagyszerű magyarok kezébe: Kőrösi Csomának, Regulynak, Pápay Józsefnek és másoknak, hogy megkeressék az elveszett magyarokat. Milyen kevésnek jutott eszébe, hogy bejárja környékének nemzetiségi falvait, ahol könnyen megtalálhatta volna ezeket az elveszett magyarokat, ha egy kicsit megkaparja, hogy valójában mi rejlik a nem-magyar beszéd mögött.

SZŰK ÖDÖN

(Részlet egy hosszabb tanulmányból.)

RAFAEL MUNOZ PALACIOS SJ

Kisebbségek Európában (I.)

Problémák és megoldások

Forrás: "Projekt Europa, European Vision, Objectiv Europe" (221, rue de la Loi, B-1040 Bruxelles), 1990/7. I-16. o. Teljes, szövegből fordítás.

A szerző a brüsszeli Európai Katolikus Titkárság (OCIFE) munkatársa.

Mégha a kisebbségek (vagy népcsoportok, miként gyakran nevezik őket) Európa jelenlegi drámájában oly döntő jelentőségű problémája nem is keltett nagy feltűnést, fontosságát mégis megerősíti a tény, hogy a legnagyobb nemzetközi szervezetek, mint például az ENSZ vagy az Európa Tanács, nagyobb érdeklődést mutatnak iránta, mint bármikor.

A kisebbségek valósága

Csaknem valamennyi európai országban élnek nyelvi, kulturális, vallási vagy etnikai kisebbségek. Magában az Európai Közösségben van legalább 30 millió polgár, kinek anyanyelve tájnyelv, melyet nem beszélnek oly sok esetben mint az államnyelvet. De ez még nem minden: az ilyen kisebbségek számba vételére és osztályozására irányuló újabb próbálkozások nem hoztak eddig teljes és megbízható adatokat.

A kisebbségek léte csaknem mindig feszültségekhez vezetett, s olykor fegyveres konfliktusokat vál-

tott ki. Így például a legutóbbi mozgalmak a balti államokban, a véres események Romániában, a baszkok és a korzikaiak kitartó követelése, nem beszélve más, kevésbé erőszakos megnyilvánulásokról, amelyek szintén fenntartják e régi, kényes problémát.

Pedig az Európa Parlament Arfe-beszámolója szerint (1981. október 16.) ismét alaposan felerősödtek azon nyelvi és etnikai kisebbségek mozgalmak, "amelyek történelmi azonoságtudatuk elmélyítését és elismerését szeretnék elérni..." De ezt a feléledést nem csak az embereket elnémító zsamoki diktatúrákban tapasztalhatjuk, hanem a hagyományosan demokratikus országokban is. A tömegtájékoztató eszközökben némelyek látszólag meglepődtek attól, amit a nacionalizmus újjászületésének neveznek. Anakronisztikus jelenség ez nekik, amely már régen halottnak számít. A kisebbségi kérdésre mégsem adtak soha kielégítő választ, és most megmutatkozik, hogy e gyűlölködések gyaníthatóan csak ama jéghegy csúcsát jelentik, amely Európát és más földrészeket összeütközéssel és sűrűlódásokkal fenyegeti.

Mindenekelőtt állapítsuk meg, hogy a kisebbségek helyzete újabb társadalmi, jogi, nemzeti és nemzetközi szintű problémákat, (a hatalom új eszméi, demokrácia és államegység), továbbá etnikai, filozófiai és oktatási szempontból lényeges kérdéseket vet fel. Ezek megoldásához mindenkinek változtatnia kell felfogásán és magatartásán.

A probléma jelenlegi okai

Túlságosan hosszan tartana, ha felvázolnánk itt valamennyi kisebbség eltérő történelmi eredetét, mégha ezek a mai helyzet magyarázatának lényeges elemei lennének is. Emiatt utalunk csupán a probléma bizonyos okaira, s csak végezetül szólunk majd részletesen azokról.

A kisebbségek hátrányos megkü-

lönbötetésének egyik oka, hogy a demokráciát a többség szabályai szerint értelmezik. Ily módon a kisebbség minden részesedését megtagadják a nemzeti hatalomból. Idegen test lesz az államon belül – ha ugyan nem veszik teljességgel semmibe, vagy beolvasztását megkísérelve meg nem fosztják létjogosultságától.

Az értetlenség második oka az egyetlen nyelven nyugvó állami egység gondolata. Egy nyelv elsobbségének a másikat megelőző történelmi eredete országoként különböző. Ama célzatos érveléssel igazolják ezt, hogy a "nemzet" nyelve nemzetközileg jóval elterjedtebb, mint a kisebbségé. Az összeütközés harmadik oka végül a rest-ség – az a politikai gyakorlat, amely a legfontosabbnak látszó kivételével az állami struktúrára vonatkozó valamennyi megfontolást háttérbe szorítja, anélkül azonban, hogy megoldaná a földrész régóta meglévő problémáit.

A javasolt európai megoldás eredetisége

Az Európai Parlament a kisebbségek nyelvét, kultúráját és az etnikai kisebbségeket érintő határozatok egész sorát hozta. Közülük a legfontosabbakat felvették az Arfe-beszámolóba és a Stauffenberg-beszámoló tervezetbe, méghozzá azzal a szándékkal, hogy felvázolják a népcsoportok jogainak alapokmányát.

Az e dokumentumban követett "filozófia", valamint az európai határozat lényegét, a kisebbségek problémáit tekintve, jól összefoglalják az Arfe-beszámoló következő kivonatai:

"A bizottság csatlakozik ahhoz a nyilatkozathoz, miszerint az európai civilizációt – amelyet közös, rokon jegyeket felmutató gyökerek jellemeznek, és amely ennél fogva képes arra, hogy saját eredeti szellemét kifejezésre juttassa – a je-

lentésükre, kiterjedésükre és szintjükre nézve nagyon különböző életnedvek tüntették ki, amelyek regionális és kisebbségi kultúrákból kerülnek bele, közülük némelyek helyben alakultak ki, másokat pedig a számtalan vándorlási hullám során vett át és tett magáévá Európa történelme. Ezért kulturális szempontból le kell szögezni, hogy az európai egységet a sokféleségnek mint eredeti állapotának az alapján nem csak tisztelni, hanem védelmezni és támogatni kell."

Emeljünk ki néhány gondolatot ebből az okmányból:

– Európa eredetisége gyökereinek egyöntetűségében és kultúráinak sokféleségében rejlik.

– A különböző kultúrákat nem csak védelmezni kell, hanem támogatni és fejleszteni is.

– A kulturális azonosság tudatot mint az egyén létfeltételét pszichológiai szempontból erősebben hangsúlyozzák, mint valaha.

Ami itt megerősítettek, és ez nagyon fontos, az az a tény, hogy Európa egységének többnek kellene lennie pusztán piaci egységnél, és hogy ez az egység azon kibővített kulturális pluralizmus keretein belül lehetséges, amely éppen gazdaságának forrása és kifejezője. Ez a felfogás messze túlmege a helyzet diagnózisán: a jövőre nézve filozófiai és politikai döntést kínál, amelyet jogi formákba kell önteni, hogy politikailag törvényes rendszerként valósítsa meg a jelenleg még csak ideiglenes eszményképet.

A kisebbségi jogok alapokmánya

Az Arfe-beszámolóban kijelentik, hogy azt *"...hivatkozva a legrangosabb és legmértékadóbb nemzetközi szervezetek, az ENSZ, az Európa Tanács által elfogadott alapnyilatkozatokra, valamint a legújabb, elismert politikai, jogi és antropológiai felfogásokra"* fogalmazták meg. Ezért most tekintsük meg az e témával foglalkozó ENSZ-okmányokat.

Alapítása után az ENSZ hamarosan hozzá kívánt látni a kisebbségek problémájának megoldásához. A második világháborút követően kinyilvánította az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, amelyben az emberi jogokat nyomatékosabban és összefüggőbben kezelik, mint azokban az államokban, amelyek e téren elől járnak (az amerikai Függetlenségi Nyilatkozat, az Ember és

Polgár Jogainak Deklarációja a francia forradalom idejéből, valamint más országok alkotmányai). Az ENSZ eme nyilatkozata által az egyén méltósága és értéke konkrét létezésre tesz szert az intézményekkel és hatóságokkal szemben. Mi több, ettől kezdve a hatalom ezeken a jogokon alapul és igazolódik, az állam pedig korlátozásokat szenved.

Ezek a jogok mégis messzemenően egyéniek és ideálisak maradnak. 1966-ban fogalmazott meg az ENSZ két nemzetközi egyezményt a polgári és politikai, valamint a gazdasági, szociális és kulturális jogokról. Ezzel a nyilatkozat alaptételei a "nemzetközi szokásjog" kategóriájába kerültek, ami azt jelenti, hogy az államok kötelesek tisztelni és védelmezni az egyének jogait. Lasanként elkezdtek bizonyos jogok – mint például mozgás- és véleményszabadság – területi természetéről gondolkodni, amelyek a legmesszebbmenően vagy kizárólag csak közösségekben gyakorolhatók. A jövőben ezeket a kollektív jogokat az emberi jogokkal tennék egyenrangúvá.

Az Egyetemes Nyilatkozat és a két nemzetközi egyezmény megalkotása közötti időszakban elkezdődött a gyarmatok felszabadulásának folyamata, amely 1960-ban, az ENSZ közgyűlésén, a gyarmatok és a gyarmati népek függetlenségének szavatolásáról szóló proklamációhoz vezetett. S ez a nemzetközi közjogra hivatkozott. Vita kezdődött ezzel a jogok tárgyának jelentőségéről és mértékéről. Mit értett az ENSZ "népeken"? Döntő kérdés ez a ki-

sebbségi problémák szempontjából, s különösen döntő egy kisebbség tényleges meghatározásához. E viták megmutatták, hogy az ENSZ anélkül nyilvánította ki a nemzetközi jogot, hogy magát a fogalmat meghatározta volna! Lényegesebb volt az, miként ugyanez a nyilatkozat megerősíti, hogy: "minden népnek joga van az önrendelkezésre" (a kisebbségek és az önrendelkezés kérdése a második cikk témája, amely a következő számban jelenik meg).

A polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányának 27. cikkelyében az ENSZ kiemeli a kisebbségi jogait, s ennek során olyan államokra utal, "ahol etnikai, vallási vagy nyelvi kisebbségek élnek". Az egyezségokmány kimondja, hogy ezeknek joguk van saját kultúrájuk szerint élni, saját vallásukat követni, azt gyakorolni, és a saját nyelvüket beszélni, közösen a népcsoportjukhoz tartozókkal. Ugyanezen a dokumentum I. cikkelyében mégis nemzetközi jogról van szó, s ez felveti a kérdést, hogy ez vajon ugyanazokra a személyekre vonatkozik-e, mint akiket a 27. cikkelyben említettek, ahol kifejezetten kisebbségekről esik szó. Döntő ez a kérdés, mert ha az ENSZ mind a két cikkelyt hasonlóképpen fogja fel, akkor elismeri, hogy a kisebbségeknek ugyanazon jogai vannak, mint a népeknek. Ezzel a "nép" fogalmának teljes kétértelműsége, hosszú és eredménytelen vita öröksége, átvedd a "kisebbség" fogalmára. A II. világháború előtt a "nemzet" volt a politikailag és jo-

gílag használatos, a "nép"-nél mindenestre aligha világosabb kifejezés (ahogy a Szovjetunió alkotmányában látható), mégha jelentése valójában korlátozott volt is.

Eme háttérrel, s függetlenül a "nép" fogalmának jelentésétől, a 27. cikkely a kisebbségek hozzátartozóinak bizonyos speciális jogokat igyekszik biztosítani, amelyek szavatolják közösségük létét és fennmaradását, összes jellemző ismertetőjegyükkel egyetemben. Ezzel elismerik más történelmi és kulturális közösségek lehetséges létének egyazon nemzeti közösségen belüli klasszikus problémáját is. Ha az ENSZ mégis kisebbségi jogokról beszél, azokat olyan személyek jogainak tekinti, akik másokkal közösen egy kisebbségi csoporthoz tartoznak. Ezért pontatlan formailag az ENSZ-okmányokban kisebbségek jogairól beszélni, minthogy ezek a jogok nem az összességre érvényesek. Ha kisebbségek mégis jogok tulajdonosai, és gyakorolják e jogokat, úgy szervezett társadalomnak, ezzel pedig jogi személyeknek kell lenniük.

Levezethetjük-e más ENSZ-okmányokból vagy más szemlélet alapján, hogy a kisebbségek "népek"-nek tekintendők, és rájuk következésképpen a "nemzetközi közjog" alkalmazható? Nyitott marad a kérdés, melyet egyéb, kisebbségi közösségekkel összefüggő problémákkal együtt kezelnek.

Az Arfe-beszámoló állítólag figyelembe veszi az ENSZ felfogását, mégis megelégszik azzal, hogy

megállapítsa egy "kulturális és nyelvi kisebbségek jogairól szóló alapokmány" megalkotásának szükségességét. A Stauffenberg-beszámoló 1988. évi tervezete jóval messzebb megy, amennyiben lefekteti a kisebbségi jogok jövőbeli chartájának alapjait, és kidolgozza elemi struktúráit. Egy ilyen charta a jövőendő európai, kisebbségjogi törvényalkotás alapjául szolgálna, amelynek az Európai Közösség intézményeivel azonos szintűnek kell lennie, hogy politikailag valóban támogassák. Másként, mint azt az ENSZ vallja, egy jövőbeli alapokmány nem szorítkozhat a védekezésre és a hátrányos megkülönböztetés megakadályozására (mindkettőre valójában nem került sor), hanem éppúgy támogatnia kell a kisebbségi csoportok fejlődését.

A "kisebbség" fogalmának meghatározása

A kisebbségekről szóló törvényalkotásnak mindig fontos feladata, hogy figyelmet szenteljen a fogalom meghatározására. Rögtön látni fogjuk, hogy ez munkával és fájdalommal párosul. Az ENSZ-en belül számtalanszor igyekeztek meghatározni a fogalmat, ám eredménytelenül. Hamarosan elhatározták, hogy felhagynak a tudományos meghatározásra irányuló kutatással, elismeréssel adózva annak, hogy a politikai tudományok foglalkoztak ilyen közösségekkel és csoportokkal. Egy könnyen kezelhető terminológiát kerestek inkább, egy fajta "munkameghatározás"-t, amely a kisebbségeket megvédi a hátrányos megkülönböztetés minden formájától. De ezzel a próbálkozással is felhagytak, mert a kisebbségi csoportok nagy száma igen nehezen volt osztályozható, mégha ennek során eltérő ismérvek szerint jártak is el. Végül arra a következtetésre jutottak, hogy nem nélkülözhetetlen a definíció, mivel tulajdonképpen a nemzetközi jogot is a "nép" meghatározása nélkül proklamálták.

Mindeme nehézség ellenére, úgy látszik, az ENSZ-nek sikerült leírnia egy kisebbségi csoport jellegzetességét. Szó van ebben:

- egy nem domináns csoportról azon államon belül, amelyben él,
- amelyik differenciált bánásmód révén a többséggel egyenrangú helyzetet igyekszik elérni, megőrizve sajátos ismertetőjegyeit,

- amelyik a többségtől nyelvben, kultúrájában, etnikumában vagy vallásában különbözik,

- amelyiknek, legalábbis burkolatan, az az érzése, hogy kisebbségi csoport.

A Stauffenberg-beszámoló tervezete egyébként nem szorítkozik arra, hogy jellegzetességek sorát vagy leíró ismertetőjegyeket mutasson be, hanem a megfelelő paragrafusokat a "Meghatározás és mutató" címmel látja el (I. cikkely). Egy népcsoportot ezért úgy értelmeznek, hogy az az Európai Közösség egy tagállamának ama polgárait összesíti, akik

- az állam területén hagyományosan sok nemzedéken át megtelepedtek,

- közös etnikai, vallási és/vagy nyelvi sajátosságai vannak, amelyek megkülönböztetik őket a lakosság más részeitől,

- közös kulturális azonosságuk van, és

- az állam össznépességén belül kisebbségben vannak.

Két bekezdéssel lejjebb az áll, hogy azon személyek számítanak "népcsoporthoz tartozóknak", "akik magukat szabadon egy népcsoporthoz tartozónak vallják, valamint gyermekeik, mindaddig, míg nem döntenek e népcsoporthoz való tartozás ellen". "Népcsoport térségnek" számít az a "körülhatárolt, de szétszórt településeket átfogó lakóterület, amelyben a népcsoportok hagyományosan megtelepültek". A beszámoló azzal a megállapítással zárul, hogy ez az alapokmány "más csoportok vagy kisebbségek jogait, akik ezen határozat értelmében nem népcsoportok", nem érinti.

A "Stauffenberg-féle meghatározás" sokkal pontosabb, mint az ENSZ-é, mert "nemzedékekről" és "területekről" beszél, ugyanakkor azonban korlátozóbb is. Felvázolja a "közösségjogait" is (amit az ENSZ nem tesz).

Ha a Stauffenberg által felsorolt jogokat – amelyek magukba foglalják az ENSZ által és az Európai Parlament beszámolóiban felsoroltakat, s túl is haladnak azokon – még egyszer szemügyre vesszük, akkor felfedezzük az egyén és a közösség jogai között tett különbséget.

Az egyéni jogok listájához mindenekelőtt még a következőket fűzük hozzá: a saját nyelv használata a köz- és bírói hivatalokkal való érintkezésben, az oktatás minden szintjén és a tömegtájékoztatóban; a közhivatalok felszólítása és az illetékes bíróságok felhívása olyan jogok megóvása érdekében, amelyek egy népcsoporthoz való tartozásból adódnak.

Végezetül felsorolják a közösség jogait: létük és hivatalos jellegük hivatalos elismerése; igény a saját területre; saját politikai alakítása; adminisztratív, kommunális és regionális önállóság gyakorlása; saját jogi státútum joga; kulturális életük, saját nyelvük támogatása,

valamint a kulturális örökségük védelme és megtartása; állami segítség saját kultúrájuk terjesztéséhez és védelméhez; saját nyelvű helynévtáblák, iskolákra utaló táblák és hirdetőtáblák felállítás; a másokéval egyenlí gazdasági és szociális fejlődés. Nem kíván részletes magyarázatot, hogy e jogokhoz az Európai Közösség tagállamainak megfelelő kötelezettségei is hozzátartoznak.

Ez a kisebbségekről szóló első cikk néhány kérdéssel zárul, amelyek e tervekben és javaslatokból adódtak:

– Milyen mértékben osztoznak a

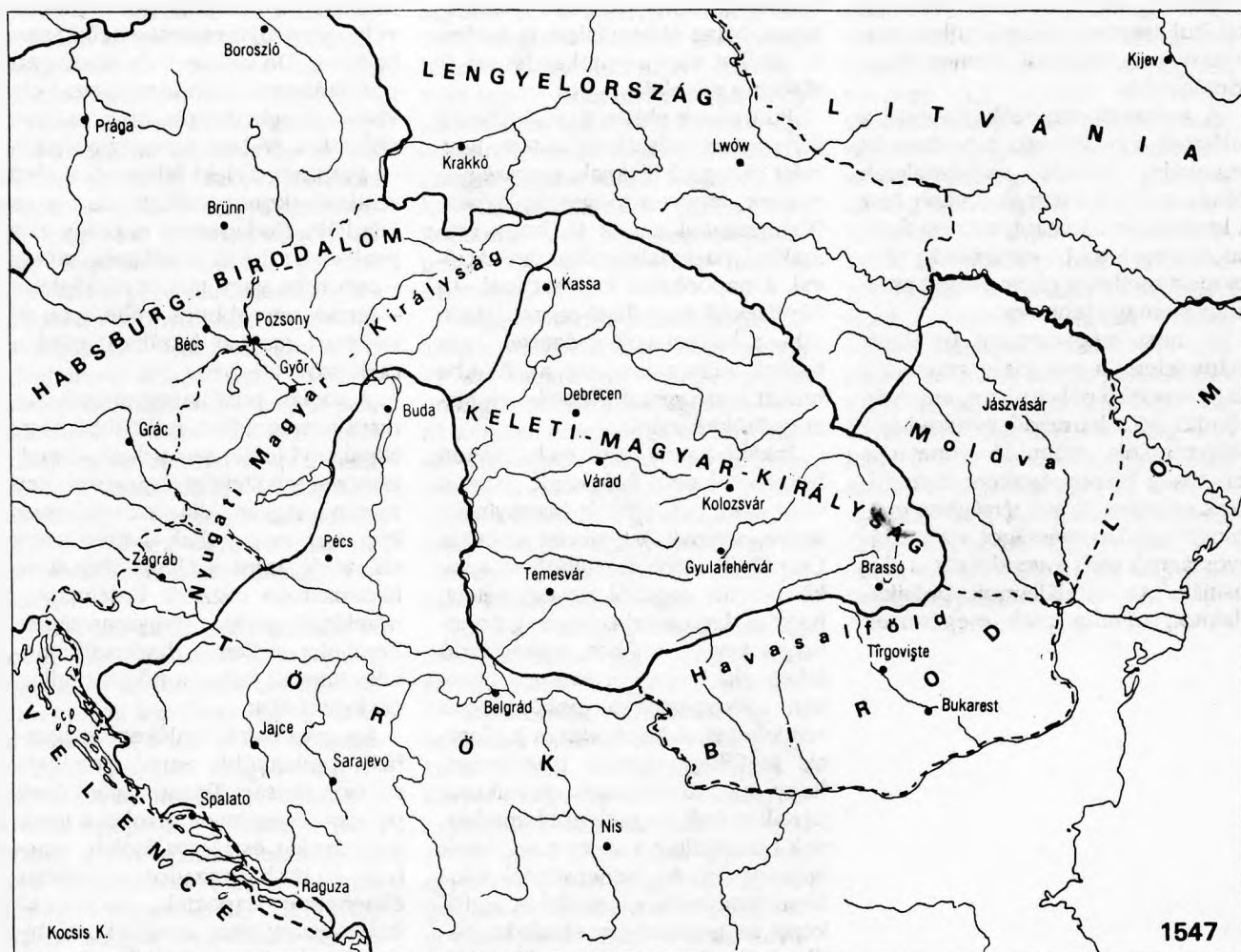
kisebbségek az állami hatalomban?

– Elegendő-e az önállóság?

– Vannak-e a politikai tudományoknak elméleteik a kisebbségek részvételéről a politikai hatalomban, és vannak-e sikeres modellek?

– Beszélhetünk-e az ENSZ és az Európai Közösség okmányai szerint önrendelkezésre vonatkozó kisebbségi jogokról?

– Figyelembe vesznek-e ezek a terjedelmes dokumentumok olyan megoldást kínáló lehetőséget, amely alapján a kisebbségek valódi szerepet kapnak a nemzeti politikában? *(Kélm Antal fordítása)*

Köteles Pál

Gondolatok a felelősségről

Megtörtént, ami elkerülhetetlen volt, alaptörvénybe foglalták Bukarestben azt, ami szentesíti a magyarság egyetlen jogát, a hátrálását a szakadék felé. A világ – s mi, hazai “vészmadarak” – azt várta volna, hogy a magyar képviselők és szenátorok távollétükkel tiltakozzanak. A reménység azonban hiábavaló volt! A történelmi érvényű tiltakozást vállaló Király Károly kivételével a hon atyjai benn maradtak abban az épületben, amely jelképévé vált az elnyomásnak, a diszkriminációnak. Nem kellett látnoknak lenni ahhoz, hogy bárki megítélhesse: az ő elutasító szavazata az új alkotmány törvényerőre emelését nem akadályozza meg. Arra viszont nagyon is alkalmas, hogy bizonyítsa: Bukarestben demokratikus szavazási procedúrával szentesítik a törvényeket.

A nemmel szavazók üzenete a világnak egyértelmű: a viszonyért leginkább felelős nagyhatalmak békén szunyókálhatnak tovább, hisz a legdemokratikusabb módon fosztott meg a többi *nemromán* népcsoport mellett a magyarságot attól, hogy önmaga lehessen.

A most megszavazott új alkotmány jelenti a románság számára a nagy rendező pályaudvart, amelyen elindítható a harmadik évezred felé Nagyrománia száguldó vonata: a lehetőség bizonyosságként is mindazok számára, akik a térségben gyűlölnék minden másságot s a méltányosságnak még a gondolatát is elutasítják. Az utódállamok politikai alakítói, mintha csak megéreztek

volna az európai átalakulás tétova állapotában a nagy lehetőséget, megpróbálkoznak a nagy lépéssel, amely beteljesítheti évszázadnál is régebbi álmaikat. Tőlünk északra a nyelvtörvénnyel gyötrik azokat, akiknek eleit – a Kassai-program következményeként, 1944–1945-ben százezerszámra űzték el otthonaikból. A bujdosó maradókat rákényszerítették a névcsereére, s megpróbálták megtagadtatni velük őseiket. Ott most újra a nyelvtépés folyik, mialatt délen már az öldöklés a feladat! A befejezett tények gyakorlata folytatódik: az itt-ott épen maradt magyar házakba betelepítik a délebből hozottakat, hogy a Nagyszerb birodalomba új téglákat illesszenek, amelyek majd beszámítanak, ha az új birodalom új határait, etnikai viszonyait kezdik az új térképre rajzolni.

Európának ebben a térségében a folyamatos erőszak üli a tort. Egymást váltogató tilalmak, megszegyentések, fegyverropgások, ölések. Bizonyosságul annak is, hogy erőszakkal, nacionalista diszkriminációval, a naponkénti jogfosztással – a néplélekről mondható tapasztaláson túl – a hajdan volt győztesek nem tudnak maihez kezdeni az ölükbe hullott hatalommal. Képtelenek igit győzőkké válni.

Inkább hamis tanúk és hamisított birtoklevél után futkosnak, hogy a világ s maguk előtt is bizonyítsák: amire vágnak, jog szerint az övék. Úgy tűnik, néha fel-felbőffen a lelkiismeretük zugából egy-egy kétely, hogy a legrosszabb is megtörténhet, s a világ rájöhet: csak bitorló lehet, aki balkézről szerzett birtokán nyomorgatja a jobbágysorsra rendelteteket. A kapkodás, a jogfosztás legfőképp annak bizonyossága, hogy az utódállamok politikusai pártállásuktól függetlenül képtelenek bizonyultak a szerzett területek igazgatására. Az ősellenségnek kikiáltott magyarok elleni dühöt legfőképp az gerjeszti; az elszánást pedig a végső megoldásra való törek-

vés. Képtelenek elfogadni, hogy a magyarságnak otthona a Kárpát-medence, hogy *történelmi játéktérünk e régió*. Tudjuk persze, hogy miközben hazát teremtettünk a tájból, méltánytalanságot is cselekedtünk – magunk s mások ellen. Nincs okunk tagadni, de még kibebíteni se! Épp csak a kérdést kellene felhangosítani, hogy ugyan miféle elmagyarosító politika volt az olyan, amely végső “eredménye” az lett, hogy a századfordulón az erdélyi románság 94%-a egy vakhangot nem értett magyarul? Vajon nem inkább gondatlanságból elkövetett (magyar) nemzetölést jelentett az a politika?

A szomszédság politikai boszorkánykonyháiban ma már feledni látszanak azt is, hogy a Trianon követő első évtizedet majdnem teljesen kitölti a próbálkozás, hogy a jogtalan szerzés egy részének terhére megszabaduljanak az utódállamok. Más-más módon. A jugoszláv külügyminiszter némi lelkiismeretfurdalásról is tanúságot téve mondta ki: érthető, ha a magyarok számára elfogadhatatlan, hogy országuk két harmadát elvették tőlük! Masaryk a Csallóköztől szeretett volna presztízsveszteség nélkül szabadulni. De akkor még a magyar politikában a “mindent vissza”-elv volt a meghatározó. Még messze voltunk a 38-ban kormánypolitikává avanszált Teleki-féle etnikai elvű rendezés koncepciójától. És azt se feledjük, Budapesten napokig tárgyalt az a szlovák küldöttség, amely – autonóm vagy társult országgént – természetesebbnek vélte a maga helyét a magyar hazában, mint a cseh szövetségben.

A román politika ugyancsak kereste a megoldást, miközben “egy talpalatnyi földet sem adunk vissza!” jelszóval szédítette a tömegeket. Egy román–magyar államszövetségnek épp úgy meg voltak a hívei vagy szószólói, mint a Gyulaféheváron határozatban rögzített Erdély-autonómiának, mely – Magyarország és Románia mellett – harmadik tagként létezett volna a közös uralkodó jogára alatt.

Szomszédaink emlékezete azonban romlandóbb annál, semhogy számon tartsa a Trianon utáni évek politikai eseményeit. Azokat a tapogatózásokat és tárgyalásokat, amelyek a több százados együttélés élményeire alapoztak. Azokra az érdekvizonyokra, amelyek azt bizonyították, hogy a politikai, gazda-

sági, szellemi együttélés és egymásra utaltság a Trianont követő évtizedben még nem illant tova. A Kárpát-medencében a magyarsággal együtt élő milliókban még maradt némi nosztalgia az iránt a Magyarország iránt, amelynek parlamentjében büntetlenül nevezhette a magyarságot barbár ázsiai hordának egy román képviselő. Okkal támadhatta nosztalgia az iránt az állam iránt, amely különvonnattal szállította a magyar állam ellen szervezkedőket Gyulafehérvárra, hogy ott kinyilvánítsák: Romániához akarnak tartozni!

Abból a liberális nemzeti politikából, mely már jó ideje sajátja volt a magyar kormányoknak – bárha nem ugyanolyan mértékben –, semmit nem örökölt az utódállamok politikusai. A nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos semmiképp. Ahogy teltek az évek, úgy feledtek meg az együttélés emlékeiről, kisépertek a fejekből mindent, ami közös sors volt, és a történelem-hamisítók hozzáláttak az emléktabló átfestéséhez. Ahhoz a művelethez, amely idegen hódítóként ábrázolja a Kárpát-medencében európaizálódó magyarságot. Az évszázadok alatt szervesen fejlődött kapcsolatnak Trianont követően még maradtak emlékmorzsaí. Amiként az sem merült feledésbe, hogy függetlenül az államhatároktól a nemzetek egybetartozásának eszméje mindennél előbbre való. A két világháború között az erdélyi magyar képviselők még nem feledték, hogy a román képviselők miként pereltek népükért a pesti parlamentben, s a változott viszonyok között tették ők is dolgukat – Bukarestben. A két világháború közötti magyar politikának, az utódállamok magyar politikusainak és a szellemi vezetőinek voltak elképzeléseik, hogy miként lehet a határokkal szétszabdalt magyarság együttgondolkodását, együttfejlődését, együttes történelmi helytállását: szerepvállalását biztosítani.

Hová lett az az önmagunkért vicselt felelősségvállalás? A politikával foglalkozó szomszédos országokbeli magyarok legtöbbször végleg feledni látszik azt a történelmi kényszerűséget, amelyet *magyar-magyar* kapcsolatnak nevezünk, miközben a hidat építgetik – állítólag! Mintha bizony a híd nemcsak eszköz, hanem cél is lehetne. Még az a képtelenség is megeshetett, hogy a Romániai Magyar Demokrata Szövetség jeles képviselője azt mondta

Pesten: nem magyar-magyar kapcsolatokat ápolni érkezett Budapestre, hanem a román-magyart.

Képviselői, egyáltalán a képviselői elkötelezettség dolgában közérthetőbben kellene elemeznünk. Hasznos vállalkozás lenne például párhuzamba állítani a budapesti parlament hajdan volt román, szlovák stb. képviselőinek magatartását, felszólalásait a magyar képviselők mostani bukaresti, pozsonyi stb. érveléseivel. Talán azért is, hogy föltehesük a kérdést, vajon egy politikai pályára most készülődő fiatal magyar gárda kiket választ majd példaképül? Remélhetőleg a példaképeket azok között a *nemmagyarok* között találják meg, akik hajdanában a budapesti országházban érveltek saját népük holnapjáért. Mert a holnapot alapozni kell, építeni kell!

Hogy milyen lesz az a bizonyos holnap? Csak annyi a bizonyos, hogy az európai nagy átalakulás nem teszi fölöslegessé a nemzeti érdeket, még kevésbé a nemzeti létet magát. A légiesített határok illúzióját kergetni veszélyes játék. Azért is, mert hajdanában Groza már megjátszotta egyszer ezt a kártyát. Fenn hirdette, hogy a határok jelképesek lesznek, hogy ki-ki kedve és tehetősége szerint jöhet-mehet majd, hogy aztán a békeszerződést követő napon szinte hermetikusan lezárhassa a magyar-román határt. Amikor a célok beteljesültek, s Erdély újra Romániáé volt, egyszerre fölöslegessé vált a légiesített határok mákonya...

Hogy most más időkben élünk? De azért kérdezhető talán, hogy melyik az az integrálódó nyugat-európai ország, amelyik fölöslegesnek ítélné nemzeti érdekeinek érvényesítését? (És tegyük hozzá: amennyiben amúgy is csak jelképes értékű lesz minden államhatár, akkor miért nem lehet előbb méltányos rendet teremteni? Aztán légiesülhetnek tovább akár az illúzióink is.)

Aligha kétséges, hogy csak az önrendelkezési jog maradéktalan érvényesülése, a személyi és területi autonómiák kombinációja, a nemzetek közötti szövetség vagy konföderáció teremthetik meg a Kárpát-medencében a méltányos együttélés feltételeit. *El kell vetni a status quo-t és a status quo antet egyaránt!* Olyan megoldás szükséges, amely a szülőföldhöz való jogot mindenkinek felett valónak törvényesíti, s a különböző népcsoportok,

néptöredékek, nemzetrészek által közösen lakott régiókat közhasználatban lévőnek tekinti. Mindazokénak, akiknek az ősei is ott éltek, s munkájukkal hozzájárultak a közös értékek megteremtéséhez. A kisebbségi sors megalázó állapot. Makkaival szólva: az emberhez méltatlan. Ezért kell következetesen elutasítani, átmenetinek tekinteni minden szabályzást, ami a kisebbségi létet csak elviselhetőbbé igyekszik tenni. Mert *az effajta szabályozások óhatatlanul konzerválják a kisebbségi állapotot, amely – számos jelét látjuk – óhatatlanul a nemzeti nemléthez vezet, a beolvadáshoz!*

Ezért kellene haladéktalanul kezdeményeznie a politikának, hogy az akarata ellenére, a nemzetestről leszakított, létében fenyegetett mintegy 4,5 milliós magyarság visszakaphassa emberméltóságának, nemzeti jellegzettségéi átörökítésének lehetőségeit. A térség állapotát kell újraértelmezniök azoknak a hatalmaknak, amelyek a mai helyzetért az erkölcsi-politikai felelősséget viselik. A balkáni puszkaporos hordó nemcsak metafora. Sokkal inkább magatartásforma, mint földrajzi fogalom! A kanóc láthatatlanul kígyózik az intolerancia képében. Bármikor robbanhat. Ez pedig nem lehet érdeke senkinek, legkevésbé azoknak, akiket a sors és a viszonyok az öreg kontinens békéjének őrzőjéül rendelt. Ezért halaszthatatlan a nemzetek közötti kapcsolat újraszabályozása.

Román föderalizmus és lelki gátlások

Körülbelül egy évvel ezelőtt kezdtem felfigyelni arra, őszinte elképedéssel, hogy a "föderatív", "szövetségi", "föderalizmus" szavak a román politika és közélet vitáiban milyen gyanúsító és sértő felhangot kaptak. (...) A jelek szerint több olyan "lelki gátlás" működik itt, amely kihát a népi, sőt az értelmiségi gondolkodásmódra is, károsan befolyásolja, eltorzítja az emberek viselkedésformáit és politikai ítéleteit (a föderalizmus tekintetében csakúgy, mint egyéb vonatkozásban). Nem árt ujjal mutatni rájuk, nevén nevezni őket, ha csak egy gyors felsorolás erejéig is, ami nem lesz nehéz, hiszen a művelt megfigyelőnek minduntalan szemébe ötlenek.

Először is az önazonosságtudat bizonytalansága. Az átlag angol vagy francia egyáltalán nem érzi szükségét annak, hogy szüntelenül nagy hangon ismételgesse, kicsoda-micsoda ő, ellentétben a román értelmiségivel és egyszerű polgárral, aki e tekintetben mindig heveny idegességet árul el. Mindig veszélyben érzi az országhatárokat és az én határait, kétségei vannak önnön legitimitását, sőt (személyes vagy nemzeti) létét illetően. Ez emészti a román embert, ez ösztökéli arra, hogy újra meg újra hangzatos tirádákkal, patetikus szónoklatokkal kompenzáljon. De ezzel éppen az ellenkező hatást éri el: méltóságát nem erősíti, önazonosságát nem bizonyítja, a külföld mindezt iróniával szemléli, és csak arra gondolhat, hogy valami nincs rendben, ezért

van szükség a felemelt hangra és öblös baritonra. A dolog úgy fest, mintha ez a mentalitás 1918 decemberét "meg nem érdemelt meglepetésnek" tekintené, ajándéknak, amelyet könnyűszerrel vissza lehet venni, ha nem erősítik meg újra és újra. Az én határai éppen olyan frissek, éppen olyan meglepőek, mint az országhatárok. (...)

Van azután egy második tünetcsoport: az árváé, az üldözötté, a jogaiban megrövidített és elhagyott sarjé. Az elsőből következik, mert az ember felteszi magának a kérdést: szerelemgyerek ez az árva? Befogadott? Kített gyermek? Csak úgy megtűrük a ház körül? Jogszerű ez, vagy csalás? Ilyen és hasonló kérdések kavarnak össze vissza a "nemzeti tudatalatti"-ban, és mindenféle zavaros szorongást gerjesztenek. (Az a botrányos szörnyűség, amely a kommunista kormányzat bukása után tárult elénk az árvaházakban, táborokban, nem egyéb, mint hallatlan erejű jelképe, kifejező emblémája a román embert belülről gyöttrő rémképeknek.) (...) Persze, ha valaki igyekszik valamit tenni, valamiben segíteni, akkor másféle harcias rivalgások fogadják: "minket ne oktasson ki senki", "nem adjuk el az országot" stb. – ami szintén a félelem jele, a legitimitás- és létudat bizonytalanságára vall. Igazságtalan és elfogult szülő ez, ami abból is látszik, hogy jobban szereti és gondosabban támogatja a magyart és a zsidót, mint "a szegény, csóró románt", akinek a jó tulajdonságairól és tetteiről nem vesz tudomást. Akkor pedig nem volna-e jobb, mondják az egymást követő nemzedékek, egyszerűen elutasítani a kérdést, és máshol keresni bizonyító genealógiát: a neolitikumi Tráciában, vagy más mitikus paradicsomban. Csakhogy gyakorlatilag a legitimitás hiányából fakadó gyötrelmekről nem könnyű szabadulni. Bizonyíték rá a tengernyi alibi, valahányszor a szóban forgó etnikum történelmi teljesítményét,

sikereit vagy sikertelenségeit kell magyarázni: mindennek a másik az oka, a magyar vagy a német, mint egykor a görög vagy a bolgár, meg a török, meg az orosz, mindenért (főleg) a zsidók a hibásak, meg az amerikaiak. (...)

Az ilyen lelki-szellemi mechanizmusokban sokan a keleti kereszténységben ezeréves múltra visszatekintő platóni–ortodox tanok durva laikus változatát látják. Kétségtelenül türelmes és részletes elemzést érdemelne a kérdés, hogy milyen dialektika szerint megy végbe a teológiai fogalmaknak ez a közvetlen transzponálása a gyakorlatba. Én azonban itt és most következtetesen egy más vonatkozási rendszerhez tartottam magam (vagy talán csak egy metaforaszerű vezérelvhez), a társadalmi lélektanhoz. Éppen ezért szívesebben beszélek bizonyos "éretlenségről". Azok, akik nálam jobban ismerik a kiváló svájci bölcselő és pszichológus, Jean Piaget műveit, bizonyára felfedeztek már néhány kínáló analógiát. Amikor Piaget az egyén, a személyiség lelki fejlődésének szakaszairól, a gyermek felnőtté érésének nehézségeiről beszél, az ember elkerülhetetlenül rádöbben a párhuzamokra a Romániában mostanság uralkodó közfelfogással: gyűlölet és harag hullámmása a felnőtt tekintélyének vonzáskörében, az önkontroll vonakodó, késlekedő vállalása és sok minden egyéb. Tudjuk, hogy Piaget a leghatározottabban nem volt hajlandó elméletét kiterjeszteni társadalmi csoportokra is, de az analó-

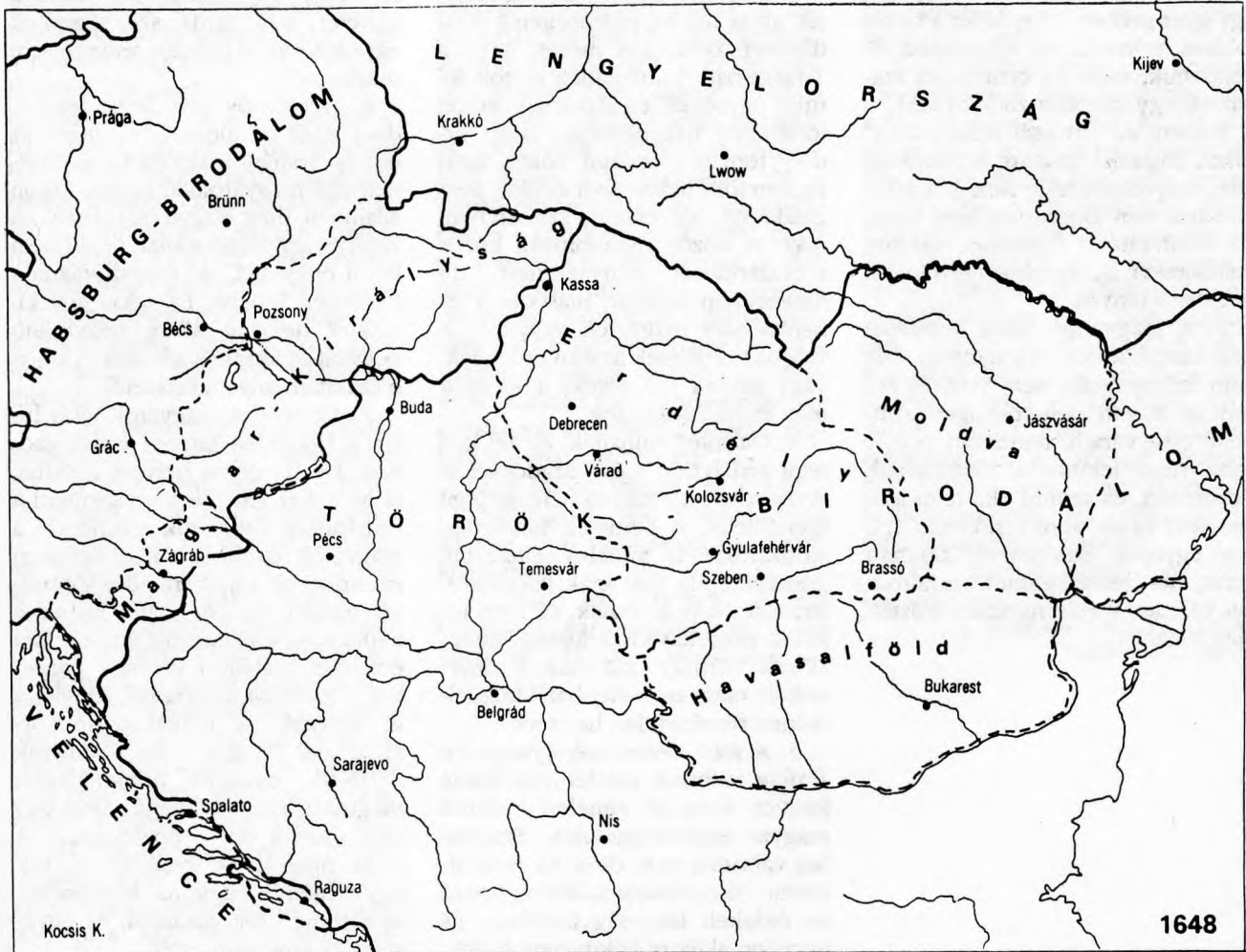
gia fennáll, akár akarja, akár nem. Tárnyilagos megfigyelő nem tagadhatja, hogy politikai képzetek nem kényyszeríthetik a románságot a valóságtól való vészes elszakadásra. Az "érettség hiánya" valójában egyet jelent a társadalmi beilleszkedés, a felnőtt viselkedés súlyos zavarával. A hazaiaknál ezek a zavarok egészen szembeszökőek. De jól észrevehetőek a külföldre került románoknál is: még azok is, akiknek a legjobban sikerült alkalmazkodniuk a nyugati életformához, ebben a tekintetben csak nagyon későn érik el, hogy "ne lógnak ki a sorból". Más szóval a föderalizmus, a decentralizáció gondolatától való félelem és gyanakvás nem nagyon különbözik más belső gátlásoktól, amelyek általában jellemzőek Romániában a társadalmi érintkezésre. Szabad, természetes szándék sohasem – csakis a durva kényszer lehet az alapja (hirdeti a leghatározottabban ez a mélytudati mentalitás) az emberek, egyes személyek, társadalmi csoportok, entitások közötti viszonyoknak. Szélsőségesen foglal-

mazva – csakhogy a széleken manapság, sajnos, nagy a sürgés-forrás – habozás nélkül állíthatjuk, hogy a román nép legfélelmetesebb ellenségei ebben a pillanatban az idegengyűlölők, a sovínisztták, az antiszemíták és magyarellenesekek, tömegszervezeteikkel, szélsőjobboldali sajtójukkal, saját politikai pártaikkal, a volt politikai rendőrség diszkrét vagy közvetlen irányításával. Egy tünetcsoport lehet hátrány vagy akadály, de ha politikailag megszilárdul, akkor halálos veszedelemmé válhat.

Amit itt elmondtam, abban, gondolom, nincs semmi új, nem is le-

het, minthogy ez a szintiszta igazság. Örvidenek, ha a hozzáértők elmélyítenék, láttam is ilyen irányú kísérleteket Vintila Mihalescu és Ion Vianu esszéiben, de azt hiszem, ezen a vonalon tovább kellene folytatni a kutatást, és figyelmes munkával megalapozni: egy egész közösség önismeretének, ön-maga tükrözésének folyamatáról van szó, azokról a mechanizmusokról, amelyek segítségével tisztázhatja viszonyát a való világhoz, a külvilághoz – és ezt mégis csak komolyan kell venni. (...) (Megjelent a CONTRAPUNCT 1991/35. számában.)

VIRGIL NEMOIANU

Rólunk ismét nélkülünk?

Nyílt levél Lipcsey Ildikóhoz

Alkalmam volt elolvasni két írást: az "Erdélyi Autonómiákról" szóló kötetét és "A független Erdély alkotmánya" c. cikkét az Erdélyi Magyarország 1991 májusi számában. Szép írások, tele szeretettel, jó akarattal, nagy felkészültséggel – és gyönyörű álmokkal. Olyan jó elálmódolni a boldog népek példája szerint arról, milyen könnyű lenne, ha mi is hozzájuk hasonlóan élhetnénk. Nem kellene más, csak egy kis megértés, kölcsönös jó akarat... De éppen Ön írja: "Ideje lenne végre komolyan venni, s nem elszalasztani a lehetőséget". Mindkét népnek életszüksége ma a meggyezés és a béke. A nagy kérdés az: ha valaki teljes dühvel fojtogat egy gyengébbet, hogy lehet a békét jobban helyreállítani köztük, ha elváltatjuk, vagy ha kenetteljes szavakkal egy szobába zárjuk őket?

Ebben az "utolsó pillanatban" nincs jogunk "tisztán látásunkat" elhomályosítani vágyaink legszebb álmaival sem. Bocsásson meg tehát, ha felhívom a figyelmét néhány kellemetlen, de figyelmen kívül nem hagyható tényre.

1. A Magyarországtól Romániához csatolt területnek mintegy fele nem Erdély, soha nem volt, és ma sem az. Egy máramarosszigeti, szatmári, nagyváradi, temesvári polgár soha nem tekintette fővárosának Kolozsvárt, és semmi oka nem lenne arra, hogy annak tekintse (pl. egy egyesült Európában) pusztán azért, mert lerészegített francia tisztek véletlenül tőle nyugatra húzták meg a határt.

2. Sötét hazugság az, hogy "Erdélyben a románok vannak többségben". Ez annyira igaz, mint az, hogy 1941 tavaszán Hitler birodalmában a németek voltak kétségtelen többségben, beleértve a meghódított Hollandiát, Dániát, Észak-Franciaországot... Erdély és a Partium nagyobb részén a románok vannak abszolút többségben, de kisebb részben (amely így is van akkora, mint Hollandia) a magyarok. A "román többségű Erdélyhez" olyan jogon lehet hozzászámítani Csíkszeredát, Szatmárt, Szalonát, mint a német többségű III. Birodalomhoz Prágát, Amszterdamot vagy Calais-t.

3. A fentiek alapján kérjük, hagyják abba azt az ellenségeink által ügyesen beadagolt mesét, hogy a Trianonban Romániához csatolt terület egységes, oszthatatlan, külön történelmi hagyományú, hogy Erdély román többségű volna, mert ez sem történelmi, sem etnikai, sem gazdasági, sem érzelmi szinten nem igaz. A közös nyomorúság közös szolidaritásba kényszerített, de mindnyájan először, másodszer és harmadszor magyarok vagyunk. A valóban erdélyiek azután erdélyiek, vagy éppen székelyek; a többiek még azután sem azok.

4. Őszintén sajnáljuk, de fel kell adni Erdélynek – évszázadokon át érvényes volt – három nemzetiségű szemléletét. A németek hihetetlen áldozatokat is vállalva elhagyták Romániát. Ma már csak jelentéktelen szórványt alkotnak, és nem tekintik magukat jövőt alkotó tényezőnek. "Erdély" ma csak a románok és magyarok élet-halál küzdelmének reménytelen harctere.

5. A *több nemzetiségű független Erdély* valóban másfél évszázada kedves álma az elméleti hajlamú magyar értelmiségieknek. Számítatlan változata van, de soha nem sikerült 5%-nyi bázist találniuk hozzá az érdekelt lakosság körében. És egyetlen aktív politikus nem került, aki ezért egy konkrét lépést tett

volna. A magyarok akkor vetik fel, mikor jobb megoldáshoz hiányzik a remény, vagy a fantázia. A románok akkor bólogatnak lelkesen, mikor azért örülnek, hogy a magyarok beérik ilyen – ők jobban tudják – reménytelen álmokkal. Hogy az ilyen kényszer-próbálgatások mennyit érnek, megmutatta a "magyar autonóm tartomány" sorsa, és az, hogy a két háború között minden román kormány és politikai messzemenő ígéreteket tett a magyarságnak, de egyetlen egy sem akadt közöttük, aki megpróbálta volna valóra is váltani azokat. Ma a helyzet világosabb: minden egyéni és kollektív lehetőségünk annyira elveszett, hogy még a leghalványabb ígéretet sem tartja szükségesnek egyetlen román politikai tényező sem megtartani.

6. Hetven év után ideje lemondani arról az álomról is, hogy az erdélyi románok szívesebben élnek egy magyarokkal közös, külön államban, mint Nagyromániában. Az erdélyi négymillió román közül nem kerül négyszáz, aki megszavazná a független Erdélyt. És vajon egy kialakult nemzeti állam négymillió polgárát az akarata ellenére el lehet-e szakítani anyanemzetétől?

7. Az erdélyi magyarok jobb híján a független Erdélyt is elfogadnák. De ha olyan helyzet adódna, hogy ezt rá lehetne kényszeríteni a románokra (akarata ellenére), a magyarok továbbra is kisebbségben maradnának a kétharmados többségű román uralom alatt? És ez a kétharmad – az európai demokrácia érvényes szabályai szerint – bármikor alkotmányt módosíthat, sőt vissza is "szavazhatja" magát az anyaországhoz? Tehát a közös állam csak a II–III. osztályú nomenklatura magyar tagjait csábítaná, akik úgy meg tudnák őrizni pozíciójukat. A többi magyarnak továbbra is csak egy reménye maradna: kiszabadulni a román fojtogatásból, és egyesülni az anyanemzettel!

8. Újabb "kigyógyulandó" álom

az egyszerű magyar nép barátsága az egyszerű románnal: a szent kibékülés. Ám ez, jelenlegi kevertségünkben teljességgel lehetetlen. Ahhoz, hogy a magyarság teljes jogfosztottságából bármilyen államkeretben bármilyen joghoz vagy lehetőséghez jusson, minden magyar státusért egy-egy románnak kellene feladnia elfoglalt pozícióját az élet bármely területén. Miért tenné, amikor a román "honfoglalás" kétszáz év óta teljes sikerrel folyik! Ma erősebben és főleg sokkal jobb helyzetből, mint bármikor. Mi okuk volna rá, hogy viszkozzanak? Árpád talán kiegyezett volna Svatoplukkal egy független, de közös Pannónia létrehozásában, visszaadva a már elfoglalt birtokait? S ha erre azt mondja valaki, hogy ma más a helyzet, nézze meg, mi történik Jugoszláviában.

9. Másik álom a közös európai ház. Meg kell végre érteni, hogy a románságnak esze ágában sincs abba belépni! Tiszában vannak azzal, hogy az kemény versenyt jelent, s ők azt a versenyt eleve nem vállalják. Meg vannak elégedve a maguk csendes igénytelenségével. Próbálja rábeszélni valaki akár az egyetemi tanárt, akár a havasi favágót arra, hogy változtasson megszokott életstílusán, munkamorálján, felelőtlenségén; s ha sikerül egy kicsit őszinteségre bírnia őket, hamar megkapja a sztereotíp választ: "Mi, románok már ilyenek vagyunk". (Pai asa suntem noi romani.) De azt soha el nem tűrnék, hogy a köztük élő magyarok felnőjjenek, és főleg hogy felgazdagodjanak Európához, akár Romániában, akár egy független Erdélyben.

10. Ha mindezek ellenére külső hatalmi szóval sikerülne a független Erdélyt létrehozni, egy éven belül Libanonná válna. Mert román szemmel nézve: az elvetemült, lehetetlen magyarok azonnal vérszemet kapnának és visszakövetelnék ősi iskoláikat, elrabolt földjeiket. Elvárják, hogy ázsiai nyelvükön beszéljenek velük a hivatalokban, a kórházakban, az üzeletekben. El akarják foglalni a becsületes románok helyét a közigazgatásban, az üzemek vezetésében, talán még arra is vetemednének, hogy magyar tisztekkel vezényeltessenek román bakákat, vagy éppen magyar hagyományokat próbálnának meghonosítani a 2000 éves, abszolút román többségű, dávkó-román földön! Tehát mondjunk le minderről a

békesség kedvéért? De akkor mit nyertünk a függetlenségből, amit csakis mi akarunk, senki más?

11. Az utolsó álom: az erdélyi közös történelem, közös hagyomány, közös kultúra. Ennek bizony nyoma sincs. Tíz magyar értelmiségi között nem találni kettőt, akik az iskolai kötelező olvasmányokon kívül egy román regényt elolvastak volna, akármilyen tökéletesen beszélnek románul. De a román értelmiségi se tud Petőfin kívül (az is szerb volt – mondják) két magyar író megemlíteni. De nem is akar. Az írófélekét a közös nyomás rászorította némi barátkozásra, többnyire az olvasók kizárásával, de az ún. "forradalom" után azoknak viszonya is süketek párbeszédévé változott. Történelemtől nem beszélhetünk egymással. *Az ő hőseik a mi gyilkosaink, és fordítva.* Egymás színházába nem tesszük be a lábunkat. Közös társaságban románul kell beszélni, nehogy megsértsük őket, mert természetesen nem tudnak magyarul. S mindig vigyázni kell, nehogy elszólja magát az ember, vagy rákezdjen véletlenül egy magyar nótára, ha megivott egy pohárral... Hát inkább nem megyünk. Az európai magyar és a keleti ortodox kultúra éles határral válik el egymástól. De ha éppen közeledne, az ortodox papok – irányításuk alatt állnak a tantestületek, ők a román értelmiség legszélsőségeiből rétege – gondoskodnak arról, hogy ez a veszély ne fenyegetse az ősi, tiszta román öntudatot. (A pontos diagnózist mégis csak a futball mutatja: ha a magyar csapatot bárhol a világon megverik, diadalmában úszik minden város románsága; ha a románok kapnak ki, összekacsintanak a magyar "szakik".)

Ezek sajnos tények. És ebből a nyersanyagból akar valaki közös államot, finn vagy svájci öntudatot kialakítani?

Mi volna hát a teendő? A régi kérdésnek napjainkban remek megoldója akadt: tanuljunk a

románoktól. *Az erdélyi magyarság helyzete kísértetiesen hasonlít a besszarábiai románság helyzetéhez.* Ők is ősi lakói területüknek, őket is több igazságtalan békeszerződés szakította el anyaországuktól, őket is erőszakkal próbálták beolvasztani, szintén sikertelenül. Amennyi jogot a románok Besszarábiában követelnek, az nekünk is elég. De kevesebb nem. Amilyen jövőt ők szánnak Besszarábiának, az nekünk is megfelel. Miért járna nekünk kevesebb? És miért reszket a magyar közvélemény, ha erre a reális példára tekint vagy gondol? Egyenlő jogokról magyarnak csak álmodni szabad, akarni már nem? *Bűn az, ha ugyanazt akarja egy magyar, amit egy román?*

Kelet-Közép-Európa mai nemzetiségi kérdései nem maguktól alakultak ki. Mesterségesen hozták létre azokat a győztes nagyhatalmak. Aki létrehozta, az felel érte; annak kötelessége, hogy megoldja őket. 1956 és 1989 után a magyarságnak joga van, hogy a világ elé vigye a kérdést! Ítéljenek! Oldják meg, amit összezándorítottak! Teremtsenek olyan rendet, amelyre valódi béke alapulhat! Addig nem lehet európai biztonság, rend, egység, jövő, nyugalom. Addig ezek az országok egyenként és együttesen képtelenek lesznek arra, hogy Európába beilleszkedjenek. Ha pedig mégis: szétrobbantják az egészet!

Aki nem hiszi, nézzen Jugoszláviára!

GARAMVÖLGYI ÁDÁM
(Máramarossziget)

Kisebbségi jogi fogalomtár

(II.)

Emberi (állampolgári) jogok

Az Egyesült Nemzetek harmadik közgyűlése 1948. december 10-én fogadta el az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát. A kötelező érvényű nemzetközi dokumentum a következőket tartalmazza: tilt bármiféle megkülönböztetést, biztosítja az élethez, szabadsághoz, a törvény előtti egyenlőséghez való jogot, hogy senkit nem lehet önkényesen letartóztatni, hogy mindenkinek joga van a pártatlan bírósághoz, s kimondja az ártatlanság vélelmét. Megköveteli a: magánélethez, családalapításhoz, lakóhely megválasztásához, bármely ország szabad elhagyásához, menedék kereséséhez való jogot. Az egyének jogai közé tartozik: a gondolat, a lelkiismereti, a gyülekezési és a szólásszabadság, a vallás gyakorlásához, a közügyekben való részvételhez, a szociális biztonsághoz, a munkához, egyenlő bérhez, szak-szervezetek és egyéb szervezetek alakításához, az oktatásban való részvételhez való jog, az anyaság és a gyermek védelme.

A kisebbségi jogok gyakorlásának előfeltétele: a nemzeti kisebbségnek, mint *önálló társadalmi egységnek*, csoportnak, *jogi személynek* elismerése és alkotmányban rögzítése az illető állam részéről. Annak alapján, hogy a nemzeti, etnikai, nyelvi önazonossághoz való jog nemcsak a személyeket, hanem ezek közösségét is megilleti. Az alapvető kollektív jogok a követke-

zők: az anyanyelv korlátlan használata a közéletben, a politikai, gazdasági, kulturális, oktatási, egyházi életben, az államigazgatásban, az igazság-szolgáltatásban és a hadseregben. Joguk van önálló pártot alapítani, az ország kormányzásában való arányos részvételhez.

A kisebbségi közösségek alapvető és elidegeníthetetlen joga: történelmi, kulturális, egyházi műemlékek őrzése; az általuk lakott települések kulturális, etnikai, építészeti sajátosságának védelme; nyelvi, történelmi, etnikai identitásuk védelme és továbbfejlesztése; iskolák tartása minden fokon, saját kiadók, sajtó, rádió- és TV-adás működtetése az állam részéről. Joguk van közjogi személyként működtető társadalmi, kulturális, oktatási, gazdasági és más szervezeteket fenntartani, nemzeti jelvényeik (zászló, himnusz) használatára. Joguk van eme jogok megsértése esetén egyedenként vagy kollektíven nemzetközi szervezetekhez fordulni.

Emberi Jogok Európai Bizottsága, Emberi Jogok Európai Bírósága

1950-ben az Európa Tanács tagállamai aláírták "az Emberi Jogok Európai Egyezmény"-ét. Az aláíró 16 tagállam közül 11 járult hozzá ahhoz, hogy a tagállamok állampolgárai panaszt nyújthassanak be az EJEB-hez.

Védőhatalmi státus

Kétoldalú nemzetközi szerződés, amely feljogosítja és kötelezővé teszi azt a felet, amely a másik fél országában bizonyos számú nemzeti kisebbséggel bír, hogy érdekében, a szerződés be nem tartása esetében nemzetközi fórumokhoz forduljon jogorvoslásért. Ld. 1946. szeptember 6.: az ún. "Párizsi szerződés"-t Olaszország és Ausztria között a Dél-Tirolban élő osztrák nemzeti kisebbség vonatkozásában.

Személyi elv, vagy személyi kataszter

A *területi elv* alkalmazásának ellentéte, a kollektív jogok alkalmazását illetően. A területi elv szerint egy adott, a többségében nemzeti kisebbség által lakott területen alkalmazandók a kollektív jogok. A személyi kataszter tágabb értelmű, mert az adott területen kívül élőkre, tehát az adott országon belül a nemzeti kisebbségek egészére vonatkozik, az őket megillető autonóm jogok, illetve kollektív jogrendszer gyakorlati alkalmazása.

Kulturális autonómia

Hívei a nemzetet elsősorban nyelvi és kulturális közösségnek tekintik. Tagjait a nyelv, az azonos nemzeti jelleg, kultúra, múlt, hagyományok, az azonos lelki alkat köti össze. Küzdelem középpontjában az anyanyelvű kultúra, oktatás, egyházi élet öngazgatása, autonómiája áll.

Közigazgatási (gazdasági, politikai) autonómia

A nyugat-európai nemzeti mozgalmak követelés-rendszerében – 1. nyelvi-kulturális, 2. önkormányzat, 3. elszakadás – második helyen áll. Bizonyos állami funkcióknak átadása a nemzeti kisebbségek által választott testületeknek. Az állam közigazgatási-területi beosztása kialakításakor éppen ezért szükséges figyelembe venni, hogy az illető nemzeti kisebbség számarányához igazodjon.

Működési vagy funkcionális autonómia

A kisebbségi közösséghez tartozó személyeknek joguk van saját, közjogi személyiséggel felruházott önálló intézményrendszert létrehozni. A különböző – társadalmi, kulturális, iskolai – autonómiák hatáskörét kizárólag az alkotmány korlátozhatja. A működési vagy funkcionális autonómiák vezetőtestületét a kisebbségi közösségek választják. A megválasztott vezetőtestület fogadja el a működési szabályzatot.

Területi autonómia

Abban az esetben, ha egy államon belül a nemzetiségek vagy nemzeti kisebbségek bizonyos elhatárolható területeken többségben élnek, számukra biztosítható a területi autonómia. Ennek alapja és ismérvei: nemzeti nyelv teljes körű

alakulat. Határai nem változtathatók meg. A terület népképviselői és végrehajtói szervei a szövetségi köztársaságok központi szerveivel közvetlenül érintkeznek.

Autonóm körzet

Kisebb létszámú – a Szovjetunióban élő északi népek – kisebbség államigazgatási önkormányzata. Szervei: az anyanyelvű tanácsok.

Föderáció

Két vagy több állam egyesülése egy új államban. A csatlakozó államok megtartják állami státusukat és szuverenitásukat. A szövetségi alkotmányban rögzítődik. Az egyes tagállamok önálló törvényhozási, igazgatási és bírói szervekkel rendelkeznek. A föderációs kapcsolat az államjogba tartozik. A konföderációhoz viszonyítva szorosabb kapcsolat.

Konföderáció

Két vagy több állam állandó szövetsége – de nem jön létre új állam. Nincs központi hatalom, egyes kérdésekben a közös tanácskozási szervek döntenek. Határozatképesség: EGYHANGÚ ÁLLÁSFOGLALÁS ESETÉBEN. Az alkotó tagállamok belső törvényhozása független egymástól. Laza szövetségi forma, mely

kapcsolat a nemzetközi jog körébe tartozik.

Vámunió

Két vagy több állam egységes vámterületet alkot. Ez kifelé egységes vámtarifát jelent, az egymás közötti kapcsolatokban pedig vámmentességet.

Történeti megtelepedéshez való jog

Ez nem más, mint az illető nemzeti kisebbségeknek azon joga, hogy az általuk lakott terület történeti, kulturális, etnikai arculatát megőrizhessék, őket onnan semmi módon, sem áttelepítéssel, sem kitelepítéssel el ne űzzék.

(Folytatjuk)

L. I.

használata, helyi önállóság az adott területen élő nemzetiség által, az állam keretei között. A területi autonómia formái: * autonóm köztársaság, autonóm terület, nemzetiségi körzet.

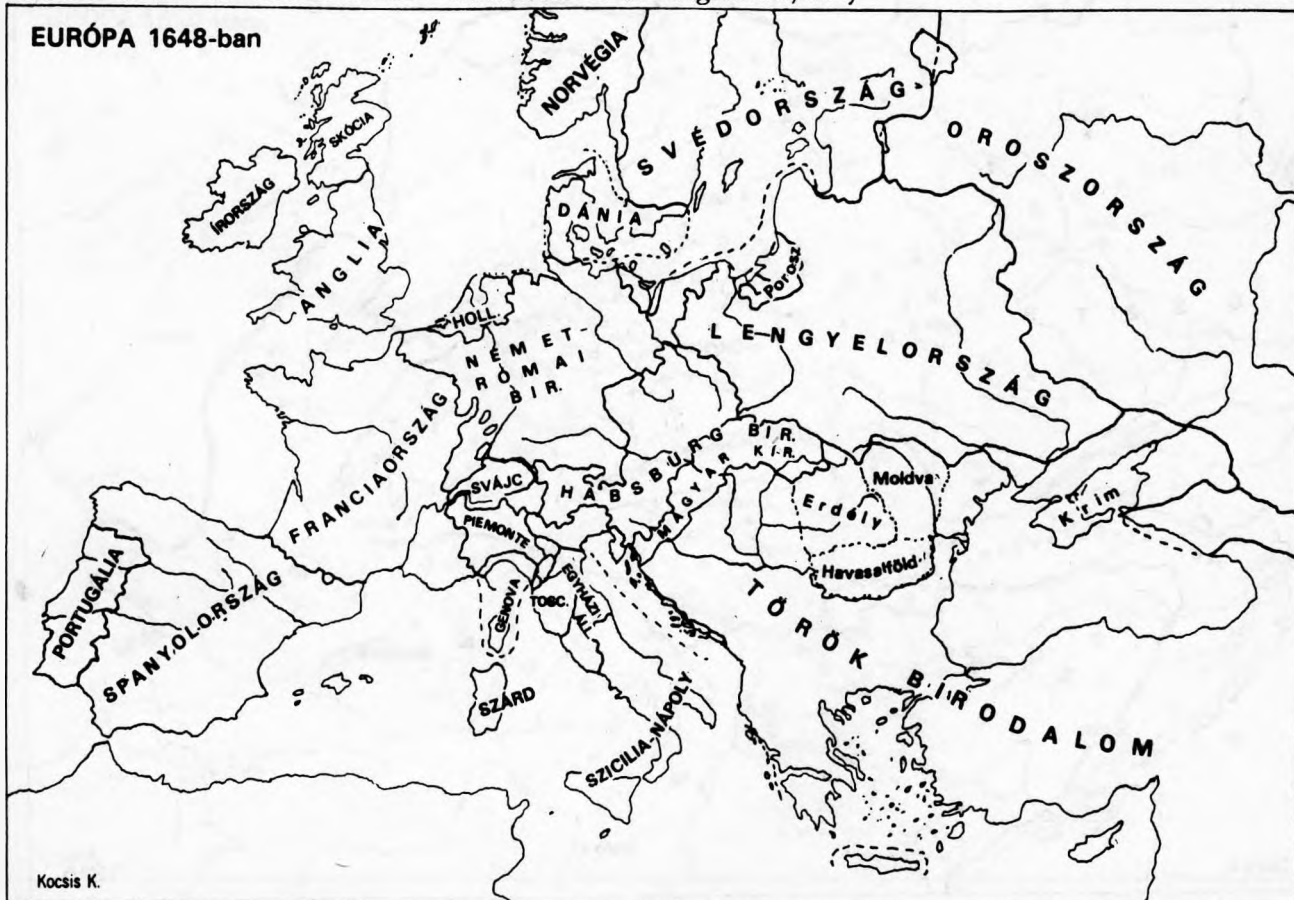
Autonóm köztársaság, köztársasági autonómia

Saját alkotmánnyal rendelkezik, amelyet a köztársaság legfelsőbb tanácsa hoz meg. Az alkotmányt a szövetségi tanácsnak is el kell fogadni. Központi állami szervei: legfelsőbb tanács, legfelsőbb elnökség, minisztertanács, legfelsőbb bíróság. Legfelsőbb szervei hatáskörébe a politikai, gazdasági, kulturális jellegű törvényhozás tartozik.

Autonóm terület

Államigazgatási autonómiával rendelkező nemzeti-területi állami

EURÓPA 1648-ban

Kocsis K.

* (ld. a Szovjetunió Alkotmányát)

Európába, de élve...

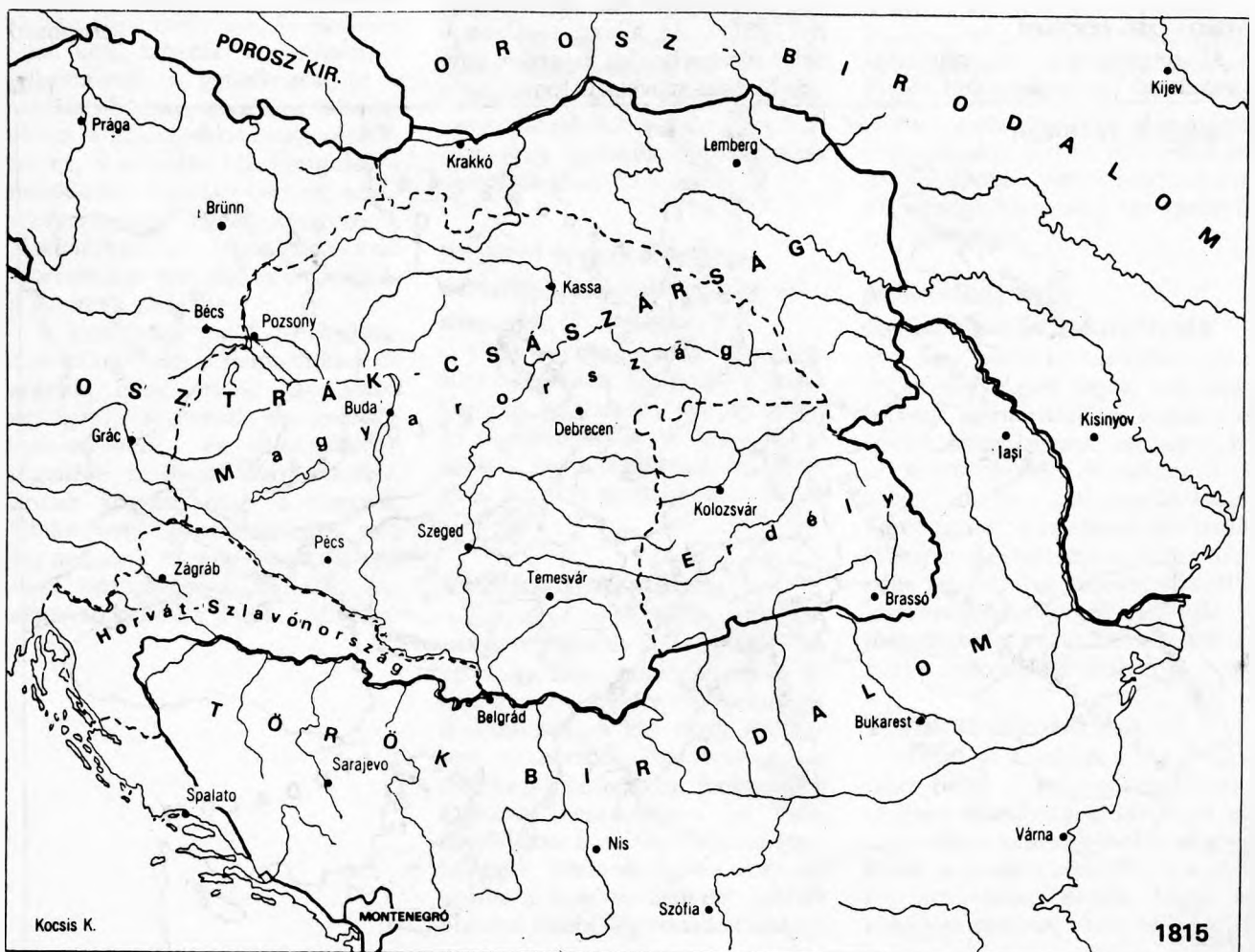
Ez év okt. 25-én, a hadsereg napján Romániában több újság írt arról, hogy kétszer is járt már Budapesten a román hadsereg, és ha a magyarok nem adják fel a Szent István-i gondolatot, újból "felszabadítják" Magyarországot.

Szerintem a fanatikusokat nem szabad figyelmen kívül hagyni, és az ilyen, a békét veszélyeztető fenyegetésekről – hiszen szinte naponta emlegetik a Tiszát, mint nyugati határt – állandóan tájékoztatni

kell az ENSZT-t, a nyugati kormányokat. Ugyanakkor minden egyes alkalommal határozott jegyzékben kellene tiltakozni. Ne feledjük, hogy az I. világháborút megelőző mintegy 50 évben a magyar ellenes uszítás, a féltétájékoztató azért is lehetett eredményes, mert a magyar politikai vezetés nem reagált a rágalmakra! Egyik alapvető konklúzió: nem szabad úgy tenni, mintha ezek el sem hangzanának! És oda kell figyelni arra, ami a román parlamentben történik. A viták "színvonala" ne altasson el senkit, észre kell venni azt, hogy a szélsőséges sovinszta körök mindenképpen, a hadsereg is felhasználva le akarják törni a kisebbségek, és elsősorban

az erdélyi magyarság jogegyenlőségért vívott küzdelmét. Ezért rendeznek szinte állandó jelleggel hadgyakorlatokat a Székelyföldön, és javasolják újabb katonai egységek oda-telepítését. A Nyugat állásfoglalása a jugoszláv polgárháború kérdésében még inkább felfokozta a románok egy részének magyarellenességét, és senki se lepődjön meg, ha nemsokára a Székelyföldön is ki-robbantanak fegyveres akciókat. Amint a nov. 8-i Panorámában is láthattuk, egy román képviselőnek "megcáfolhatatlan" információi vannak arról, hogy a magyarok (sic!) 1000 erdélyi magyart és székelyt akarnak megölni, hogy jogalapot teremtsenek a háború ki-robbantására. Ez helyesen lefordítva, a romániai gyakorlat alapján azt jelenti: a románok készítenek elő provokációt, hogy mint már annyiszor a régmúlt és a közelebbi időkben, újból büntetlenül gyilkolhassák Erdély magyarságát.

Köztudott dolog, hogy Ceausescu idején létezett a nemzetiségi kérdés "teljes és végleges megoldásának" részeként – egy terv a magyarság jelentős részének katonai eszközök-

kel való felszámolására. E terv most is megvan, az emberek, akik kidolgozták élnek, és a magyarelles hisztéria nyíltan soha nem volt ennyire kiélezett. A román parlament üléseit követve – a Panoráma és a sajtó jóvoltából – újra meggyőződhattunk arról, hogy akik ilyen gátlástalanul tudnak hazudni, és ilyen feketén tudnak gyűlölni, azoktól csak rosszat lehet várni.

A különböző román pártok képviselőinek hozzászólásaiból, abból, ahogyan pártállástól függetlenül elítélnék bármiféle autonómiára való törekvést, ahogyan – a gyakorlatban – azonosultak a "Kárpátok briliáns gondolkodójának" nemzetiségeket elnyomó politikájával, egyértelműen kitűnik: minden olyan elképzelés, hogy a romániai nemzetiségek a jogegyenlőségért vívott harcukban a román demokratikus erőkre támaszkodhatnak – Utópia.

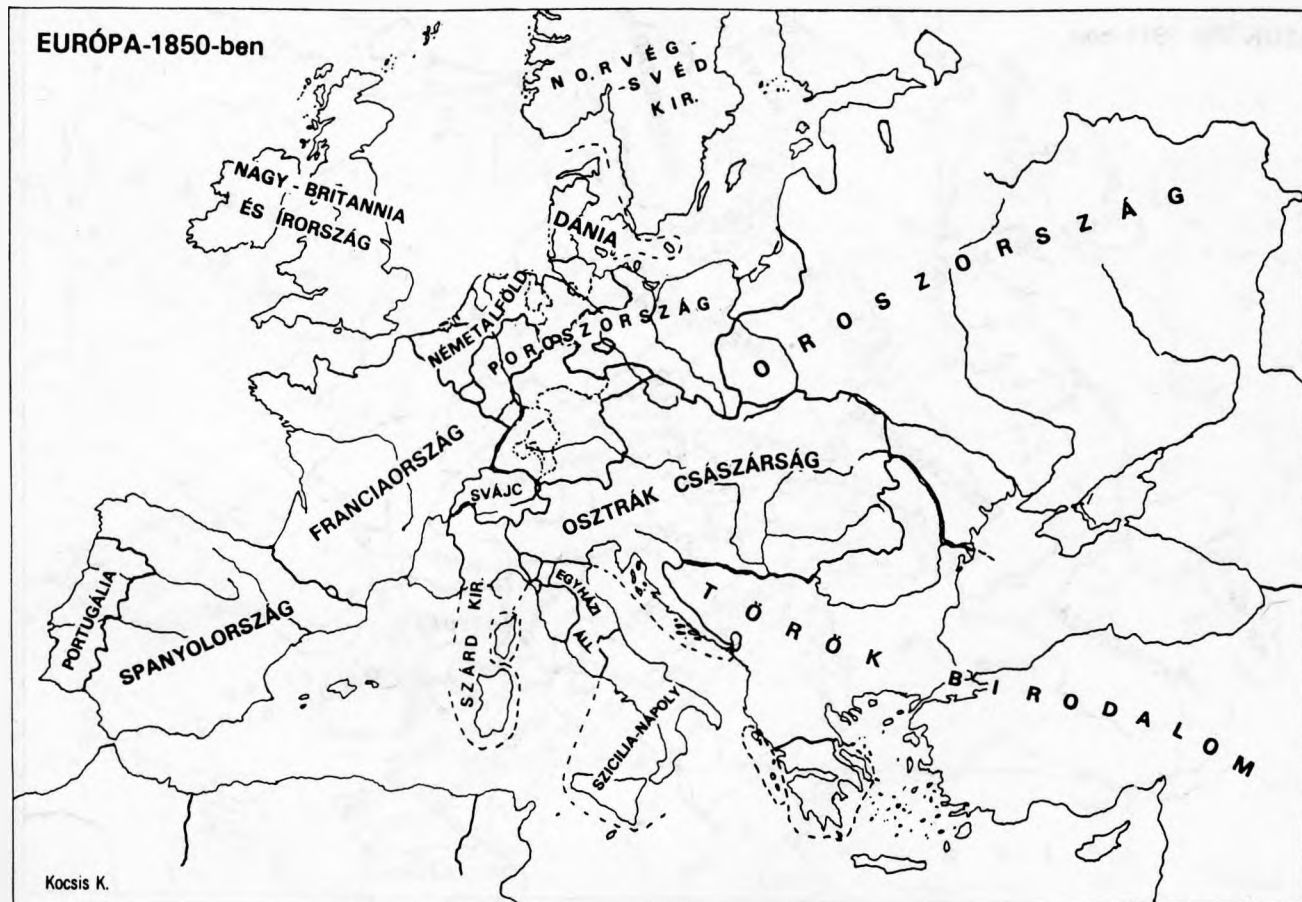
Ilyen körülmények között azonnal kérni kell a nemzetközi közösség segítségét, mert az erdélyi kisebbségek *élve szeretnének bejutni az egyesült Európába!*

SZÉKELY ATTILA

Kié az örökség?

A magyar kormány álláspontjában nincs kétértelműség a trianoni békediktátummal kapcsolatban. Erkölcsi és politikai okok miatt egyaránt úgy ítéli meg, hogy Trianon a magyarság számára tragikus eseményt jelent, amit a felelős magyar kormány nem fogadhat el, de elviseli, mint olyan legnagyobb rosszat, ami egy nemzetet érhet. Ezért tekint magára nézve kötelezőnek – túlhaladottsága ellenére is – a Helsinki Záróokmányt és a Párizsi Chartát, mint olyan nemzetközi ér-

vényű okmányokat, amelyek kizárják az erőszakot és az erőszakkal való fenyegetőzést az országok közötti vitás kérdésekben, miközben azt is kimondják, hogy békés eszközökkel, tárgyalásos úton az országok közötti határviták megváltoztathatók, a jelenlegi határok megváltoztathatók. Ennek az általános nemzetközi egyezségnek tulajdonítható, hogy érvényesülhetett a balti államok önrendelkezési joga, nemkülönben, hogy a Szovjetunió romjain újraéledő államalakulatokkal párhuzamosan Románia is megpróbálkozik Moldávia (Besszarábia) bekebelezésével, miközben a magyar-román határt öröknek szeretné tudni.

A magyar parlament legutóbbi, múlt év decemberi bukaresti látogatása alkalmával Horn Gyula, a parlament külügyi bizottságának elnöke nagyon is jól ismerve a helsinki és párizsi okmányok szellemét, mégsem úgy nyilatkozott, ahogy az elvárható lett volna. A magyarság szülőföldjéről, az elszakított ország-részekről úgy beszélt, mintha saját tulajdona volna, s azt úri kedvelésből ajándékozhatja bárkinek.

Holott tudnia illenék, hogy az ember csak azt ajándékozhatja el, ami az övé, arról pedig nincs tudomásunk, hogy Hornnak hűbérúri jogai lennének az elszakított magyar területek fölött.

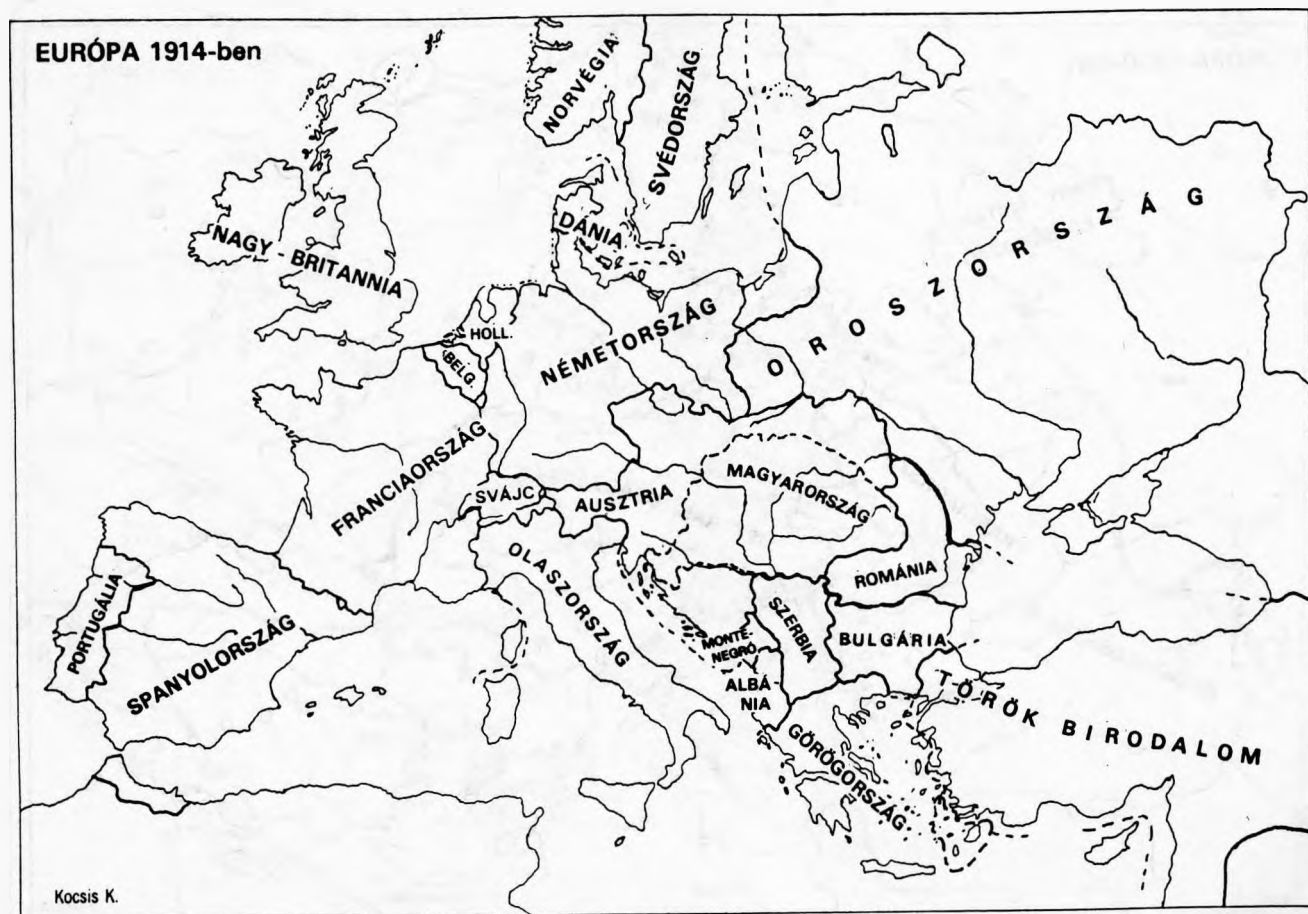
(B. C.)

Apró különbség?

Bukaresti politikusok nyilatkozataiban minduntalan visszatérő érvelés, hogy Romániának azért van joga Moldávia Köztársaság bekebelezéséhez (s még egy kevéshez), mert 1939-ben a területet a Molotov–Ribbentrop paktum következményeként szállta meg a Vörös-hadsereg. Az érv olyan tetszetős, hogy a gyorsan olvasó rögtön méltányosnak is érzi ezt a román törekvést. Csakhogy mindmáig nem lehet tudni, hogy valóban szerepelt-e abban a bizonyos titkos megállapodásban még titkosabb mellékletében ennek a területnek a kérdése

is. De ne legyünk szőrszálhasogatók, fogadjuk el, hogy a két diktátor megbízottai így állapodtak meg. Ha így volt, akkor is van egy nem elhanyagolható, sőt döntő különbség a balti államok és Besszarábia között. Előbb azonban a hasonlóságról. Észtország, Lettország és Litvánia bábhatóságai a besszarábiakhoz hasonlóan "csatlakoztak" 1940. augusztus 2-án, illetve augusztus 3-án a Szovjetunióhoz "önként", persze a bevált recept szerint. A továbbiakban azonban döntő a különbség közöttük. 1947. február 10-én ugyanis Párizsban Románia aláírta a nagyhatalmakkal a II. világháborút lezáró békeszerződést, amely az ország keleti határát is rögzíti. (Ilyen békeszerződést a balti államokkal nem kötöttek.) Ezt az apróság, a határok nemzetközi szerződésekben meghatározott jellege Romániára éppúgy kötelező, mint bármely más nemzetközi szerződés. Amikor tehát Románia lehetségesnek véli keleti határainak megváltoztatását, ezzel elismeri a politikai alku lehetőségét – a határok kérdésében is. Az önrendelkezés alapján ez alól Erdély sem kivétel.

(K. P.)

Terjed a román vámvírus?

Az Erdélyi Magyarság 8. számában hírül adtuk, hogy a magyar könyvek elleni vámhadjárat olyan beteges túlbuzgalomra sarkallta a román felet, hogy a saját, román nyelvű könyveit sem engedte át a sorompón... Úgy tűnik, e kultúraellenes gyakorlat tényleg betegség. Kórokozója a Vámvírus, és immár a magyar–cseh és szlovák határatételehelyen is fertőz. Ugyanaz és ugyanúgy. Csakhogy ez egyszer magyar vámost készítetett arra, hogy megakadályozza, ne hogy magyar

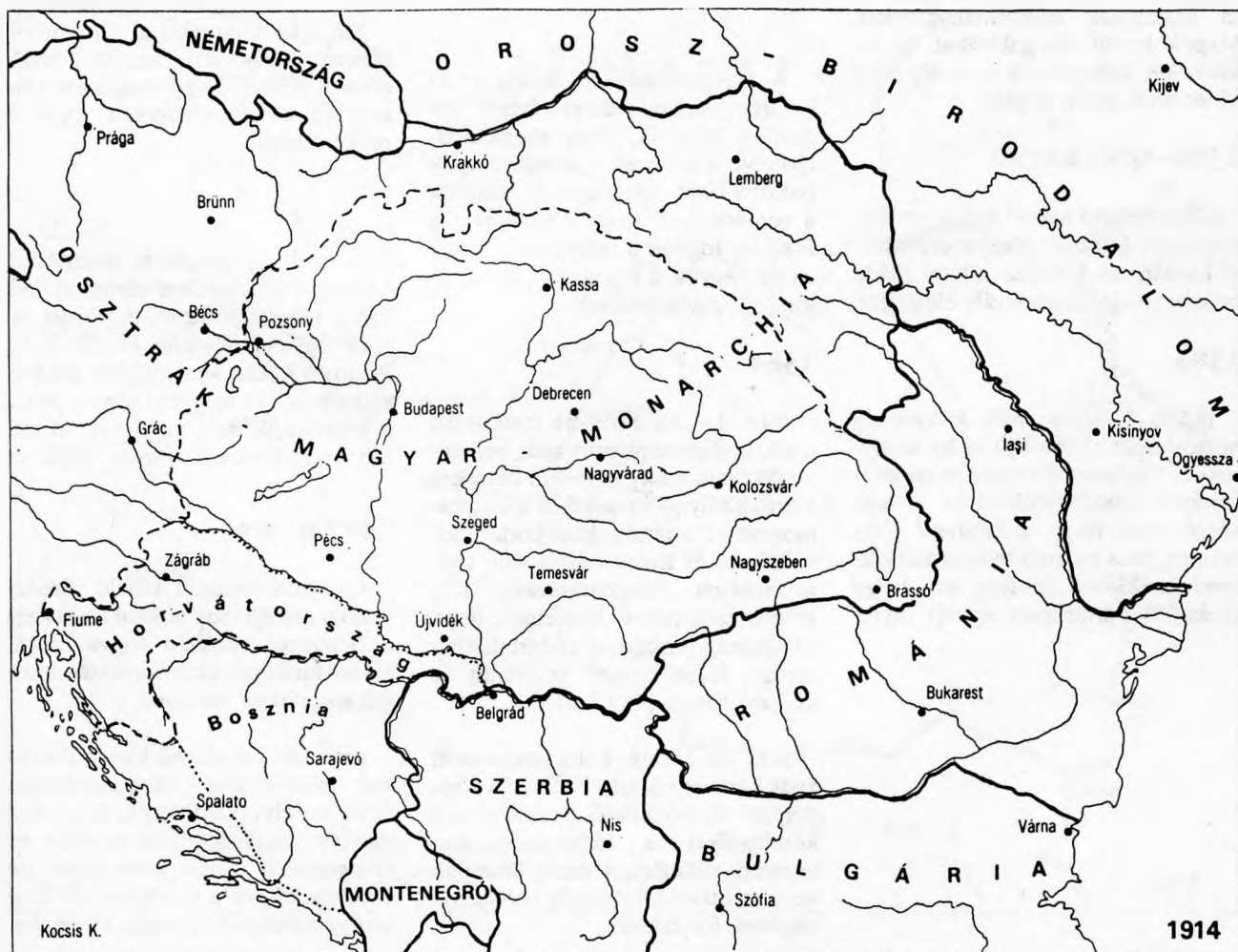
könyvek jussanak át a határon túl élő magyar kisebbséghez.

Történt folyó év november 6-án. Délután fél négy körül. Az Erdélyi Magyarság Alapítvány küldeményét szerették volna a szlovákiai magyarok részére átvinni. Ám hiába kísérte a küldeményt hivatalos alapítványi passzus és csehszlovák vámpapír, a magyar vámszolgálatost az sem hatotta meg, hogy gyerekek voltak a címzetek... Inkább a menekültáradatról tartott kiselőadást, ecsetelvén, hogy mennyire gerinces ember ő, mivel eszébe sem jutna idegen földre távozni, majd lezárva minden további alkudozást kijelentette: "elegendő van már a tótok állandó hőbörgéséből"... Hát igen... Kinek nincs elege már bárki hőbörgéséből?

Legyinhetnénk mondván: szíve-gondja és emberi joga mindenkinek azt gyűlölni, amit és akit nem fogad be a begye. Ám a Magyar Köztársaság mundérijában és képviselőjében, még ott, a széleken, a nagyhatalmi kénnyel kijelölt gyepűkön sem magánember a hivatalnok, de főleg nem intézkedhetik összetévesztve a hovatartozási szellemet szíve keserűségével... Hacsak nem "titkos féreg foga rág"-ja, a vámvírus, amit ezek szerint már átcsempésztek a román határon.

Talán szükséges lenne szolgálati eligazításban pontosítani (mielőtt még járványméretűvé terebélyesedik a kór), hogy a magyar vámos melyik oldalon is áll?

MÁTYÁS B. FERENC

Erdély történeti kronológiája

VII.

1378

júl. 14. Tamás fia, Miklós Kolozsvár bírása, és Miklós plébános kérésére Lajos király rögzíti Kolozsvár jogait és kötelezettségeit: Minden évben, Márton hitvalló napja körül, a királyi kamarába kell fizetniök 52 budai súlyú finom ezüst márka ezüstöt (1 ezüst márka = 4 aranyforint). Hadjárat idején – de csak akkor – évi 200 aranyforint hadiadóval tartoznak. Az erdélyi vajda évente csak egyszer követelhet a polgároktól ingyen szállást és ételmezést.

1380 körül

Máramarosi román nemesek a magyar nemesi vármegyék mintájára kialakítják önkormányzatukat. Maguk közül szolgabírákat és esküdteket választanak a király által kinevezett ispán mellé.

1382–1394 között

Tótsolymosi Apród János, erdélyi kanonok, küküllei főesperes, udvari káplán és I. Lajos alkancellárja befejezi Nagy Lajos király életrajzát.

1383

május 1. után Ottó, kolozsmonostori apát (1361–83) kidei nemesekkel folytatott birtokpere során – ismételt felszólítások után – arra kényszerül, hogy a királynő előtt bemutassa a perben felhasznált okleveleit. Ekkor derül fény arra, hogy azokat ő hamisította egyéb olyan

jobbiztosító iratokkal együtt, melyekkel elpusztult, vagy soha nem is létezett – de birtokviták rendezéséhez szükséges – oklevelek hiányát igyekezett pótolni.

Az ügy nyomán az év második felében a kolozsmonostori konvent hiteleshelyi tevékenységét felfüggesztik, pecsétnyomóját a további visszaélések megakadályozása érdekében összetörik.

ősze. István deák, magisztert, a kolozsmonostori konvent jegyzőjét, aki Ottó apát megbízásából egy sor hamis oklevelet készített, Losonczy László, erdélyi vajda oklevelek és pecsétek hamisításának bűnéért, az akkori törvényeknek megfelelően halálra ítéli, majd máglyán megégetik.

A Havasalfölde és Erdély közti határhavasokat erdélyi részről szigorúan őriztetik, hogy megakadályozzák a havaselvi állatjárványok behurcolását. Megegyezés születik a románokkal, hogy ők maguk is őrködni fognak a hegyekben, hogy elejét vegyék a járványok Erdélybe történő áterjedésének.

1384

febr. 14. Az 1383–84 fordulóján Ottó, kolozsmonostori apát helyére lépő László apát (1383–85) kérésére Mária királynő megerősíti a kolozsmonostori apátság bíraskodási kiváltságait és Kolozsvártól való függetlenségét. Megparancsolja Kolozsvár bírójának és hiteseinek, hogy az apátság jobbágyai és birtoktalan szolgálói fölött semmi szín alatt se gyakoroljanak bírói hatalmat.

máj. 20. László, kolozsmonostori apát kérésére Mária királynő engedélyezi új közhitelű pecsétnyomó készíttetését a kolozsmonostori konvent számára, s ezzel lehetővé teszi az ottani hiteleshely tevékenységének folytatását.

jún. Nagy Lajos özvegye, Erzsébet anyakirályné Losonczy Dezsőfi László, erdélyi vajdát bízza meg annak a 150 fős követségnek a vezetésével, melynek célja, hogy a Mária királynővel megbízottak útján Budán formálisan már házasságra lépett Lajos, orleansi herceget Magyarországra hozza.

A Luxemburgi Zsigmond trónigényét mereven elutasító vajda fáradozásait azonban hiábavalóvá teszi, hogy Mária királynő és Luxemburgi Zsigmond minden ellenkező szándék dacára házasságra lépnek.

*

Az erdélyi vajda követjárása során a pápától engedélyt szerez arra, hogy a szászrégeni plébániatemplom mellé Ágoston-rendi kolostort építhessen.

1386

tavasztól 1389-ig. Ónodi Czudar Imre – korábban imolai püspök – az erdélyi püspök.

jún. 1. Luxemburgi Zsigmond biztosítja Losonczy Dezsőfi László, erdélyi vajdát, hogy megbocsátotta minden ellene elkövetett, korábbi cselekedetét.

*

A szebeni polgárok tekintélyes összeggel segítyezik a városban lévő Szent Lélek kórházat. A városi tanács úgy ad kölcsön Phaffenheny Péternek kilenc aranymárkát, fél font ezüstöt és 113 forintot, hogy a pénz a kórháznak kell majd visszafizetnie, amikor az esedékessé válik.

1387 nyara

Losonczy Dezsőfi László, Erdély vajdája erdélyi csapatokkal részt vesz a Novigrad várában fogva tartott Mária királynő kiszabadításáért folyó katonai akciókban.

nov. 26. Zsigmond király Budán kelt oklevelében megparancsolja Imre, erdélyi püspöknek, hogy Kolozsvár polgárai fölött egyházi és végrendeleti ügyek kivételével ne bíraskodják, és a kolozsváriak által hozott ítéleteket ne vonja kétségbe.

Zsigmond király Esztergomban kelt oklevelében kiemelten Kolozsvár polgárait, de összefoglalóan Erdély minden kereskedőjét, kalmárát, árus emberét is biztosítja arról, hogy Magyarország egész területén bárhol tartandó vásárra áruikkal együtt utazva és megjelenve a király védelme alatt állnak.

1389–1391

Széphegyi Knol Péter – dömösi prépost, ugyanakkor az esztergomi, egri és varsói székeskáptalanok tagja – Erdély püspöke.

1390

aug. A Zsigmonddal szemben álló és László nápolyi király pártjával rokonszenvező Losonczy Dezsőfi László, erdélyi vajda és Losonczy István fiai, László és István, tekintélyes haderővel Erdélyből Buda irányába nyomulnak előre. Útközben pártellenfeleik birtokait pusztítják.

Szolnok vidékén felprédálják a néhány hónappal korábban, felte-

hetően épp a vajda ellenőrzésére és ellensúlyozására kinevezett székely ispán, Szécsényi Simon öccsének három faluját is.

Czudar János, váradi püspök Zsigmond király jelenlétében Váradon ünnepélyesen fölállítatja Szt. László király lovasszobrát, Kolozsvári Márton és György szobrásztestvérek alkotását. (A szobrot a törökök a város 1660-ban történt elfoglalása után megsemmisítik.)

1391

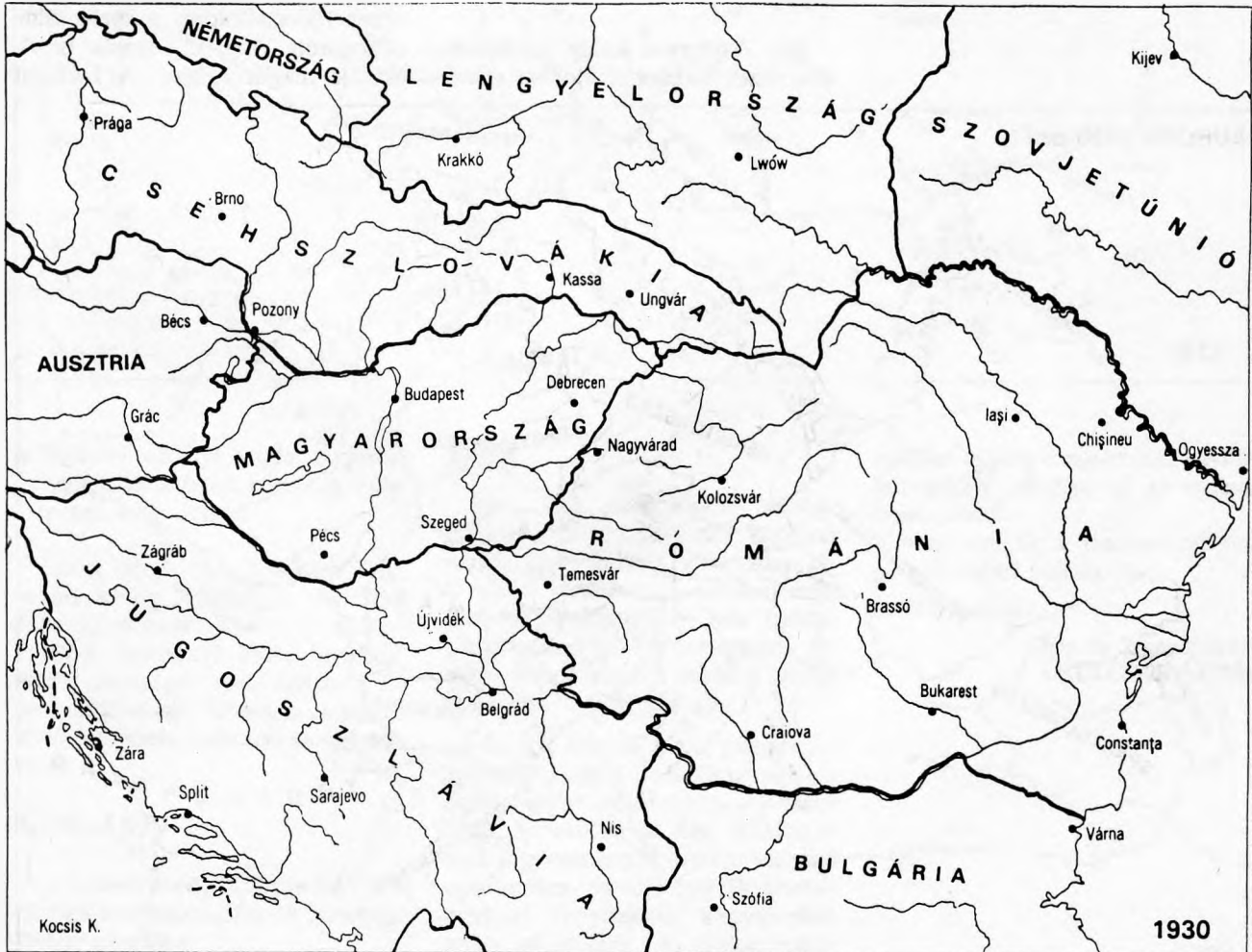
márc.–ápr. Zsigmond király huzamos erdélyi tartózkodása során végiglatogatja az országrészt, annak városait, s tárgyalásaival, intézkedéseivel a vajdai hatalom visszaszorítására, saját pozícióinak megszilárdítására törekszik.

márc. 28. Zsigmond váratlanul leváltja az erdélyi haderő zömét kiállító székelység élén álló legfőbb vezetőt, a székely ispánt, és Erdély e második legfontosabb tisztségébe

Kanizsai István, Kanizsai János főkancellár testvérét állítja.

ápr. 28. Zsigmond király rendeletet bocsat ki, melyben az erdélyi jobbágyság számára biztosítja a szabad költözködés jogát. A rendelet kimondja, ha a jobbágy kifizette a földbért és egyéb tartozásait, akkor teljes vagyonával és minden gazdasági felszerelésével szabadon távozhat földesurától egy másik, akár királyi, akár egyházi, vagy nemesi birtokra.

A király elrendeli, hogy az erdélyi vajda szigorú büntetéssel – 10 márka bírsággal – sújtsa azokat a földesurakat, akik megakadályozzák jobbágyaik szabad költözését.

1393

szept. vége – okt. eleje. Zsigmond király Szécsényi Frank kincstartót nevezi ki erdélyi vajdává Bebek Imre utódául. 1395-ig tölti be tiszt-ségét.

1394

máj. 4. Veres György fia, Péter, erdélyi alvajda Szentimrén oklevellet bocsát ki, melyben bizonyítja, hogy az erdélyi nemesek ottani közgyűlésén a jelen voltak közmegegyezéssel elhatározták, hogy fizetni fogják az erdélyi püspöknek és káptalannak járó dézsmákat. Akik ezt vonakodnának megtenni, azokat vajdai hatalommal kell erre rászorítani.

szept. 1. Bajazid szultán megtámadja Havasalföldét. Október 10-én legyőzi Mircea vajdát, s helyébe saját vazallusát, egy Vlad nevű bojárjt ültet a vajdai székbe.

Ezt követően tömegesen be első ízben török csapatok Erdélybe, a Barcaság területére.

1395

jan. Zsigmond király személyesen vezet hadjáratot Moldva ellen.

Az előhad, melynek vezére Kani-zsai István, székeley ispán január első napjaiban tör utat a királynak a Kárpátok hágóin keresztül, melyet a moldvaiak megerősítenek és keményen védelmeznek.

A király és serege január 3-án Székelykeresztúron, 9-én Székelyudvarhelyen tartózkodik. A hozzájuk csatlakozó vajdai csapatokkal január 15–20 között kelnek át a Kárpátokon, s 30-ára a moldvai Karácsonkőig (valószínűleg a mai Piatra Neamt) nyomulnak előre.

febr. 12. A király a moldvaiak legyőzése, István moldvai vajda meghódolása után visszaérkezik Brassóba.

márc. 7. Mircea, Havasalföld elűzött vajdája Brassóban hűséget esküszik a magyar királynak, aki támogatást ígér neki trónja visszaszerzéséhez.

máj. 17. A budai hegyekben lovasbaleset során meghal Mária királynő. Váradon, a székesegyházban temetik el.

júl. – aug. Zsigmond király hadat vezet Havasalföldre, a török által támogatott Vlad, ellenvajda hatalmának megdöntésére. A hadjárat

júl. 6. Mircea, Havasalfölde vajdája Ilyvóban (ma Lvov, Lemberg) megújítja védelmi szövetségét II. Ulászló lengyel királlyal Magyarország (s benne Erdély) ellen.

1391–1395

Jánoki Demeter – korábban veszprémi püspök – Erdély püspöke.

1392

márc. 3. A tél folyamán elhunyt id. Losonczi László helyébe a király Bebek Imre országbíróát nevezi ki erdélyi vajdává. Tisztségét 1393-ig viseli.

egyik kiemelkedő alakja Kanizsai István, a székelyek ispánja, akinek hősiességéről részletesen szólnak a királyi oklevelek. A harcokban az erdélyi vajda és csapatai is részt vesznek.

szept. vége Vlad, havaselvei vajda román és török egységei betörnek a Barcaság területére. A dúló, fosztogató csapatokkal szemben a

1396

aug. Miközben Zsigmond király Temesvár – Orsova – Vidin útvonalon, európai lovassereg élén, keresztres hadjáratra indul a török ellen, egy másik magyar sereg, Stibor, erdélyi vajda vezetésével benyomul Havasalföldre, és legyőzi a török által támogatott Vlad ellenvajdát.

59

késlekedő erdélyi vajda hadereje helyett csak a helyi lakosság tudja fölvenni a küzdelmet.

szept. 26. – okt. 2. között Zsigmond király a lengyel születésű Stiborici Stibort nevezi ki erdélyi vajdává Szécsényi Frank utódául. Stibor tisztségét első ízben 1401 tavaszáig viseli. Emellett megtartja 1389 óta viselt pozsonyi ispáni tisztségét is.

1395–1399

A brandenburgi származású, korábban veszprémi püspök Maternus Erdély püspöke.

1397

szept. 29. A temesvári országgyűlésen Zsigmond király kötelezi magát, hogy három hónap alatt eltávolítja valamennyi bevándorolt, idegen pártfogoltját. Csak három személy kap felmentést ez alól. Az egyik Stibor, erdélyi vajda, a másik Maternus, erdélyi püspök.

okt. 12. Miklós, ostiai püspök és szentszéki követ Bécsből utasítja az erdélyi püspököt, hogy a segesvári bírót, Vasmudot és fiát, Mihályt – akik fegyveresen rátörték a szebeni minoritákra, és kifosztották őket – egyházi fenytékkal kényszerítse teljes elégtételre, s azokat, akik

vonakodnának tanúskodni, egyházi fenytékkal szorítsa rá az igazság beavallására.

Megalapítják a domonkosrendiek kolozsvári kolostorát.

(Folytatjuk)

Írta és összeállította:
KULCSÁR ÁRPÁD

Hírek, postabontás

Az Erdélyi Szövetség gondozásában és kiadásában megjelent az Erdély jelene és jövője című tanulmány- és előadásgyűjtemény, mely az egri tanácskozásokról elhangzott felszólalásokat, és más, az erdélyi magyarság sorsát elemző dolgozatokat fog össze a címben jelzett problémakörből.

Magyarországi terjesztésben is kapható az 1991 májusában indult, Nagyváradon megjelenő Erdélyi Napló. "Úgy érezzük, lapunk érdeklődésre tarthat számot, hiszen csak az elmúlt öt évben 30 000 erdélyi települt át... Valószínű, a tősgyökeres magyarországi lakosság jelentős rétege is érdeklődik a határon kívülre szorult magyarság valós helyzete, problémái iránt. Úgy érezzük, lapunk kielégíti ezt az igényt..." – vallja Stanik István, főszerkesztő az Erdélyi Napló népszerűsítését kérő levelében.

Megalakult a Kolozsvári Magyar Diákszövetség Alapítványa. Célja a romániai magyar nemzetiségű egyetemi és főiskolai hallgatók érdekvédelme, a kolozsvári Bolyai Egyetemi Campus létrehozása a romániai magyar ifjúsági- és diákszervezetek működtetése, az oktatási folyamatok felszereléssel történő ellátása, külföldi kapcsolatok kiépítése és ápolása. A KMDA magyarországi jogi személy. Bármely bel- vagy külföldi magán- és jogi személy csatlakozhat, és az Alapítvány vagyonát adományokkal gyarapíthatja. 1991

őszétől az Alapítvány Hírlevelet szándékozik kiadni a kolozsvári magyar diákéletéről és a Bolyai Egyetem ügyének fejleményeiről. Címük: A Kolozsvári Magyar Diákszövetség Alapítvány, H-1068 Budapest, Benczúr utca 15. Magyarok Világszövetsége. Bankszámlaszám: 323-13 459, Devizaszámlaszám: 401-5339-941-31.

A Hungarian Human Rights Foundation (Canada) nevében, Dr. Szóczi Árpád kifogást emel Mátyás B. Ferenc "Szavak és szavak" című írása ellen, mert a vlach-oláh népnév használatát elveti. A szerző fenntartja véleményét, miszerint "a román nép történelmi nevének jelenidejű használata a gyászos közelmúlt sovíniszta mocskolódásainak tartalmát hordozza – a cigányozással, zsidózással egyetemben..." és felhívja a tisztelt figyelmet, hogy az idézett cikkben a hangsúly csak is a "jelenidejűn" van.

Örömmel hívjuk fel olvasóink figyelmét, hogy a Művelődés című folyóirat Szabó Zsolt vezetésével Bukarestből Kolozsvárra költözött. Az igényes közművelődési folyóirat, melynek szerzői között úgy a romániai magyar, mint a magyarországi szellemi élet kiválóságait megtalálhatja az érdeklődő, továbbra is a kulturális tájékoztatás és ismeretközlés szolgálatát vállalja.

Megrendelhető minden postahivatalban.

A szerkesztőség címe: Redactia "Művelődés", Ro-3400, Cluj, Piata Unirii Nr. 11. ap. 7.

A Magyar Köztársaság Elnöke Hivatalának Vezetője (Szunyogh Károly, államtitkár, az 1991. október 9-i levelében azt hozza az Erdélyi Magyarság főszerkesztőjének a tudomására, hogy "...a szlovákiai Zsivot c. lapban megjelent, egyes

műkincsek sorsát érintő írását ismét szóba hoztam... Köztársaságunk elnöke e tárgyban soha senkinek ilyen, vagy más értelmű ígéretet nem tett, és a jövőre vonatkozóan sem helyezett kilátásba..." A magunk részéről ezzel a vitát lezártuk tekinthetjük, s bízunk benne, hogy a magyar műkincsek nem kerülnek szlovák tulajdonba.

Többeknek. Sok levelet kapunk az Erdélyi Magyarságért Alapítvány címére. Sajnálattal kell közölnünk, hogy minden segítő jószándékunk ellenére, a személyes vagy társasági anyagi kérelmeknek nem tehetünk eleget, mert az Erdélyi Magyarságért Alapítvány (mint a közzétett alapszabályzatból kiderül) csak az Erdélyi Magyarság című lap kiadására, és a lap szellemiségét vállaló más kiadványok (könyvek) anyagi támogatására alakult.

Csajka István, Miskolc. Köszönjük értékelő sorait. Javaslatát a többnyelvű "Szemlére" mérlegeljük, és valószínűleg a jövőben meg is valósítjuk. Egyúttal felkérjük olvasóinkat, hogy az Erdélyi Magyarsággal kapcsolatos elmarasztaló vagy értékelő gondolataikat továbbra is osszák meg velünk.

A Székely Hadosztály Emlékműve Alapítvány az 1918–1919-es években elesett székely honvédő katonák emlékére 1934. június 17-én leleplezett, és az 1950-es évek elején lerombolt emlékmű visszaállítására létesült. Alapítói: Kocsár község Önkormányzata, Mátészalka város Önkormányzata és Csizmadia Zoltán festőművész. Célja, hogy az emlékmű 1934. évi leleplezésének évfordulójára, ez év június hetedikén ismét felavathassák a helyreállított emlékművet. Nemes és kegyetletteljes szándékuk megvalósításához támogatást az OTP mátészalkai fiókjába, az MNB 449-98 077

és 9004-806 számú számlára, valamint a Nyíregyháza MNB 449-98 008-8 064 794 devizaszámlára várnak.

A nagyszalontai RMDSZ szervezet 1. számú kiadványa Arany János emlékének és szülővárosának adóz kegyeletteljes ismertetéssel. A négy lapos ismeretterjesztő füzetet Dánielisz Endre írta és szerkesztette. Grafikai munkatárs: Sölyom Lajos. A történelmi és helytörténeti áttekintést a költőóriás, Arany János szalontai életútja illusztrálja.

Nyomdát Erdélynek! Hallai Hehs Ottó úr körlevélben fordult a világ magyarságához, hogy a kulturális és szellemi életben nélkülözhetetlen nyomdatechnikai berendezésekkel siessenek az erdélyi magyarság

„...amit erő vagy hatalom elvesz, azt idő és kedvező szerencse ismét visszaadhatják. De amiről a nemzet, félve a szenvedésektől, önként lemondott, annak visszaszerzése mindig nehéz és mindig kétséges...”

DEÁK FERENC

Otto Weil, Drosselweg 10., 7067 Plüderhausen. Levelét köszönjük. Pontokba foglalt gondolatait mérlegeljük és hasznosítjuk szerkesztői gyakorlatunkban. Itt a 2. pontra reflektálva: az Erdélyi Magyarság lapot nem a címében foglalt régió kizárólagos képviselőjére jelentetjük meg, hanem a kisebbségi sorsban élő valamennyi magyar sorsának és érdekképviselőjének fórumaként.

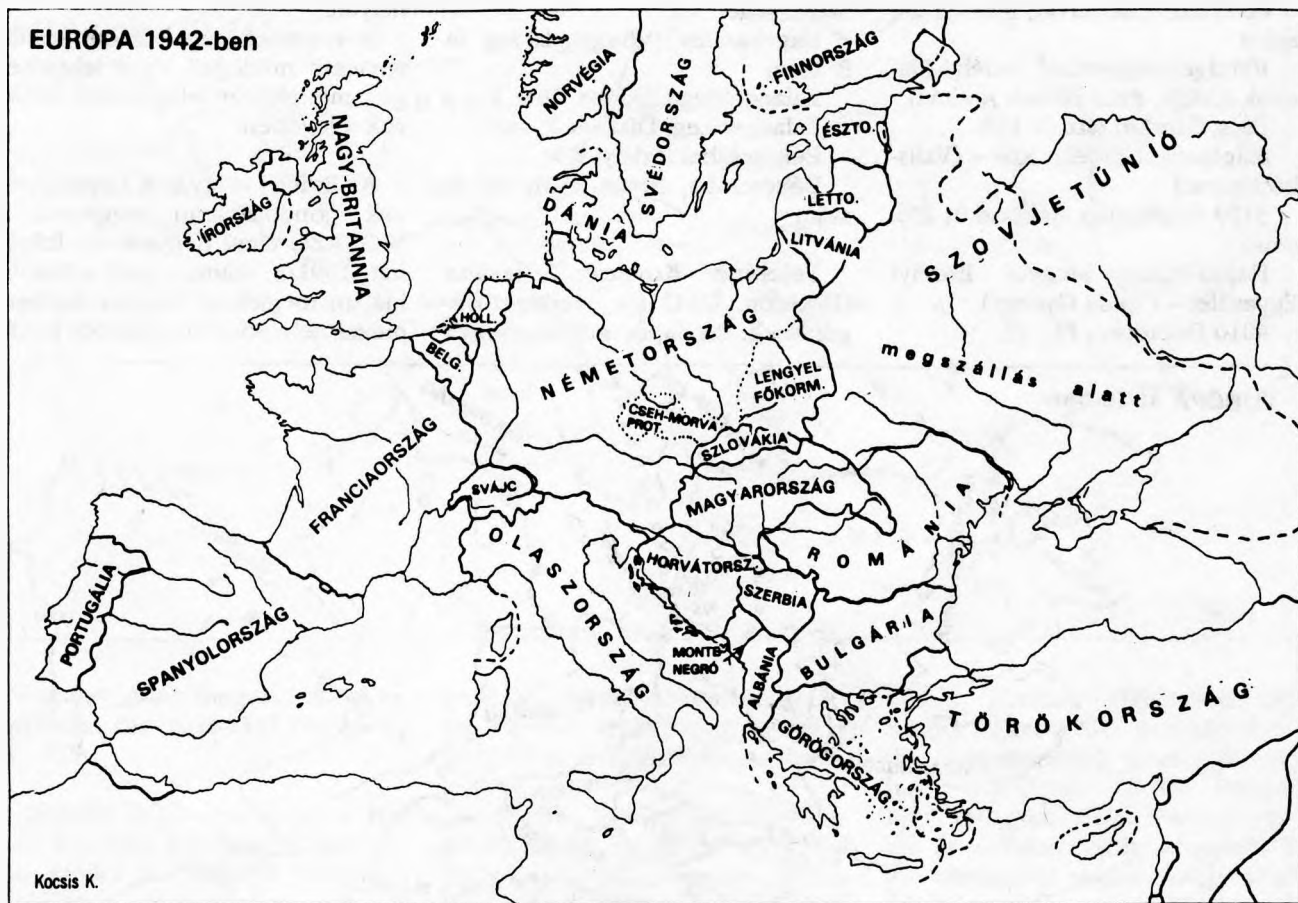
EKOSZ levélcíme: H-9023 Győr, Arany János u. 28-32. szám, III. em.

Az EKOSZ-hoz csatlakozott Erdélyi Körök és Egyesületek címlistája: Győri Erdélyi Kör – (Horváth László)

9023 Győr, Arany János u. 28-32. szám. III. em.

Soproni Erdélyi Kör – (Péter István, Fábíán Lajos)

9400 Sopron, Várkerület 19. szám

segítségére. Az akció szervezésére és vezetésére bizottságot kíván létrehozni a magyar emigráció és az erdélyi magyarság jeles képviselőinek részvételével. Pénzadományokat a nyomdafelszerelés megvásárlására a következő bankszámlaszámon fogadnak el: Deutsche Bank, München, Konto Nr. 5 086 103, Blz. 700 700 10. Jelige: "Transsylvania".

Ezért az Erdély-címmel és zászlódísszel nem gazdagíthatjuk a lap grafikailag megfogalmazott mondanivalóját.

Az Erdélyi Körök III. Országos Tanácskozásán, Győrben megalakult az EKOSZ (Erdélyi Körök Országos Szövetsége). Elnöke: Dr. Búzás Gábor, alelnöke: Spaller Árpád. Az

Szegedi Erdélyi Kör – (Szakács Attila)

Szeged, Római krt. 31. szám
Budapest, Erdélyi Magyarok Egyesülete – (Spaller Árpád, Hatos Árpád)

Budapest V. ker., Molnár u. 5. szám

Postacím: 1537 Bp., Pf.: 41.

Fejér Megyei Erdélyi Egyesület – (Nagy István, Magyar Elemér)

8000 Székesfehérvár, Piac tér 24. szám

Ifjúságért Egyesület, Erdélyi Fia-
talok Klubja, Pécs (Bandi András)

Pécs, Sarohin táb. út 144.

Salgótarjáni Erdélyi Kör – (Valis-
kó Ferenc)

3100 Salgótarján, Rákóczi út 236. szám

Hajdú-Bihar Megyei Erdélyi
Egyesület – (Vajda György)

4010 Debrecen, Pf.: 37.

4110 Biharkeresztes, Kossuth u.
16. szám

Nagykunsági Erdélyi Szövetség,
Karcag – (Oláh Anna)

5900 Karcag, Pf.: 1414.

Kisteleki Erdélyi Kör – (Birtók
Lajos)

6760 Kistelek, Vásártér utca 15.
szám

Püspökladányi Erdélyi Egyesület
– (dr. Lendvay Csaba)

4171 Sárrétudvari, Október 8. tér
11. szám

Esztergom, Ábel Erdélyi Közös-
ség

2500 Esztergom, Vörösmarty u.
7. szám – Pf.: 51.

Hódmezővásárhely, Erdélyi Kör
– Vörös Csillag u. 16/a.

“Báthori István” Erdélyi Kör
(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye)

Nyíregyháza, Árpád u. 41.

Nagykanizsai Erdélyi Magyarok
Szövetsége

Nagykanizsa, Vöröshadsereg út
8. szám

Zalaegerszegi Erdélyi Kör

Zalaegerszeg, Dísz tér 7. szám

Békéscsabai Erdélyi Kör

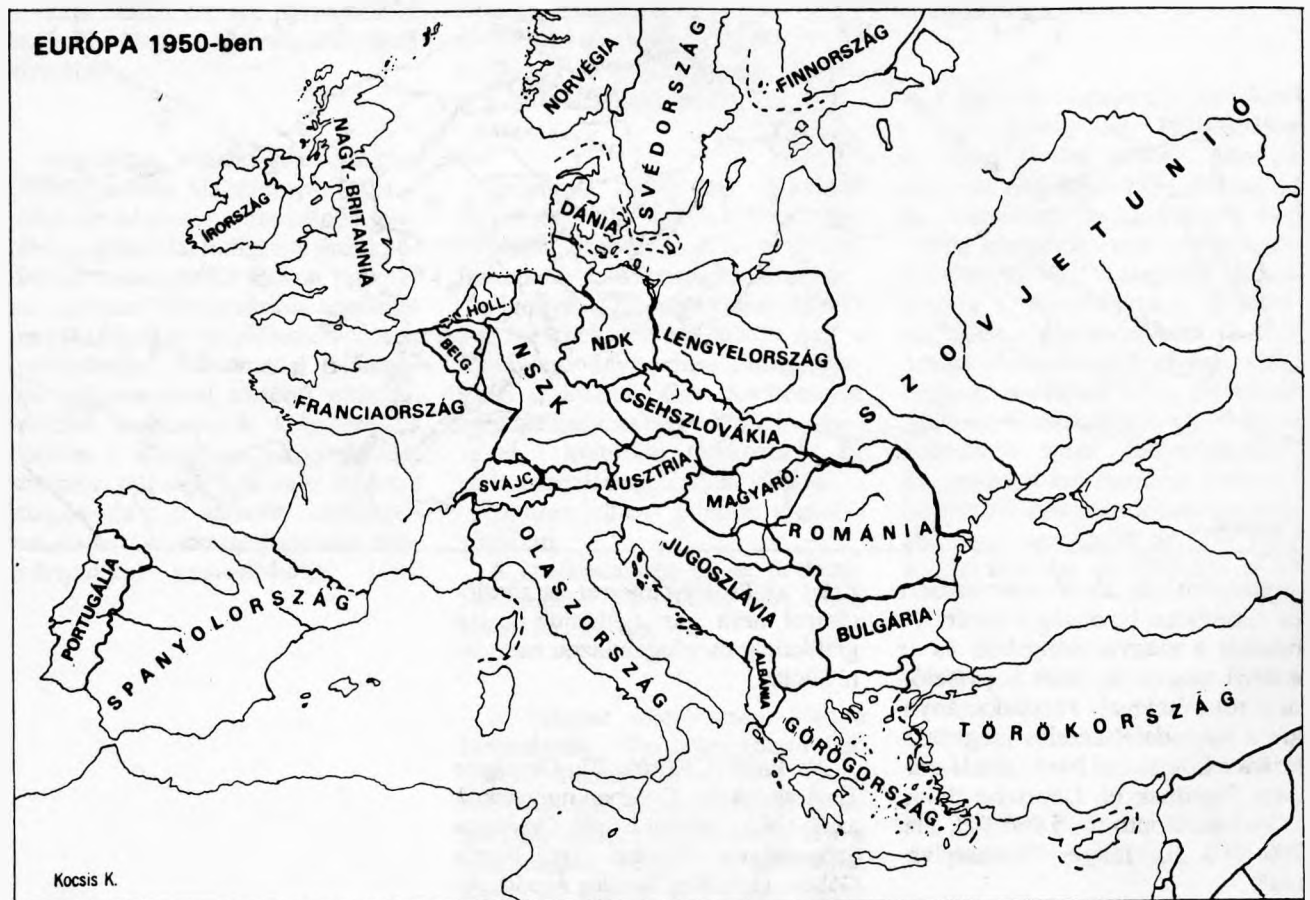
Békéscsaba, István király tér 8.
szám

Telekiné Kovács Zsuzsána
(Houston, USA) írja szerkesztősé-
günknek: “A lapot szívszorongva

várjuk. Remélni szeretnők, hogy
jobbra fordul a magyarság sorsa
Erdélyben, de csak rosszabbak a
hírek. Kérjük, hogy szerezzenek be
olyan cikkeket is, amelyek pontos-
san leírják, hogyan áll az iskolák
ügye. Hány református, hány katoli-
kus kollégium (gimnázium, közép-
iskola) vagy unitárius van újra ma-
gyar kézen? Tudjuk, hogy a kolozs-
vári Református Kollégiumot hatal-
mas épületeivel, területeivel, tanár-
házaival nem adták vissza. Mikor
Csiha püspök Kolozsvárról itt járt
Amerikában, arra gyűjtött, hogy újat
építsen. Nagyon ellene voltunk
ennek, mert először is hatalmas
összegek kellene reá, de főleg, ha
a románok látják, hogy újat építe-
nek, akkor soha vissza nem adják a
régit! Tudnának-e fényképet szerez-
ni arról, hogy hol tanítanak most a
kolozsvári Református Kollégium
helyett?”

A szerkesztőség köszöni sorait,
tanácsait mérlegeli, és a lehetősé-
gek mértékében eleget tesz azok-
nak a jövőben.

Az Erdélyi Magyarok Egyesületé-
nek gondozásában megjelent a
VIGYÁZÓ című negyedéves folyó-
irat (1991/3. száma), mely a Romá-
niában megjelenő magyar sajtóter-
mékek jelentősebb cikkeiből közöl

**Új címe:
H-1068 Budapest
Benczúr u. 15.**

válogatást. A lap megrendelhető az egyesület címén: H-1537 Budapest, Pf.: 415.

Kolcsár Géza zeneszerző a Fórum Stúdióval közösen hangkasszétán kiadta a "Székely himnusz" című zenei mesteranyagot, amely a székely himnuszon kívül úgy minőségében, mint tárgyában egyedülálló teljességgel kínálja az érdeklődőknek azokat a székely népzenei értékeket, melyek többnyire csak részleteikben közismertek, és tiltás alatt álltak az elmúlt évtizedekben.

Az Erdélyi Magyarság Szerkesztősége és Az Erdélyi Magyarságért Alapítvány köszönetet mond mind-

azoknak, akik anyagi támogatással lehetővé tették, hogy lapunk a jövőben is megjelenhessen. Támogatóink:

Adorjáni Imre-István (Svédország), Albert Fodor (USA), Fázsy Szabolcs (Svájc), George Ballun (USA), Josef Böröcz (Svájc), Pál de Bencédi (Svájc), Dr. Eugene de Benkő (USA), Georgine Debreczeni (Kanada), Glória Kiadó (Fóti Edit, Magyarország), T. Ferentzy (Kanada), Dr. George Kaáli Nagy (Kanada), Gönye Gabriella (Svédország), Hímes Zsigmond (Magyarország), Horváth Balázs (Magyarország), Jókai Zoltán (Cseh és Szlovák Köztársaság), Molnár-Veress Pál (Svédország), Zala Megyei Önkormányzati Köz-

gyűlés Hivatala (Magyarország), Sándor Ödön (USA), Szatmáry Sándor (Németország), Josef Schweighardt (Németország), Dr. Pungor Ernő (Magyarország), Szerencsejárték Rt. (Magyarország), valamint a két névtelenül segítségünkre siető adományozó.

Lapzárta helyett

Az Erdélyi Magyarság nyíltan vállalt szerepe, hogy ébren tartsa az egymás iránti felelősségérzetet mindazokban, akik nemcsak a mának élnek, de a jövőben is gondolkoznak.

Az elmúlt két esztendőben jelent lapszámainkra érkezett visszhangok bizonyítják, hogy olvasóink a munkánkat hézagpótlónak tekintik, hozzájárulásnak a magyarság történelem- és nemzettudatának újratérítéséhez, ápolásához. E nemes feladat azonban mind nagyobb terheket ró nemcsak a szerkesztőségre és a szerzőkre, de lapunk kiadójára is. Tekintettel eddigi anyagi veszteségeinkre, A Magyar Világ Kiadó létrehozta Az Erdélyi Magyarságért Alapítványt, melynek szerepe és célja, hogy biztosítsa a jövőben az Erdélyi Magyarság és más, a folyóiratunkkal rokon szellemű ki-

adványok megjelentetésének anyagi feltételeit. Az 1992-es esztendő-től tehát Az Erdélyi Magyarságért Alapítvány jegyzi és finanszírozza lapunkat.

Kérjük olvasóinkat, előfizetőinket, szerzőinket és támogatóinkat, mindazokat, akik magukénak érzik a határainkon kívül rekedt magyarok sorsáért és jogaiért való szellemi harcot, hogy a jövőben is támogassák munkánkat úgy szellemileg és erkölcsileg, mint anyagiilag, hogy megőrizhessük folyóiratunk szerkezetét és szellemi koncepcióját, ne változhassék meg az a magyar nemzettudatot ápoló szellemi műhely, melyet Köteles Pál író, az Erdélyi Magyarság európai kiadásának alapító főszerkesztője határozott meg, és vitt következetesen a haláláig.

(A SZERK.)

Pályázati eredményhirdetés

Az Erdélyi Magyarság szerkesztősége franciaországi Baráti Körének anyagi felajánlásával, valamint a Magyar Világ Kiadó támogatásával kiírt pályázatra 14 dolgozat érkezett. Az értékelőbizottság (Beke György író, Keszthelyi Gyula kormányfőtanácsos, Köteles Pál író, főszerkesztő) a következő munkákat díjazta:

I. díj: Vasas Samu: Az erdélyi iskolák elrománosítása a két világ-háború között.

II. díj: Czire Dénes – Tófalvi Zoltán: Az erőszakos asszimiláció – állampolitika Romániában.

III. díj: Török Albert: Interetnikus változások Aranyosszéken.

Az Illyés Alapítvány **különdíja: Dr. Dáné Tibor:** Adalékok Románia jogállamiságának kérdéséhez.

Az Erdélyi Magyarságért Alapítvány **különdíja:**

– **Lipcsey Ildikó:** Szélsőséges irányzatok és a kisebbségi kérdés.

– **Nagygöröcsi Győző:** A román politikai mentalitás változásai Trianontól napjainkig.

A díjazott pályamunkák kiadási jogát Az Erdélyi Magyarságért Alapítvány fenntartja. Az érintetteket levélben értesíti a szerkesztőség.

Az Erdélyi Magyarság külföldi képviselői:

AUSZTRIA: Österreichische Länderbank Aktiengesellschaft, Wien, Konto-Nr.: 243-190-188/01

BELGIUM: Katalin Podhradszky-Boglári 11 Rue du Haut Pre. 5100. Jambes, Tel.: 81-30-22-19

Sass István

Place des Verriers 14/102; 4100 Serraing, Tel.: 41-36-72-46

AUSZTRÁLIA: JED Productions, Józsa Erika P.O.Box 2222, Strawberry Hills NSW 2012 Tel.: 02-319 1740

Fax: 02-318 2638

HOLLANDIA: K. A. Pehling – STUBNYA, Muzenlaan 5. 2353 KB. Leiderdorp, Postbank No. 653 557

Tel.: 071/89-03-31

BRAZÍLIA: Livraria D. Landy Ltda, Rua 7 de Abril 252, s/50 (CEp 01044) Sao Paulo

Tel.: 255-3272, 255-1953

DÁNIA: DANSK-UNGARSK SELSKAB, Hortensiavej 12. 1857 Frederiksberg C

FRANCIAORSZÁG: SOCIÉTÉ BALATON 12, 67 Boulevard Pasteur, 75015 Paris, Tel.: (1) 40-47-01-70

Fax: (1) 43-22-62-84

IZRAEL: Breuer Péter Hungarian Cultural and Business Center, Tel-Aviv 62 116 Allenby str. 38.

P. O. B. 26 439

Tel.: 972-3-664 006

KANADA: Kate Karácsony, PANNONIA BOOKS LTD.

P. O. Box 1017,

Postal Station CB*, Toronto, Ont.

M5T 2T8

Tel. + Fax: (416) 5 353 963

NAGY-BRITANNIA: Klára Adams,

Hungarian Book Agency

87 Sewardstone Road,

London E2 9HN

Tel.: 00-44-1-980-9096

Tel.: 81-981-9096

Fax: 81-983-0633

NÉMETORSZÁG: POSTGIROAMT

München, Konto TANDEX 173-809

BLZ 700 100 80

Tel.: 089/717 055,

Fax: 089/718 811

OLASZORSZÁG: Maria Toth Pittaluga,

Melibodes 41. 09 045 Flumini (CA)

c/c N 15 853 096

Tel.: 70-830-309

SVÁJC: De. Anikó Parragi

8051 Zürich, Luegislandstr. 41.

Tel.: 41/1/322-44-68

Zürcher Kantonalbank

Kto. Nr. 1118-0298.950 ZÜRICH

SVÉDORSZÁG: János Járay,

Pagotgr. 5/B. 223 68 Lund,

Tel.: 14-70-81

Postgiro: 6 310 106-7

Más országokban az Erdélyi Magyarság előfizethető:

FINNORSZÁG: AKATEEMINEN

KIRJAKAUPPA,

Keskuskatu 2, SF 00100 Helsinki 10

JUGOSZLÁVIA: FORUM

Vojvode Misica broj. 1.21000 Novi Sad

NORVÉGIA: A/S NARVESENS LITTERATUR TJENESTGE

P. O. B. 6125 Etterstad Oslo 6.

Magyar áldozatokra emlékezünk

1991. november 1-jén, Nagyváradon, a Királyhágó-melléki Református Egyházkerület Közgyűlése kegyeletteljes állásfoglalásban emlékezett meg a két világháború nyomán a tömeggyilkosságok áldozatául esett magyar halottokról. "... jelképes igazságtételre gyűltünk össze, és engesztelő istentiszteletre. Mi sem akarunk hátrább valók lenni a holocaust áldozatait joggal sirató zsidó testvéreinknél, vagy az ippi, ördögküti gyilkosságoknak áldozatul esett testvéreinkre fájdalommal emlékező román keresztényeknél. Gyászunk és emlékezésünk közös, hiszen az áldozatoknak nincs nemzetiségük: az egyetemes emberiség közös áldozatai ők az Isten- és embertelenségben..." (Szerkesztőségünk az áldozatok névsorának közzétételével csatlakozik a megemlékezéshez.)

Az áldozatok helységenkénti teljes névsora

1919. április 19., Köröstárkány: Özv. Benedek Mária 80 éves, Szatmári Mihály 64 éves, Gyulai Péter 48 éves, Gyulai Ferenc 48 éves, G. Antal Péter 44 éves, Gy. Mikló Ferenc 64 éves, Illés Péter 79 éves, P. Benedek János 43 éves, K. Benedek Péter 47 éves, Kovács Péter 34 éves, Oláh Ferenc 68 éves, ifj. Oláh Ferenc 38 éves, Mikó Ferenc 38 éves, Erdei Ferenc 58 éves, Gyulai Katalin 50 éves, ifj. M. Erdei Ferenc 24 éves, Antal Katalin 40 éves, Mikló Sándor 45 éves, özv. Mikló Ferenc 60 éves, Gyulai István 38 éves, Nagy Mihály 65 éves, Miklós Katalin 26 éves, Szatmári Erzsébet 24 éves, Szatmári Erzsébet 53 éves, Halász Péter 58 éves, ifj. Halász Péter –, Mikló Katalin 20 éves, Oláh Ferenc 43 éves, Oláh József 32 éves, id. Illés Péter 83 éves, B. Benedek Ferenc 42 éves, G. Fenesi Ferenc, bíró 47 éves, Szatmári János 71 éves, Szatmári János 60 éves, özv. Antal János 45 éves, Kali Zsupon János 65 éves, Gyulai László 37 éves, Antal Ferenc 48 éves, Csapó Juliánna 22 éves, Antal Ferenc 43 éves, G. Mikló Mihály 49 éves, Mikló Zsuzsánna 60 éves, Cs. Szatmári Péter 64 éves, Sebestyén Juliánna 42 éves, Benedek Mihály 75 éves, Benedek Ferenc 48 éves, Erdei Mihály 53 éves, Halász Sámuel 62 éves, Gyulai Gábor 63 éves, Stózinger Sándor 47 éves, Papp Sándor 24 éves, Dőd Mikló Mihály 60 éves, Erdei Ferenc 59 éves, Gutman Antal Péter 60 éves, P. Benedek Mihály 53 éves, Szatmári Sándor 51 éves, Erdei Zsuzsánna 63 éves, Kovács Péter 32 éves, özv. Izsák Mihály 62 éves, Gyulai Péter 35 éves, Gyulai Ferenc 48 éves, M. Antal Mihály 59 éves, Oláh Erzsébet 49 éves, özv. Kovács Mihály 61 éves, id. Lőrinc János 73 éves, özv. Antal István 39 éves, M. Erdei Ferenc 64 éves, Szatmári Ferenc 32 éves, M. Szatmári János 64 éves, P. Antal László 40 éves, Mikló Juliánna 50 éves, özv. Balla Ferenc 80 éves, ifj. Balla Ferenc 28 éves, H. Mikló Ferenc 45 éves, B. Gyulai Ferenc 42 éves, Benedek Mihály 68 éves, Antal Mihály 60 éves, Benedek Mária 39 éves, J. Oláh Ferenc 54 éves, Oláh Ferenc 23 éves, Zsupon Gábor 46 éves, Puttya Bunta János 49 éves, Papp Mihály 41 éves, Istók Gábor Ferenc 63 éves, M. Gábor Péter 46 éves, B. Halász Katalin 55 éves, Mikló István 44 éves. **1919. április 19., Kisznyégerfalva:** Mikló László 56 éves, özv. Bunta Gáspár 76 éves, Bunta János 38 éves, Szatmári János 55 éves, özv. Gyulai István 46 éves, Csapó János 34 éves, Benedek Mihály 33 éves, Bunta István 35 éves, P. Szatmári Mihály 54 éves, Kovács Mihály 39 éves, ifj. Szatmári Ferenc 22 éves, Sebestyén János 44 éves, Hincz Mihály 43 éves, Izsák Mihály 50 éves, Egyed Mihály 56 éves, id. C. Csapó Péter 60 éves, Szatmári István 43 éves. **1944. szeptember 23., Magyarremete:** Beldi János 48 éves, Beldi Lajos 44 éves, Beldi András 20 éves, Bálint János Mát 38 éves és fia, János 14 éves, Bálint Sámuel 47 éves, Bálint Mihály 41 éves, Fenesi Péter 38 éves, Gergely László 42 éves, Géczy András 45 éves, Horváth Imre 78 éves, Kovács István Tamás 61 éves, Kovács János Tamás 64 éves, Kurucz Mihály 63 éves, Lukács István G. 24 éves, Lukács László G. 21 éves, Lőrincz László 74 éves, Molnár János Kósa 85 éves, Molnár László Jámbor 62 éves, Nagy Ferenc 53 éves, Szabó András Birta 36 éves, Szabó Antal 68 éves, Szabó Márton 68 éves, fia, Szabó András 41 éves, Szabó István 44 éves, Szabó Sándor Birta 54 éves, Tamás János 73 éves, fia, Tamás 47 éves, és ennek fia, Tamás János 12 éves, Tamás Ferenc 49 éves, fia, Tamás András 17 éves, Tamás István 48 éves, Tamás Sándor 63 éves, Vura Ferenc 43 éves, Zsurkó Mária 34 éves, és fia, Lukács József 14 éves. **1944. szeptember 23., Kishalmagy:** ifj. Tamás Ferenc 20 éves, Bálint István 20 éves, Szabó András 62 éves, Szatmári József 62 éves, Kurucz József 49 éves, Szabó Sándor 64 éves. **1944. szeptember 25., Gyanta:** Bíró I. Lajos 66 éves, Fenesi d. Károly 60 éves, Lugosi Erzsébet özv. Bíró Lajosné 64 éves, Bíró Erzsébet 28 éves, Vekerdi József 53 éves, Fekete Margit Vekerdi Józsefné 50 éves, Vekerdi Ilona 19 éves, Vekerdi László 11 éves, Togyinka Lajos 42 éves, Köteles Ilona Togyinka Lajosné 38 éves, ifj. Togyinka Lajos 17 éves, Togyinka Ferenc 13 éves, Bíró Zsuzsánna –, Kovács Erzsébet –, Boros K. Lajos 56 éves, Boros A. Mihály 40 éves, Nagy Zsuzsánna Boros A. Mihályné –, Boros A. Zsuzsánna Antók Mihályné 21 éves, Antók Juliánna 2 éves, Boros A. Erzsébet –, Szolga Sándor 40 éves, Ambrus István 50 éves, Német Zsuzsánna Ambrus Istvánné 46 éves, Ambrus Gyula 16 éves, Halász Ferencné –, Bungya Rozália –, Halász Ferenc –, Bíró Ferenc 19 éves, Boros Lajos 56 éves, Boros János 56 éves, ábrahám Lajos 55 éves, Köteles S. István 71 éves, Boros B. Károly 65 éves, Boros Sz. Imre 64 éves, Boros R. Péter –, Boros Cs. János 21 éves, Boros Péter 23 éves, Ábrahám Péter 36 éves, Szabó Károly 49 éves, ifj. Szabó Károly 21 éves, Szabó István 13 éves, Köteles P. Mihály 20 éves, Laczikó Mihály.

Az áldozatok névsorát a helyi református lelkészek készítették.

A románok szétvándorlása dél-balkáni őshazájukból

